

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
EKONOMIKOS KATEDRA

JOLITA RUTKAUSKAITĖ
(VIEŠOJO SEKTORIAUS EKONOMIKOS PROGRAMA)

**EUROPOS SAJUNGOS PARAMA ŽEMĖS ŪKIUI:
PRIEMONĖS „JAUNŲJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMAS“ ĮGYVENDINIMAS
LIETUVOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė - habil.dr. Ona Gražina Rakauskienė

Vilnius, 2007

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. EUROPOS SAJUNGOS STRUKTŪRINIŲ FONDŲ VAIDMUO IR PASKIRTIS	7
1.1. Europos Sąjungos struktūrinės politikos raida	7
1.2. Struktūriniai fondai ir jų funkcijos	14
1.3. Pagrindiniai struktūrinių fondų tikslai ir principai	19
1.4. ES struktūrinės politikos įgyvendinimo sistema	25
1.5. Svarbiausieji 2007-2013 m. Programinio laikotarpio pokyčiai.....	26
1.6. Užsienio šalių patirtis įsisavinant ES struktūrinę paramą, skirtą žemės ūkiui	28
1.7. Bendroji žemės ūkio politika ir kaimo plėtra	29
2. EUROPOS SAJUNGOS PARAMOS KAIMO PLĖTRAI ĮSISAVINIMO LIETUVOJE ANALIZĖ.....	32
2.1. Paramos priemonių įgyvendinimas 2004-2006 m.	33
2.1.1. BPD prioritetų įgyvendinimo lyginamoji analizė.....	34
2.1.2. BPD IV prioriteto „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“ įgyvendinimas – paraiškų pateikimas	35
2.1.3. BPD IV prioriteto „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“ įgyvendinimas – lėšų išmokėjimas	36
2.1.4. BPD IV prioriteto „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“ įgyvendinimo problemos .	39
2.2. Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai įgyvendinimas 2007-2013 m.....	46
2.2.1. Svarbiausi paramos kaimo plėtrai įgyvendinimo pokyčiai 2007-2013 m.	46
2.2.2. ES paramos kaimo plėtrai įsisavinimo pradžia	49
3. TYRIMAS: PARAMOS, SKIRIAMOS „JAUNŲJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMUI“, ĮGYVENDINIMAS	50
3.1. Priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ įgyvendinimas 2004-2006 m.	51
3.2. Priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ įgyvendinimas 2007-2013 m.	53
3.3. Priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ konkrečių projektų įgyvendinimo analizė...	56
3.3.1. „Pašarų gamybos modernizavimas“	58
3.3.2. „Augalininkystės ūkio įkūrimas ir plėtra“	59
3.3.3. „Jaunojo ūkininko mėsinių galvijų ūkio įkūrimo veiklos planas“	60
3.3.4. „Augalininkystės ūkio vystymas“	61
IŠVADOS.....	64
ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS	66
SANTRAUKA.....	72
SUMMARY	73
PRIEDAI	74
SĄVOKŲ IR SANTRUMPŲ SĄRAŠAS.....	91

IVADAS

Integruodamasis į bendrąją Europos Sąjungos (toliau – ES) sistemą, Lietuvos žemės ūkis įgyja naujų galimybių spręsti socialines ir ekonomines problemas. Siekiant sumažinti vystimosi ir gyvenimo standartų skirtumus tarp ES šalių struktūrinės politikos įgyvendinimas tapo būtinybe. ES tautų solidarumas, ekonominė ir socialinė pažanga bei sustiprinta sanglauda yra minimi Amsterdamo sutarties (1997 m.) preambulėje. ES siekia mažinti regionų plėtros lygio skirtumus ir nepalankiausias sąlygas turinčių regionų, įskaitant kaimo vietas, atsilikimą. Štai kodėl šalys narės įgyvendina Europos struktūrinę politiką, finansuojamą iš Europos struktūrinių fondų bei Sanglaudos fondo ir simbolizuojančią ES piliečių solidarumą.

ES struktūrinės politikos dėka, gerovė ir jos duodami pokyčiai yra plačiai pasiskirstę visose šalyse narėse. Nuo 2004 metų gegužės struktūrinių fondų finansinė parama pasiekė ir į ją įstojusias dešimt naujų šalių narių. ES suteikiama finansinė parama ne tik padeda mums siekti geresnės gyvenimo kokybės šalies viduje bei pilnavertės partnerystės išorėje, tačiau ir įpareigoja. Perspektyvos žavinčios, tačiau rezultatai bus kiekvienos valstybės pastangų ir tinkamai pasirinktos strategijos vaisius. Besiplėsdama ES neapsiriboja didele geografiniu požiūriu teritorija, o turi užsibrėžusi aiškų tikslą - tapti konkurencingusia ir dinamiškiausia, žiniomis pagrįsta augančia ekonomika pasaulyje, kurioje būtų suderinta darni ekonominė plėtra su didesniu ir geresnės kokybės užimtumu ir tvirtesne socialine sanglauda. Atsižvelgdama į tai, Lietuva sau užsibrėžė labai ambicingą tikslą – pasiekti ES ekonominio išsivystymo vidurkį, sukurti žinių visuomenę ir jos pagrindu iki 2015 metų garantuoti šalies ūkio konkurencingumą bei dinamišką plėtrą.

Problemos aktualumas. gyvendinant ES kaimo plėtros politiką, kuria siekiama gyvendinti konkurencingumo tikslus, solidarumą ir geriau integruoti aplinkosaugos klausimus, sudaromos palankios sąlygos stabiliai kinei, socialinei ir gamtosaugos žemės ir maisto ūkiui bei kaimo plėtočiai. Šiandien, prasidėjus 2007–2013 m. programiniam periodui, vis dažniau kalbama apie tinkamą paramos įgyvendinimą ir gebėjimą įsisavinti ES skirtą finansinę paramą. Ši parama bus bene didžiausia Lietuvos gauta pinigų suma tiek istoriniu požiūriu, tiek perspektyvoje, o tinkamas jos panaudojimas gali stipriai atsiliiepti ilgalaikiai mūsų šalies ūkio plėtrai. Dėl minėtos priežasties svarbu išnagrinėti struktūrų, užtikrinančių tinkamą paramos lėšų įsisavinimą, veiklos efektyvumą. Be to ES jaunųjų ūkininkų rėmimą laiko viena iš prioritetinių kaimo plėtros sričių. Ši paramos priemonė ypač aktualiai Lietuvai, kurioje didžiąją dalį kaimo gyventojų sudaro vyresnio amžiaus žmonės. Jaunesnio amžiaus žemdirbiai skatinami likti kaime, nes jie greičiau prisitaiko prie žemės ūkio sritys naujovių, sparčiai besikeičiančios verslo aplinkos, modernių technologijų, todėl šios priemonės įgyvendinimo analizė gali padėti jos įgyvendinimo

efektyvumui ateities perspektyvoje. Kita darbo aktualumą nulėmusi priežastis – tai galimybė nagrinėti realų paramos įgyvendinimo procesą bei paramos gavėjų patirtį.

Tyrimo objektas. Europos Sąjungos paramos žemės ūkiui įsisavinimas Lietuvoje¹ bei priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ įgyvendinimas.

Darbo tikslas. Pagrindinis šio darbo tikslas – atliekant institucijų, teisės aktų analizę, ištirti Lietuvai teikiamos Europos Sąjungos finansinės paramos žemės ūkiui įsisavinimo efektyvumą.

Siekiant šio tikslo, darbe keliami **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti struktūrinių fondų paskirtį, tikslus, panaudojimo tvarką, veikimo principus;
2. Ištirti Europos Sąjungos paramos kaimo plėtrai įsisavinimo efektyvumą Lietuvoje, turint omenyje šios paramos įtaką Lietuvos ekonominiam augimui šiuo metu;
3. Įvertinti gebėjimo įsisavinti skiriamas lėšas efektyvumą per priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ analizės prizmę;
4. Pateikti pasiūlymus, padėsiančius optimizuoti jaunųjų ūkininkų veiklą bei ES skiriamų lėšų žemės ūkiui įsisavinimo efektyvumą ateityje.

Hipotezė. Nežiūrint į tai, kad ES struktūrinė parama žemės ūkiui, iš visų prioritetų, pasižymi geriausiu panaudojimo rodikliu, ji galėtų būti įsisavinama Lietuvoje žymiai efektyviau. Įsisavinimo efektyvumui trukdo:

- ✓ *Didelis biurokratizmas;*
- ✓ *Darbuotojų gebėjimų stoka, vertinant projektus;*
- ✓ *Menka projektų vykdytojų patirtis rengiant, įgyvendinant projektus.*

Naudota literatūra bei šaltiniai. Atsižvelgiant į temos realizavimo galimybes, literatūros bei galimų nagrinėti aspektų gausą šiame darbe orientuojamasi į ES paramos teikimo reglamentavimą, paramos žemės ūkiui įsisavinimo ir tinkamo panaudojimo Lietuvoje galimybes bei siekiama atskleisti esminius aspektus. Darbe remtasi Lietuvos Respublikos bei Europos Sąjungos oficialiais dokumentais ir teisės aktais. Šiuos šaltinius priskirčiau prie tinkamiausių ir suteikusių didžiausią naudą. Monografijos ir moksliniai straipsniai taip pat padėjo išsamiai atskleisti mano darbo temą ir pasiekti užsibrėžtą tikslą. Esminės informacijos šiam darbui suteikė pirminiai duomenys, kurie buvo specialiai surinkti šiam darbui, atliekant interviu su ekspertais. Taip pat naudojamosi Lietuvos ir užsienio institucijų paskelbta informacine medžiaga: Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos Respublikos Seimo, Žemės ūkio ministerijos, Ūkio

¹ Šiame darbe bus nagrinėjama Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo Orientavimo dalies parama žemės ūkiui 2004-2006 m. programavimo laikotarpiu bei prasidėjusio naujojo programavimo laikotarpio 2007-2013 m. parama žemės ūkiui iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai.

ministerijos, Finansų ministerijos, paramą administruojančių institucijų, oficialiuoju Europos Sąjungos ir kitais internetiniais tinklalapiais bei konferencijų medžiaga.

Darbo metodai. Darbe naudotasi šiais tyrimo metodais:

- *Dokumentų bei teisės aktų analizės* metodu naudotasi siekiant įvertinti Europos Sąjungos struktūrinių fondų teisinį reglamentavimą platesniu aspektu, darbe atliekama tiek Europos Sąjungos institucijų parengtų teisės aktų, tiek Lietuvos institucijų teisės aktų analizė.
- *Lyginamuoju analizės metodu* naudojamosi siekiant palyginti Europos Sąjungos struktūrinės paramos Lietuvos žemės ūkiui įsisavinimą bei administravimą 2004-2006 ir 2007-2013 m. programiniais periodais.
- *Interviu metodas* naudojamas išskiriant pagrindines Europos Sąjungos struktūrinės paramos Lietuvos žemės ūkiui įgyvendinimo problemas. Pusiau struktūrizuotas interviu buvo atliktas tiesioginių susitikimų metu, ekspertams užduodant atviro tipo klausimus. Tyrimo metu bendrauta su institucijos, atsakingos už ES finansinės paramos žemės ūkiui, kaimo plėtrai tvarkymo sistemos kūrimo ir diegimo veiksmų koordinavimą, lėšų panaudojimo kontrolę ir finansuojamų priemonių įgyvendinimo priežiūrą, Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos – darbuotojais.
- *Loginio – analitinio metodo* pagalba analizuojama surinkta medžiaga, daromos pagrįstos išvados, kritikuojami esami reiškiniai.

Darbo struktūra. Atsižvelgiant į darbo tikslą bei iškeltus uždavinius, *pirmame* darbo skyriuje apžvelgiama struktūrinių fondų paskirtis, tikslai, panaudojimo tvarka, veikimo principai. Siekiama atskleisti struktūrinės politikos raidą, atsiradimo priežastis, apibrėžti Europos Sąjungos struktūrinės politikos įgyvendinimo sistemą, svarbiausius naujojo programinio laikotarpio pokyčius bei užsienio šalių patirtį įsisavinant ES struktūrinę paramą, skirtą žemės ūkiui. Taip pat šiame skyriuje trumpai pristatoma Europos Sąjungos Bendroji žemės ūkio politika, aptariamos Bendrosios žemės ūkio politikos reformos. Reformos apžvelgiamos koncentruojantis ties pokyčiais, susijusiais su darbe analizuojamo Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo Orientavimo dalimi, kaimo plėtra. Šis skyrius pateikiamas kaip būtina sąsaja tarp struktūrinės ir bendrosios žemės ūkio politikų dalis, nes darbas pradėtas rengti 2004-2006 m. programinio laikotarpio pabaigoje, kai minėtas fondas buvo struktūrinės paramos įrankis, o naujuoju programiniu laikotarpiu ši paramos sritis jau priskiriama Bendrosios žemės ūkio politikos sričiai. Šis skyrius yra istorinio-apžvalginio pobūdžio, tačiau būtinas siekiant suprasti bendrą ES struktūrinės paramos mechanizmą ir jos tikslus.

Antrame skyriuje analizuojamas Europos Sąjungos paramos kaimo plėtrai įsisavinimas Lietuvoje, tiriami struktūrinio fondo - Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo Orientavimo dalies veikimo principai, lėšų paskirstymo procesas, įgyvendinimo mechanizmas 2004-2006 m. Pateikiama BPD prioritetų įgyvendinimo lyginamoji analizė, detali BPD IV prioriteto „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“ įgyvendinimo t.y. paraiškų surinkimo, lėšų išmokėjimo analizė. Remiantis surinkta medžiaga išskiriamos BPD IV prioriteto „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“ įgyvendinimo problemos. Šio skyriaus antrame poskyryje pateikiami atliktos analizės rezultatai, gilinantis į Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai prasidėjusį naująjį įgyvendinimo procesą.

Trečiasis darbo skyrius skirtas priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ įgyvendinimo tyrimui. Ši priemonė tyrimui pasirinkta dėl to, kad parama pagal ją buvo skiriama abiejuose programiniuose laikotarpiuose, todėl atsiranda galimybė matyti realius įgyvendinimo rezultatus bei prognozuoti ateities perspektyvas. Kita vertus, svarbu pabrėžti, kad opi problema kaimuose išlieka ūkininkų amžiaus struktūra bei nepakankamas užimtumas, todėl aktualu išanalizuoti Europos Sąjungos skiriamos paramos pagal šią priemonę poveikį Lietuvos kaimui. Taigi, pirmuose dviejuose trečiojo skyriaus poskyriuose pateikiama detali lėšų pagal minėtą priemonę 2004-2006 ir 2007-2013 m. įsisavinimo analizė bei konkrečių projektų, atrinktų pagal nusistatytus kriterijus, įgyvendinimo tyrimas.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai.

1. EUROPOS SAJUNGOS STRUKTŪRINIŲ FONDŲ VAIDMUO IR PASKIRTIS

1.1. Europos Sąjungos struktūrinės politikos raida

Europos Sąjunga turi keletą bendrųjų politikų, kurios finansuojamos iš ES biudžeto. Tai – ES bendroji žemės ūkio politika, struktūrinė arba regioninė politika, bendroji užsienio ir saugumo politika bei kai kurios kitos. ES struktūrinė politika yra antroji pagal biudžeto dydį ES politika po ES bendrosios žemės ūkio politikos; 2000-2006 m. laikotarpiu jos biudžetas sudarė 213 mlrd. eurų; 2007-2013 m. numatyta skirti 307,6 mlrd. eurų (t. y. 35,7 % viso ES biudžeto)².

1986 m. Vieningu Europos Aktu socialinė, ekonominė valstybių narių sanglauda prapažinta bendruoju ES tikslu. Sutarties 158 straipsnyje nustatyta, kad *siekdama sustiprinti savo ekonominę ir socialinę sanglaudą, Bendrija siekia mažinti regionų išsivystymo lygio skirtumus, <...> taip pat kaimo vietovių atsilikimą*. Sanglauda (angl. cohesion) ES kontekste suprantama kaip turtingų ir neturtingų regionų ekonominių bei socialinių skirtumų mažinimas. Sanglauda kaip tikslas reiškia subalansuotos ir tvarios ekonomikos plėtrą, darbo vietų kūrimą, aplinkos apsaugą ir vyrų bei moterų nelygybės eliminavimą. Regioniniai skirtumai, padidėjantys sulig kiekvienu plėtros etapu, yra pragaištingi Bendrijai siekiant bendrųjų tikslų. Tačiau, išsivystymo skirtumus ES valstybės nori mažinti ne tik dėl to, kad jie trukdo sklandžiai funkcionuoti bendrajai rinkai ir bendriems pinigams, bet iš esmės ir dėl to, kad Europos vienijimosi procese didele vertybe laikomas valstybių ir regionų solidarumas bei savitarpio pagalba³

Pagrindinė ES struktūrinės politikos atsiradimo priežastis yra didelis atotrūkis tarp turtingiausių ir skurdžiausių ES valstybių narių ar jų regionų išsivystymo lygio (socialinis ir ekonominis pateisinimas).

Kartais teigiama, kad ES rinkos integracija (laisvas prekių, paslaugų, kapitalo ir darbo jėgos judėjimas ES vieningoje rinkoje) ir globalizacijos procesas⁴ gali daryti nepalankią įtaką skurdesniems, mažiau išsivysčiusiems ES valstybių narių regionams (pvz., skurdesnių regionų verslo įmonės gali prarasti rinkos dalį dėl panaikintų prekybos apribojimų, dėl turtingesnių regionų didesnio patrauklumo kapitalui bei žmonių ištekliams pritraukti). Be sanglaudą

² Investing in Europe's Member States. and regions. After the European Council's Agreement on the Financial Perspectives: Putting EU Cohesion Policy into practice 2007-2013, January 2006. http://www.espaces-transfrontaliers.org/en/european_doc/slide8.pdf; prisijungimo laikas: 2007-06-15.

³ Vitkus G. Europos Sąjunga ir ne tik ji: 99 terminai, Europos Komisijos Delegacija Lietuvoje, 2003, P. 145.

⁴ Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. Vilnius, Eugrimas, 2003. P.8.

skatinančių veiksmų regioniniai skirtumai linkę dar labiau didėti. O tai nepriimtina dėl šių priežasčių:

- ✓ **ekonominių (neišnaudojamas atsiliekančių regionų potencialas),**
- ✓ **socialinių (blogėja gyventojų gyvenimo kokybė);**
- ✓ **demografinių (gyventojai linkę migruoti į didesnius, ekonomiškai stipresnius regionus);**
- ✓ **politinių (blogėjant gyvenimo kokybei (lygiui), gyventojai lengviau pasiduoda kraštutinių politinių jėgų įtakai)⁵.**

Visa tai aktualu ne tik nacionaliniu (pačiai atsilikusiai valstybei (regionui)), bet visos ES mastu, kadangi konkrečiu momentu „prastėja“ visos Sąjungos rodikliai, kurie parodo bendrą ES vieningos rinkos būklę, atskleidžia jos konkurentabilumą pasaulyje. Visgi tyrimai rodo, jog rinkos integracija mažina regioninius išsivystymo netolygumus ilgą laiką, todėl vis dėlto solidarumo sanglaudos skatinimo srityje nereikėtų bijoti.

ES struktūrinė politika padeda mažiau išsivysčiusiems regionams sumažinti nepalankius kitų ES politikų padarinius. Ji padėjo skirtingo išsivystymo lygio ES valstybėms narėms susitarti dėl tolesnės ir gilesnės Europos integracijos vykstant ES sprendimų priėmimo procesui (politinis pateisinimas). ES struktūrinės politikos parama mažiau išsivysčiusioms ES valstybėms narėms leido kompensuoti ES integracijos, ypač ES vieningos rinkos ir Europos pinigų sąjungos projektų įgyvendinimo, žalą. Pavyzdžiui, skurdesnių ES valstybių narių pritarimas Suvestiniam Europos aktui (1986 m.), kuris numatė išliekančių rinkos integracijos kliūčių pašalinimą, yra siejamas su kompensacijomis iš ES biudžeto. Arba skurdesnių ES valstybių narių pritarimas Europos Sąjungos sutarčiai (1992 m.), kurioje buvo numatytas Europos pinigų sąjungos tvarkaraštis, yra siejamas su ES sanglaudos fondo įkūrimu⁶.

Struktūrinės politikos istorijoje galima išskirti 3 pagrindinius etapus:

- ✓ pirmasis - 1957 - 1974 m. - ekonominės ir socialinės politikos nebuvimas;
- ✓ antrasis - 1975 - 1988 m. - Europos regioninės plėtros fondo įkūrimas;
- ✓ trečiasis - 1989 -1999 m. - struktūrinių fondų reforma.

Regioninė politika nebuvo numatyta Romos sutartyje. Sutartyje buvo paminėtas tik „harmoningos plėtros“ tikslas ES veikloje ir atsilikusios „kaimo vietovės“. Romos sutartyje apie regioninę politiką (jos kaip bendros Bendrijų politikos sukūrimą) nebuvo užsiminta, matyt, todėl, kad buvo tikima bendrosios rinkos sukūrimo savaimine palankia įtaka regionų plėtrai. Sutartyje

⁵ Jūratė Rastauskaitė. ES regioninė politika. / Europos Sąjunga iš arčiau : dėstytojų rengimo programos dalyvių straipsnių rinktinė. Vilnius, Suomijos viešojo administravimo institutas, 2000. P.81.

⁶ Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. Vilnius, Eugrimas, 2003. P.9-10.

buvo kalbama apie Europos Socialinio Fondo (toliau – ESF) ir Europos investicijų banko įsteigimą. ESF turėjo teikti paramą vienos iš keturių bendrosios rinkos laisvių - darbuotojų judėjimo laisvei - realizuoti (siekiama sumažinti nedarbą menčiau išsivysčiusiuose Bendrijos regionuose ir pakelti darbuotojų bei viso ūkio gerovę). Tuo tarpu iš Europos investicijų banko buvo numatyta teikti finansinę paramą ūkio subjektams, tiksliau jų modernizavimo, pertvarkymo arba naujos veiklos plėtojimo, siekiant dalyvauti bendrojoje rinkoje, projektams. Bankas teikia ilgalaikes paskolas, finansavo ir finansuoja projektus, kuriais suinteresuotos kelios valstybės narės, įskaitant transeuropinių teleryšių ir transporto tinklų plėtojamą bei modernizavimą, gamtos apsaugą, gyvenimo lygio kėlimą bei urbanizaciją ir energetinių resursų išsaugojimą⁷. 1973 m. ekonominis šokas ir po jo sekusi ekonomikos restruktūrizacija išryškino išsivystymo skirtumus tarp kai kurių šalių narių. 1972 m. vykusio Paryžiaus konferencija išskėlė pagrindinį tikslą - panaikinti regioninius skirtumus, nes pastarieji gali sužlugdyti vieningos rinkos ateitį. Vis dėl to Bendrijos 1973 m. pasiūlyta regioninė politika buvo veikiau pagalbinio pobūdžio palyginus su nacionalinėmis ir jų nepakeitė.

Europos regioninio plėtros fondo įsteigimas 1975 metais taip pat neišsprendė europinių problemų. Europos regioninio plėtros fondo ištekliai buvo paprasčiausiai pridedami prie nacionalinių lėšų be jokio virš-nacionalinio koordinavimo.

Regioniniai skirtumai dar ženkliau padidėjo į ES įstojus Jungtinei Karalystei ir Airijai, vėliau – Graikijai, Ispanijai ir Portugalijai.

Nuo 1980 m. ES kreipė vis didesnę dėmesį savo vidinei ekonominei ir socialinei sanglaudai. Plečiantis ir gilėjant Europos integracijos procesui, lygiagrečiai vis didesnę reikšmę įgavo ES sanglaudos politika ir jos pagrindiniai instrumentai – ES struktūriniai fondai. Vis dėlto iki 1985 m. struktūrinė politika buvo kompensacinio pobūdžio. Priimant Suvestinį Europos aktą⁸, į EB sutartį pirmąkart buvo įtraukta atskira dalis „Ekonominė ir socialinė sanglauda“, ilgainiui tapusi Bendrijos regioninės politikos pagrindu⁹. Į EB sutartį pirmąkart buvo įvesta sanglaudos sąvoka. Laisva konkurencija bendrojoje rinkoje buvo gerokai palankesnė geriau išsivysčiusiems centriniais, o ne menčiau išsivysčiusiems periferiniams Bendrijos regionams¹⁰, todėl Suvestiniame Europos akte akcentuotas siekis sumažinti skirtumus tarp atskirų regionų, įskaitant kaimo vietas, atsilikimą. Ši nauja teisės norma vėliau pakartota ir Maastrichto sutartyje. Nuo šiol Bendrijos teikiama parama buvo nukreipta jau ne tik į pirminį tikslą -

⁷ Junevičius A. Europos Sąjunga. Istoriniai, politiniai, teisiniai aspektai. Kaunas, Technologija, 1999. P.185.

⁸ Suvestinis Europos aktas. / <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=29666&Condition2=>; prisijungimo laikas: 2007-06-15.

⁹ Dinan D. Encyclopedia of the European Union. London, 2000. P.47.

¹⁰ Evans A. The EU Structural Funds. Oxford, 1999. P. 19.

bendrosios rinkos sukūrimą, - bet ir į sanglaudos tikslo pasiekimą. Todėl Suvestiniame Europos akte buvo numatyta reformuoti struktūrinius fondus.

1988 m. buvo įvykdyta esminė reforma, kuri ilgainiui padėjo Bendrijos dabartinės regioninės politikos pagrindus. Ši reforma buvo diegiama nuo 1989 iki 1992 metų.

Paskesni 1988 m. ir 1992 m. daugiamečiai finansavimo susitarimai padidino biudžeto asignavimus struktūrinei veiklai. 1988 m. vasario mėnesį Briuselyje vykusiame Europos Tarybos susitikime buvo pasiektas politinis susitarimas padvigubinti struktūrinių fondų biudžetą. 1988-1993 metais (I-ašis Deloro paketas) struktūriniams fondams skirta dvigubai daugiau lėšų (iš viso 60 mlrd. ECU 1989-1993 m.¹¹), taip pat jos koncentruotos į labiausiai atsiliekančius Bendrijos regionus (tuos, kurių BVP 1 gyventojui neviršijo 75 proc. Bendrijos vidurkio). Šį žingsnį lydėjo specialių struktūrinių fondų reglamentų, kuriais buvo radikaliai reformuota EB sanglaudos politika, priėmimas. Reglamentai nustatė keletą naujų struktūrinių fondų naudojimo principų bei procedūrų. Biudžeto išlaidos imtos planuoti privalomo daugiamečio planavimo principu. Nuo tol galima išskirti struktūrinių fondų reglamentavimo periodus, sutampančius su Bendrijos biudžeto planavimo laikotarpiais: 1988-1993 m., 1994-1999 m., 2000-2006 m. ir - 2007-2013 m. laikotarpiu. Vykdam 1988 metų reformą, Bendrija 1989 m. pirmą kartą parengė iš struktūrinių fondų remtinų regionų žemėlapi (sąrašus)¹². Iki tol ERPF parama buvo skiriama pačių šalių narių nustatytiems regionams. Dabar remtiniams regionams nustatyti EB pradėjo naudoti detalius kiekybinius kriterijus.

1988 metų reforma integravo keletą anksčiau atskirai veikusių EB finansinių instrumentų, kurie buvo pavadinti „struktūriniais fondais“. Juos nuo tol sudarė ERPF, ESF bei EŽŪGOF Orientavimo skyrius. Buvo sukurta aiški ir integruota Bendrijos regioninės politikos įgyvendinimo sistema.

Teisinis šių reformų pagrindas jau buvo numatytas 1986 m. Vieningame Europos akte, o įgyvendintos vadovaujantis Europos Tarybos 1988 m. birželio ir gruodžio mėnesiais priimtais reglamentais.

1992 metais, ruošiantis pasirašyti sutartį dėl Europos Sąjungos (Mastrichto sutartį), tapo aišku, kad konvergencijos kriterijų įgyvendinimas ir vieningos valiutos (euro) įvedimas sukels naujas įtampas Bendrijoje ir dar labiau pagilins regionines problemas, nes patys konvergencijos kriterijai (pvz., griežta biudžeto deficito kontrolė) labiau paveiktų būtent menkiau išsivysčiusius EB regionus. Mastrichto sutartimi sanglauda tapo tikslu, lygiaverčiu Bendrijos vieningos rinkos

¹¹ Regional policy : Legal Basis / The Amsterdam Treaty : a Comprehensive Guide. / <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/g24000.htm>; prisijungimo laikas: 2007-06-02,

¹² Armstrong H.W. Regional Policy // El-Agraa A.M. The European Union. Economics and Policines. Essex, 2001. P.401.

tikslui. Ekonominė ir socialinė sanglauda su Ekonominė ir pinigų sąjunga bei bendrąja rinka tapo vienu iš prioritetinių Bendrijos tikslų. Taip pat įtvirtintas sanglaudos santykis su kitomis Bendrijos politikomis. Maastrichto sutartis taip pat įtraukė kaimo plėtrą į EB struktūrinės politikos tikslus.

1993 m., reaguojant į krizę žuvininkystės sektoriuje, EB reglamentu Nr. 2080/93 buvo įkurtas ir paskutinis iš keturių struktūrinių fondų - Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas (toliau – ŽOFI).

1994-1999 metų biudžetiniu laikotarpiu struktūrinių fondų teikiamai paramai buvo nustatyti šeši prioritetiniai tikslai, iš kurių kaip ypatingos svarbos išskirti (1) atsiliekančių (nesiekiančių 75 proc. EB šalių narių BVP, tenkančio 1 gyventojui, vidurkio) regionų plėtra ir struktūrinis pertvarkymas (finansuojami iš ERPF, ESF, EŽŪOGF ir ŽOFI); (2) pramonės nuosmukį patiriančių regionų pertvarka (finansuojama iš ERPF ir ESF); (5) kaimo plėtros skatinimas: palengvinant kaimo vietovių plėtrą ir struktūrinį prisitaikymą (finansuojamas iš ERPF, ESF ir EŽŪOGF); bei (6) nedideliu gyventojų tankumu pasižyminčių regionų plėtra ir struktūrinis prisitaikymas (finansuojami iš ERPF, ESF, EŽŪOGF ir ŽOFI).

1994-1999 metų laikotarpiu buvo numatytas ir kitas finansinis instrumentas - Bendrijos iniciatyvos, skirtos specifinėms tarpregioninėms ir paneuropinėms problemoms spręsti. Jų buvo 13 ir jos apėmė gana plačią sritį (pvz., RECHAR - skirta anglies kasyklų regionams, RESIDER - geležies ir plieno pramonės regionams, INTERREG - bendradarbiavimui tarp sienų, PESC - žuvininkystės regionams, ir t.t).

Maastrichto sutartis įpareigojo Tarybą iki 1993 metų pabaigos įsteigti naują - Sanglaudos - fondą. Nustatyta, kad Sanglaudos fondo paramą gaus tik tos šalys narės, kurių BVP 1 gyventojui neviršija 90 proc. ES vidurkio.

Greta struktūrinių fondų kaip penktasis neretai priskiriamas ir Sanglaudos fondas, todėl paraleliai jis taip pat aptartinas. Sanglaudos fondas buvo įsteigtas 1993 m. ir buvo (bei yra iki šiol) skirtas finansuoti transporto ir aplinkos infrastruktūros plėtrą tose šalyse narėse, kurioms įgyvendinti Maastrichto konvergencijos kriterijus buvo sunkiausia. Šio fondo įsteigimu buvo siekiama sušvelninti akivaizdų prieštaravimą Maastrichto sutartyje tarp konvergencijai reikalingos biudžetinės drausmės ir sanglaudai reikalingos biudžetinės „tolerancijos“¹³.

1997 metais pasirašytos Amsterdamo sutarties normos pakartotinai patvirtino ekonominės ir socialinės sanglaudos strateginę svarbą ir, pabrėždamos poreikį imtis nedarbo mažinimo veiksnių Europos lygiu, įvedė naują EB sutarties dalį „Užimtumas“¹⁴.

¹³ Dinan D. Encyclopedia of the European Union. London, 2000. P.49.

¹⁴ Regional policy : Legal Basis / The Amsterdam Treaty : a Comprehensive Guide. / <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/g24217.htm> ; prisijungimo laikas: 2007-05-25.

1999 metų kovo mėn. Berlyne EK pateikė Europos vadovų tarybai naujus siūlymus 2000-2006 metų finansinei perspektyvai pasiruošimo būsimai naujajai ES plėtrai kontekste, žinomus Darbotvarkės 2000 (*Agenda 2000*) pavadinimu. Naujasis finansinis paketas vėl numatė struktūrinių fondų reformą. Darbotvarkės 2000 ribose pasiūlyta struktūrinių fondų reforma siekė įgyvendinti tokius tikslus: (1) pagerinti struktūrinės politikos instrumentų efektyvumą, sutelkiant struktūrinę paramą į labiausiai atsilikusius regionus (t.y. sumažinant struktūrinės politikos tikslų ir Bendrijos iniciatyvų skaičių), patobulinant struktūrinių fondų lėšų valdymą (kadangi buvo pastebimas lėšų panaudojimo vėlavimas) ir aiškiai nustatant atsakomybės pasidalijimą (subsidiarumo principo klausimas); (2) išlaikyti tą patį struktūrinių fondų biudžetą (t.y. jo nemažinti); ir (3) nukreipti ES regioninės politikos veiksmus ir į būsimas ES šalis nares¹⁵.

Siekiant įgyvendinti pirmąjį reformos tikslą, 1999 metais buvo priimti nauji struktūrinių fondų reglamentai, kurie galioja ir šiuo metu. Siekiant antrojo reformos tikslo - ekonominės ir socialinės sanglaudos išlaikymo vienu iš prioritetinių Bendrijos tikslų – ateinančiam laikotarpiui (2000-2006 m.) numatytas to paties lygmens ekonominės ir socialinės sanglaudos politikos finansavimas, kaip ir 1993-1999 metais¹⁶. Siekiant įgyvendinti trečiąjį reformos tikslą, Darbotvarkė 2000 numatė naujus finansinius instrumentus - ISPA ir SAPARD, skirtus padėti narystės ES siekiančioms šalims geriau pasirengti ES bendrajai rinkai ir kartu pasirengti valdyti ES struktūrinę paramą¹⁷.

Bendrais bruožais, 1999 metų reforma labiau sutelkė struktūrinių fondų lėšas, supaprastino ir decentralizavo jų valdymą, griežčiau taikant subsidiarumo principą, aiškiau nubrėžė atsakomybės ribas. Siekiant rasti lėšų naujajai ES plėtrai, buvo sumažintas remtinų regionų dabartinių ES šalių narių teritorijų ribose skaičius.

2000 metų gruodį priimta Nicos sutartis, kuria buvo parengtos naujos EB sutarties pataisos, ypač reikalingos naujų šalių įstojimui į ES. Nicos sutartis įsigaliojo 2003 metų vasario 1 d. (dalis nuostatų - 2004 metų sausio 1 d.). Nicos sutartyje ekonominė ir socialinė sanglauda liko įvardinta kaip vienas iš Bendrijos tikslų. Nicos sutartis įvedė vienintelę pataisą, susijusią su balsavimo procedūra priimant teisės aktus (vietoj taikyto vienbalsiškumo principo nuspręsta, jog nuo 2007 m. sprendimams dėl struktūrinių bei Sanglaudos fondų klausimų priimti pakaks kvalifikuotos balsų daugumos¹⁸). Ši pataisa sprendimų priėmimui struktūrinių fondų klausimais

¹⁵ Regional policy : Legal Basis / The Amsterdam Treaty : a Comprehensive Guide. / <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l60013.htm>; prisijungimo laikas: 2007-06-15.

¹⁶ Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos tarpinstitucinis susitarimas dėl biudžeto vykdymo tvarkos ir biudžeto sudarymo procedūros tobulinimo // http://europa.eu.int/eur-lex/lt/dd/docs/1999/31999Y0618_02_-LT.doc; prisijungimo laikas: 2007-06-15.

¹⁷ Regional policy : Legal Basis / The Amsterdam Treaty : a Comprehensive Guide. / <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/g24217.htm>; prisijungimo laikas: 2007-06-15.

¹⁸ Regional policy : Legal Basis / The Amsterdam Treaty : a Comprehensive Guide. / <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/g24217.htm>; prisijungimo laikas: 2007-06-15.

suteiks daugiau lankstumo ir galimybę išvengti „padėčių be išėties“, kai kuri nors viena iš senbuvių penkiolikos ES šalių narių, gavusių ženklų struktūrinių fondų paramą, sumanys vetuoti siūlymą sumažinti jai skirtą finansavimą naujai įstojusią valstybę naudai.

Vis dėlto dėl keleto priežasčių vėl buvo pradėta galvoti apie ES sanglaudos politikos reformavimą. Šią politiką reglamentuojančios teisės normos peržiūrimos prieš kiekvieną naują 7 metų biudžetinį laikotarpį ir toks reikalavimas yra įtvirtintas struktūrinių fondų reglamentuose (jų baigiamosiose nuostatose). Tačiau svarbiausia priežastis yra naujų 10 valstybių įstojimas į ES 2004 metais, dėl kurio, kaip manyta jau tada, dar labiau padidės ekonominiai, socialiniai ir teritoriniai skirtumai tarp ES regionų. Dar viena priežastis yra 2000 m. Lisabonos Europos vadovų tarybos susitikime priimtas sprendimas stiprinti ES konkurencingumą - tapti konkurencingiausia ir dinamiškiausia žinių ekonomika pasaulyje, pasižyminčia nuolatiniu ekonominiu augimu, darbo vietų skaičiaus ir socialinės sanglaudos didėjimu. Sanglaudos politika laikoma vienu efektyviausių įrankių šiam tikslui pasiekti, todėl ją reikia atitinkamai orientuoti. Buvo būtina rasti sprendimą tiems 15 valstybių ES regionams, kurie, prieš įstojant į ES 10 naujų valstybių, dar nebuvo pasiekę 75 proc. ribos, tačiau dėl statistinio naujosios ES plėtros efekto (t. y. dėl sumažėjęs BVP 1 gyventojui ES vidurkio) nebegalės pretenduoti į struktūrinių fondų I tikslo paramą – jie tapo „pereinamojo laikotarpio“ regionais.

2005 m. vasario 2 d. EK paskelbė Lisabonos strategijos vidutinės trukmės įgyvendinimo ataskaitą. Atsižvelgiant į padidėjusią ES, atitinkamai pakoreguoti struktūrinių fondų tikslai, nustatyti regioninės politikos finansiniai poreikiai kitam biudžetiniam laikotarpiui (2007-2013 metams), nuspręsta, kaip paskirstyti lėšas pagal struktūrinių fondų tikslus bei supaprastinti struktūrinių fondų įgyvendinimo mechanizmą (procedūras). Išsamiau apie naująją reformą – paskutiniame darbo skyriuje, aptariant pasirengimą 2007-2013 m. laikotarpiui.

ES regioninė politika skatina ES valstybių narių ar jų regionų struktūrinę pertvarką. Pirmojo uždavinio programomis siekiama skatinti atsilikusių regionų plėtrą ir struktūrinę pertvarką, o antrojo uždavinio programomis – struktūrinių sunkumų turinčių regionų ekonominę ir socialinę pertvarką. Todėl ES struktūriniai fondai vadinami struktūriniais, o ES regioninė politika neretai įvardijama kaip struktūrinė politika. ES biudžeto lėšos per struktūrinius fondus skiriamos investicijų forma, kurios gali sudaryti sąlygas mažiau išsivysčiusių ES valstybių narių ar jų regionų ilgalaikiai plėtrai bei struktūrinei pertvarkai ir taip mažinti jų atsilikimą nuo ES vidurkio. Socialinė parama ES valstybių narių ar jų regionų gerovę galėtų padidinti tik trumpą laiką, todėl ES regioninė politika laikoma ekonominės plėtros, o ne socialinės paramos politika¹⁹.

¹⁹ Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. Vilnius, Eugrimas, 2003. 16 psl.

1.2. Struktūriniai fondai ir jų funkcijos

Pagal ES sutartį vienas pagrindinių ES tikslų skatinant „ekonominę ir socialinę sanglaudą“ – mažinti atskirų ES regionų ir socialinių grupių skirtumus. Tai klasikinis normatyvinis perskirstymo tikslas. Norint šį tikslą pasiekti, didžiausia per visą gyvavimo laikotarpį ES biudžeto dalis buvo skirta menkiau išsivysčiusiems regionams.²⁰

Kaip minėta ankščiau finansinė parama ES siekiamiems ekonominės ir socialinės sanglaudos tikslams įgyvendinti teikiama pasitelkiant struktūrinius fondus bei sąlyginai (transporto ir aplinkos sektoriuose) – Sanglaudos fondą. Struktūrinių fondų bendrąsias nuostatas nustato 1999 metų Tarybos reglamentas Nr. 1260/1999²¹. Be šio reglamento, kiekvienas struktūrinis fondas dar veikia ir specialaus EB reglamento pagrindu.

Įsteigus Europos ekonominę bendriją, jos pagrindiniai tikslai buvo komercinė integracija, ekonominė sanglauda ir teritorinė integracija. Pagrindiniai ES sanglaudos politikos instrumentai yra struktūriniai fondai ir neseniai įsteigtas Sanglaudos fondas. Fondai nėra vienas bendras finansavimo šaltinis Sąjungos biudžete – kiekvienas jų apima konkrečią sritį, o jų veikla tarpusavyje yra derinama.

Europos regioninės plėtros fondas (toliau - ERPF), įsteigtas 1975 m., daugiausia remia lėtai besivystančius regionus arba regionus, išgyvenančius ekonominius pokyčius ar struktūrinius sunkumus. Priemonių rūšys, kurias gali finansuoti ERPF pagal I ir II tikslus, taip pat Bendrijos iniciatyvos ir inovacinės priemonės detalizuojamos specialiajame 1999 metų liepos 12 d. EB reglamente Nr. 1783/1999 dėl Europos regioninės plėtros fondo²². ERPF finansuoja infrastruktūros plėtrą, darbo vietų kūrimą, vietinius plėtros projektus ir teikia paramą smulkiosioms įmonėms. Fondo tikslas – sumažinti regioninius skirtumus Bendrijoje. Šiuo metu ERPF prisideda prie naujųjų 1 ir 2 prioritetinių struktūrinių lėšų investavimo tikslų įgyvendinimo ir Bendrijos iniciatyvų – INTERREG (bendradarbiavimas abipus sienos) ir URBAN (parama krizės apimtiems miesto rajonams) įgyvendinimo. ERPF yra svarbiausias struktūrinis fondas finansinių išteklių prasme.

Europos socialinis fondas (toliau - ESF) įkurtas 1960 metais.²³ Jo paskirtis - palengvinti darbuotojams įsidarbinti ir padidinti jų galimybes Bendrijoje keisti gyvenamąją ir darbo vietą, taip pat sudaryti jiems palankesnes sąlygas prisitaikyti prie pramonės permainų ir

²⁰ Hix Simon „Europos Sąjungos politinė sistema“ Vilnius Eugrimas, 2006 m. P. 338;

²¹ EB Tarybos reglamentas Nr.1260/1999, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl struktūrinių fondų./ <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=13988&Condition2=>; prisijungimo laikas: 2007-06-02.

²² Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas dėl Europos regioninės plėtros fondo (EB) Nr. 1783/1999. <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=24927&Condition2=>; prisijungimo laikas: 2007-06-15.

²³ Simon Hix „Europos Sąjungos politinė sistema“ Vilnius Eugrimas, 2006 m. P. 338;

gamybos sistemų pokyčių, ypač per profesinį rengimą ir perkvalifikavimą. ESF ypatumas yra tas, kad jis finansuoja visus tris Pagrindiniame struktūrinių fondų reglamente numatytus tikslus - be minėtų dviejų, kuriuos finansuoja ERPF, jis finansuoja dar ir trečiąjį - švietimo, mokymo ir užimtumo politikos ir sistemų derinimo bei modernizavimo rėmimą.

ESF remia priemones, skirtas užkirsti kelią nedarbiui ir su juo kovoti, plėtoti žmogiškuosius išteklius ir socialinę integraciją į darbo rinką, kad būtų skatinamas didesnis užimtumo lygis, moterų ir vyrų lygybė, subalansuota plėtra bei ekonominė ir socialinė sanglauda. Fondas labai prisideda prie pagal Europos užimtumo strategiją ir metines užimtumo gaires atliekamų veiksmų finansavimo. Pagrindiniai Europos užimtumo strategijos tikslai yra įsidarbinimo galimybių didinimas, verslumas, gebėjimas prisitaikyti, vienodos galimybės. Reglamentas įpareigoja atsižvelgti į valstybių narių daugiamečius nacionalinius veiksmų užimtumo srityje planus, paramą vietos užimtumo iniciatyvoms, informacinės visuomenės plėtros programas, moterų ir vyrų lygias galimybes.

ESF veiklos sritys, kuriose ESF remia ir papildo valstybių narių veiklą darbo rinkos ir žmogiškųjų išteklių srityje, yra aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, kuriomis siekiama kovoti su nedarbu (ypač ilgalaikiu), skatinti integraciją į darbo rinką, remti lygias galimybes (ypač socialiai atskirtųjų asmenų), patekti į darbo rinką, tobulinti profesinį mokymą ir švietimą, skatinti darbo vietų kūrimą per verslumo plėtojimą ir kt.

Labiausiai paplitusi ESF finansinės paramos forma yra parama individualiems (fiziniams) asmenims. Teikiant tokią paramą, finansuojamos tokios veiklos: švietimas ir profesinis mokymas, gamybinė praktika, parengiamasis mokymas, bendrųjų gebėjimų ugdymas ir tobulinimas, priemonės, skirtos skatinti gebėjimą užsitikrinti užimtumą darbo rinkoje, subsidijos asmenims, dirbantiems pagal darbo sutartis, bei savarankiškai dirbantiems asmenims ir t.t. Kitos ESF paramos formos yra parama struktūroms ir sistemoms bei parama lydimosioms priemonėms. Pirmuoju atveju finansuojamos veiklos yra profesinis mokymas, švietimas ir įgūdžių ugdymas, mokytojų, instruktorių ir darbuotojų rengimas, profesinio mokymo ir kvalifikacijos įgijimo prieinamumo darbininkams gerinimas, įdarbinimo paslaugų modernizavimas, darbo, švietimo, profesinio mokymo ir mokslinių tyrimų sferų ryšių plėtojimas, ir t.t. Antruoju atveju (finansuojant lydimąsias priemones) ESF remia paslaugų teikimą socialinių išmokų gavėjams, įskaitant priežiūros paslaugas bei reikiamų sąlygų išlaikytiniams sudarymą ir kt.

Siekiant padidinti ESF paramos veiksmingumą, reglamento Nr.1784/1999 „Dėl Europos Socialinio fondo“ (toliau – ESF reglamentas) 4 str. įpareigoja ESF paramą sutelkti į ribotą sričių arba temų skaičių, svarbiausias reikmes bei veiksmingiausias veiklos rūšis. Dėl šios priežasties turi būti nustatoma strategija, parengta „deramai paisant nacionalinių prioritetų, išdėstytų

nacionaliniuose užimtumo veiksmų planuose, atsižvelgiant į kitas aktualias politikos sritis ir ypač kreipiant dėmesį į nurodytas ESF remtinas sritis“.

ESF finansuoja Bendrijos iniciatyvą „EQUAL“, skirtą kovai su diskriminacija ir nelygybe darbo rinkoje, o taip pat inovacines priemones ir techninę pagalbą. Inovacines priemones sudaro naujoviško pobūdžio veikla ir eksperimentiniai projektai, susiję su darbo rinkomis, užimtumu ir profesiniu mokymu. Techninės pagalbos priemonės apima įvairias studijas, technines konsultacijas, keitimąsi patirtimi, taip pat įvairių partnerių, ESF paramos gavėjų ir plačiosios visuomenės informavimą (ESF reglamento 6 str. 1 d.).

Įgyvendinant BŽŪP priemones yra naudojamas *Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas* (toliau - EŽŪOGF) bei Žvejybos orientavimo finansinis instrumentas (ŽOFI). Kiti fondai, tokie kaip Europos socialinis fondas, prie BŽŪP įgyvendinimo prisideda netiesiogiai, remdamas ūkininkų, jūreivių perkvalifikavimą į kitas specialybes, taip prisidedami prie žemės ūkio restruktūrizavimo.

Iš šių fondų svarbiausias yra EŽŪOGF, kadangi jis yra pagrindinis BŽŪP finansavimo šaltinis.²⁴ EŽŪOGF, įsteigtas 1962 m. EK Reglamentu (EB) Nr. 25 dėl Bendrosios žemės ūkio politikos finansavimo (su paskutiniaisiais pakeitimais, padarytais Reglamentu (EB) Nr. 728/70), sunaudoja didelę bendro ES biudžeto dalį. EŽŪOGF - fondas yra mišrios prigimties (tai matyti ir iš jo pavadinimo), kadangi jį sudaro du skyriai: Garantijų ir Orientavimo. Pirmasis yra daugiau susijęs su ES bendrąja žemės ūkio politika (BŽŪP). Antrasis priskiriamas struktūriniams fondams ir finansuoja I-ojo tikslo įgyvendinimą (menkiau išsivysčiusių regionų plėtros ir struktūrinių pokyčių skatinimą), t. y. kaimo plėtrą. Jo Orientavimo skyrius remia mažiau išsivysčiusių kaimo vietovių plėtrą ir struktūrinį prisitaikymą, gerinant jų gamybos, perdirbimo ir žemės ūkio bei miškų produkcijos rinkodaros struktūras. Šių priemonių tikslas yra padidinti ūkininkų sugebėjimus vykdyti tam tikrą veiklą regionuose, turinčiuose problemų, susijusių su kraštovaizdžiu, geografinėmis ar kitomis situacijomis. Vėliau struktūrinių priemonių tikslas buvo pakeistas, siekiant išlaikyti gyvybingą patį kaimą, o ne suteikti tam tikrų pranašumų prieš kitus ūkius. Tikslas – išlaikyti ūkininkus ten, kur jie yra, nežiūrint į geografinę vietovę, kad jie nebėgtų į miestus ir netuštėtų kaimai.²⁵ Kitaip tariant, Orientavimo skyrius padengia kitas su žemės ūkiu susijusias išlaidas, kurių nefinansuoja Garantijų skyrius, įskaitant ir *LEADER* (kaimo plėtra) iniciatyvą ir 1 tikslo priemones.

Fondo Garantijų skyriaus pagrindinis uždavinys yra finansuoti bendros rinkos organizavimo ir žemės ūkio produkcijos kainų išlaidas, taip pat kaimo plėtros priemones, papildančias paramą rinkai bei priemones, netaikomas 1 tikslo regionams. Garantijų skyrius taip

²⁴ Tracy M., *Žemės ūkio politika Europos Sąjungoje*. – Vilnius; Briuselis: Diemedis, 1998. p. 160.

²⁵ Europos Sąjungos teisės seminarai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P.505.

pat finansuoja tam tikras veterinarines priemones ir informacines priemones, susijusias su BŽŪP. Nuo 2007 m. EŽŪOGF reorganizuotas į Europos žemės ūkio garantijų fondą (BŽŪP) ir Europos žemės ūkio fondą kaimo plėtrai.²⁶

Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas (toliau - ŽOFI) buvo sukurtas po 1993 m. struktūrinių fondų reformos. Instrumentas finansuoja žuvininkystę, taip pat remia žuvininkystės pramonės pertvarkymą ir modernizavimą. ŽOFI tikslas – palaikyti racionalią pusiausvyrą tarp žuvininkystės išteklių ir jų naudojimo, pagerinti žuvininkystės sektoriaus struktūrų konkurencingumą ir paremti perspektyvias sektoriaus įmones. ŽOFI finansuoja 1 tikslo regionus, taip pat teikia paramą regionams, negaunantiems paramos pagal 1 tikslą iki 0.5 % visų struktūrinių fondų lėšų kiekio.

Neformaliai penktuoju Struktūriniu fondu vadinamas *Sanglaudos fondas*, kuris įsteigtas pagal Mastrichto sutartį, įsigaliojusią 1993 m. Jis buvo įkurtas siekiant finansuoti stambius kelių tiesimo ir aplinkos apsaugos projektus.²⁷ Šiuo metu Sanglaudos fondo paramą kartu su Graikija, Ispanija, Portugalija gauna ir naujosios ES narės - Čekija, Estija, Kipras, Latvija, Lenkija, Lietuva, Malta, Slovakija, Slovėnija ir Vengrija. Nuo 2007 m. Sanglaudos fondas integruojamas į struktūrinių fondų valdymo sistemą.²⁸

Vienas iš ES siekiamų tikslų – skatinti ekonominę ir socialinę pažangą bei mažinti įvairių valstybių narių bei regionų gyvenimo lygio skirtumus. Kad veiktų viena bendra rinka, labiau atsilikusios valstybės narės turėjo daug investuoti, stengdamosi pasivyti labiau išsivysčiusias kaimynes ir pagerinti savo augimo gebėjimus. Tam reikėjo nemažų papildomų investicijų į jų infrastruktūros išplėtimą, atnaujinimą ir modernizavimą. Be to, jei šios šalys norėjo įstoti į ekonominę ir pinigų sąjungą, jos turėjo mažinti savo biudžeto deficitą ir nuolat kontroliuoti valstybės skolą. Taigi tuo pačiu metu reikėjo kontroliuoti valstybės išlaidas²⁹.

2000-2006 m. Europos Vadovų taryba Sanglaudos fondui paskyrė 18 milijardų eurų biudžetą. Paramą iš šio fondo gali gauti valstybės narės, kurių BNP yra mažesnis negu 90 % Bendrijos BNP ir kurios įgyvendina Ekonominės konvergencijos programą. Tačiau parama iš fondo yra sąlyginė, nes nauji valstybės narės, kuri turi didesnę nei 3 % biudžeto deficitą, projektai netvirtinami tol, kol deficitas vėl taps kontroliuojamas. Skirtingai nei iš jau aptartų keturių struktūrinių fondų, parama iš Sanglaudos fondo teikiama valstybei narei kaip vienetui,

²⁶ 2005 m. birželio 21 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1290/2005 dėl bendrosios žemės ūkio politikos finansavimo Oficialusis leidinys L 209, 11/08/2005 p. 0001 - 0025

²⁷ Vološčiuk I, Rimkutė J. ir kt. Regioninė raida: tendencijos ir problemos ES paramos įgyvendinimas. P. 38// <http://www.starkeviciute.lt/files/docs/final%20studija.doc>; prisijungimo laikas: 2007-10-15.

²⁸ LR Finansų ministerija. Europos Sąjungos struktūrinė parama. Kas yra struktūrinė parama?// http://www.esparama.lt/lt/kas_yra_strukturine_parama; prisijungimo laikas: 2007-06-06.

²⁹ Struktūriniai fondai - Sanglaudos fondas. Europos komisijos atstovybė Lietuvoje. http://www.eudel.lt/lt/strukturiniai_fondai/index4.htm?client=3a2d588cd15b1478bbfbf0aa943dd45d; prisijungimo laikas: 2007-06-06.

neskaidant jos į smulkesnius vienetus (regionus), ir skiriama konkreitiems projektams, susijusiems su aplinkos apsauga ir transporto infrastruktūra.

Maksimalus iš Sanglaudos fondo skiriamos paramos dydis yra nuo 80 iki 85 procentų išlaidų (t.y. didesnis nei iš struktūrinių fondų). Jis gali būti mažinamas remiantis principu „teršėjas moka“ arba jei įgyvendinant tam tikrą projektą gaunama pajamų. Finansuoti projektai turi priklausyti vienai iš šių dviejų kategorijų: tai turi būti aplinkos projektai, padedantys tausoti, saugoti aplinką ir gerinti jos kokybę, saugoti žmonių sveikatą bei užtikrinti teisingą ir racionalų gamtos išteklių naudojimą; taip pat transporto ir infrastruktūros projektai, kuriais siekiama sukurti arba plėtoti transporto infrastruktūrą Europos transeuropiniame tinkle arba padedantys prie šio tinklo prisijungti³⁰.

2004–2006 m. laikotarpiui Sanglaudos fondui skirta 15,9 mlrd. EUR (2004 m. kainomis). Daugiau kaip pusė lėšų (8,49 mlrd. EUR) tenka naujosioms valstybėms narėms³¹. Paskirstomos tarp ES šalių narių proporcijos pateikiamos 1 lentelėje: 15 ES valstybių narių iki 2004 m. gegužės 1 d. bei 25 ES šalyse nuo jų įstojimo dienos.

Visu laikotarpiu lėšos skiriamos 4 valstybėms narėms (Airijai tik iki 2003 m. pabaigos):

1. Lentelė. Sanglaudos fondo lėšų paskirstymas 2000-2006 metams pagal šalis nares (mln. eurų 2004 m. kainomis):

Graikija	Ispanija	Airija	Portugalija
3 388	12 357	584	3 388

Po įstojimo į ES iš Sanglaudos fondo lėšos skiriamos ir naujoms valstybėms narėms:

Čekija	Estija	Kipras	Latvija	Lietuva	Vengrija	Malta	Lenkija	Slovėnija	Slovakija
936,05	309,03	53,94	515,43	608,17	1 112,67	21,94	4 178,60	188,71	570,50

Šaltinis: Europos Komisija

Po 2006 m. Europos Komisijos siūlymu Sanglaudos fondas bus labiau integruotas į pagrindinių Struktūrinių fondų veiklą. Komisija siūlo pereiti nuo paramos, orientuotos į projektus, prie paramos, orientuotos į programas. Komisijos patvirtinimas bus reikalingas tik stambiams projektams (25 mln. EUR vertės aplinkosaugos ir 50 mln. EUR vertės transporto projektams). Todėl Sanglaudos fondą administruojančioms institucijoms teks didesnė atsakomybė, susijusi su atranka, įvertinimu, lėšų skyrimu, stebėjimu, valdymu ir greito įgyvendinimo užtikrinimu, kad parama nebūtų nutraukta dėl programinio lėšų naudojimo

³⁰ Struktūriniai fondai - Sanglaudos fondas. Europos komisijos atstovybė Lietuvoje. http://www.eudel.lt/lt/strukturiniai_fondai/index4.htm?client=3a2d588cd15b1478bbfbf0aa943dd45d; prisijungimo laikas: 2007-06-06.

³¹ Europos komisija. Regioninė politika. Žvilgsnis į sanglaudos fondą. http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/funds/procf/cf_lt.htm; prisijungimo laikas: 2007-06-02.

disciplinos, t. y. taikant „n+2“ taisyklę. Parama bus skiriama ne vien stambiams transporto ir aplinkosaugos projektams, bet ir projektams, susijusiems su energijos efektyvumu, atsinaujinančia energija ir intermodaliniu, miesto ar visuomeniniu transportu.

1.3. Pagrindiniai struktūrinių fondų tikslai ir principai

Reglamentai numato, kad kiekvienas struktūrinis fondas gali finansuoti tam tikrus tikslus įgyvendinančias priemones. 1999 metais buvo atlikta struktūrinių fondų reforma, kaip dalis Darbotvarkės 2000 paketo. Vienas reformos aspektų buvo tikslų sukonkretinimas ir skumažinimas iki trijų.³²

2000-2006 m. buvo nustatyti 3 prioritetiniai struktūrinių lėšų investavimo tikslai:

1 tikslas. Skatinti atsiliekančių regionų plėtrą ir prisitaikymą prie ekonomikos pokyčių. Parama skiriama regionams, kuriuose BVP vienam gyventojui mažesnis nei 75 proc. ES vidurkio, taip pat regionams, kur ypač mažas gyventojų tankumas (remiant pastaruosius, siekiama išvengti migracijos ir tolesnio jų gyventojų skaičiaus mažėjimo). Būtent šiam paramos tikslui yra priskiriama visos Lietuvos teritorija.

2 tikslas. Remti krizės apimtus pramonės regionus, kad jie galėtų persiorientuoti į kitas ekonomikos sritis. Remiami regionai, kuriuose ekonominės veiklos pagrindą sudaro pramonė ir kuriuose ilgai išlieka didelis nedarbas. Taip pat skatinama kaimo vietovių plėtra ir prisitaikymas prie ekonomikos pokyčių.

3 tikslas. Teikti paramą mokymui, kvalifikacijos kėlimui ir perkvalifikavimui. Pagrindinės priemonės – profesinis mokymas ir perkvalifikavimas, darbo rinkos institucijų plėtra. Šios priemonės bus finansuojamos iš Europos socialinio fondo.³³

Europos Sąjungos struktūrinių fondų požiūriu Lietuva yra vienas regionas, todėl 2004-2006 metais Lietuva visų keturių Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramą gavo vienos programos tikslo (parama pagal šį tikslą šiuo metu skiriama regionams, kurių BVP vienam gyventojui yra mažesnis nei 75% ES vidurkio) pagrindu.³⁴ Ši programa – Lietuvos 2004-2006 m. Bendrasis programavimo dokumentas (BPD) yra bendras šaliai skiriamų ES struktūrinių fondų investicijų planavimo dokumentas, nustatantis atitinkamą plėtros strategiją, ES struktūrinės paramos investavimo kryptis bei priemones. Pagrindinis BPD keliamas plėtros tikslas – sustiprinti prielaidas ilgalaikiam šalies ūkio konkurencingumo augimui ir sparčiai žiniomis

³² Hix S. Europos Sąjungos politinė sistema. Vilnius, Eugrimas, 2006 m. P. 338;

³³ G. Vitkus, Europos Sąjungos enciklopedinis žinynas, Vilnius, 2002, psl. 292.

³⁴ Lietuvos 2004-2006 metų bendrasis programavimo dokumentas, 2004 08 02, Nr. 935, Žin., 2004, Nr. 123–4486.

grindžiamo ūkio plėtrai, išreikštai visų pirma realaus BVP ir užimtumo augimu bei vedančiai prie didėjančios gerovės ir aukštesnių gyvenimo standartų visoje šalyje.³⁵

2007-2013 m. finansiniu laikotarpiu ES struktūrinė parama bus skiriama šiems prioritetams:

1. Konvergencijos prioritetą skirtas silpniau išsivysčiusiems šalims narėms ir regionams. Šiam prioritetui siūloma skirti apie 82 % visų ES sanglaudos politikai numatytų lėšų. Jis pakeistų 1 tikslą (parama silpniau išsivysčiusiems regionams, kurių BVP vienam gyventojui nesiekia 75 % ES vidurkio) ir apimtų Sanglaudos fondo paramą (parama šalims narėms, kurių BNP vienam gyventojui nesiekia 90 % ES vidurkio). 2007–2013 m. naujoms ES valstybėms narėms Sanglaudos fondo parama sudarys 1/3 visos ES struktūrinės paramos (ERPF, ESF ir Sanglaudos fondas), atsižvelgiant į didelį investicijų poreikį infrastruktūrai šiose šalyse. Tai nustatyta dokumente Nr. 15915 (33 punkte), patvirtintame ES Vadovų Tarybos 2005 m. gruodžio 15–16 d. susitikimo metu.

2. Regioninio konkurencingumo ir užimtumo prioritetą skirtas labiau išsivysčiusiems regionams, kurie negali gauti paramos pagal Konvergencijos prioritetą. Šiam prioritetui siūloma skirti apie 16 % visų ES sanglaudos politikai numatytų lėšų. Jis jungtų 2 ir 3 tikslus (2 tikslas – parama regionams turintiems struktūrinių ekonomikos problemų, kurie negali gauti paramos pagal 1 tikslą; 3 tikslas – parama žmoniškųjų išteklių plėtros srityje regionams, kurie negali gauti paramos pagal 1 tikslą);

3. Europos teritorinio bendradarbiavimo prioritetą skirtas bendradarbiavimui abipus ES vidaus sienų ir tarp šalių narių tam tikrose teritorinėse zonose. Šiam prioritetui siūloma skirti apie 2,5 % visų ES sanglaudos politikai numatytų lėšų. Jis pakeistų INTERREG iniciatyvą.

2007–2013 m. ES struktūrinė parama Lietuvai bus teikiama parama pagal Konvergencijos ir Europos teritorinio bendradarbiavimo prioritetus.³⁶

Siekiant padidinti struktūrinių fondų teikiamos paramos efektyvumą, 1988 m. buvo nustatyti šie pagrindiniai principai:

- ✓ **Koncentravimas.** Prioritetinių paramos tikslų ir tikslinių regionų nustatymas.
- ✓ **Programavimas.** Konkretūs projektai įgyvendinami po keleto programinio planavimo pakopų.

³⁵ Vološčiuk I, Rimkutė J. ir kt. Regioninė raida: tendencijos ir problemos ES paramos įgyvendinimas, P. 38// <http://www.starkeviciute.lt/files/docs/final%20studija.doc>; prisijungimo laikas: 2007-10-15.

³⁶ LR Finansų ministerija. Europos Sąjungos struktūrinė parama. Kas yra struktūrinė parama?/ http://www.esparama.lt/lt/kas_yra_strukturine_parama; prisijungimo laikas: 2007-06-16.

✓ **Partnerystė.** Rengiant programinius dokumentus ir administruojant struktūrinius fondus glaudžiai bendradarbiauja šalys narės ir EK, o taip pat šalių narių nacionaliniai, regioniniai ir socialiniai-ekonominiai partneriai.

✓ **Papildomumas.** Struktūrinių fondų parama ne pakeičia, bet papildo nacionalines išlaidas tam tikrose srityse. Praktikoje tai reiškia ES ir šalių narių bendrą projektų finansavimą.

Be to, struktūrinių fondų veiklai taikomas ir bendresnio pobūdžio **subsidiarumo** (pavaldumo) principas. Šis principas reiškia, kad konkretūs veiksmai turi būti atliekami tame lygmenyje, kur jie būtų efektyviausi.

Bendrai, 1999 m. reforma padidino paramos koncentravimą, tačiau taip pat supaprastino ir decentralizavo teikiamos paramos administravimą. Antra vertus, reforma įvedė aiškesnę atsakomybės pasidalijimą ir griežtesnį subsidiarumo principo taikymą.

2000-2006 m. laikotarpiu paramos administravimą nulėmė decentralizavimo ir subsidiarumo principas. Šiuos principus papildė poreikis didinti finansinio valdymo, konkrečių priemonių kontrolės ir projektų atrankos procedūrų skaidrumą.

Svarbu sukurti naujas procedūras bendram informacijos naudojimui taip užtikrinant, kad kiekvienas dalyvis galėtų rezultatyviai dirbti ir prisiimti atsakomybę.

Konkretūs uždaviniai:

✓ *nustatyti ir atskirti dalyvaujančiųjų programavimo etapuose, administruojančių priemonės ir atliekančių mokesčius pavedimus, atsakomybę;*

✓ *sukurti informacinius tinklus priežiūrai skirtų duomenų surinkimui ir perdavimui;*

✓ *užtikrinti finansinių srautų skaidrumą sugriežtinant visų paramos administravime dalyvaujančiųjų atsakomybės lygį;*

✓ *praplėsti iniciatyvų apimtį pagerinant veiklos efektyvumą ir supaprastinant procedūras.*

Partnerystė ir decentralizavimas yra pagrindiniai naujo požiūrio į struktūrinę politiką principai, keičiantys tradicinius valdymo būdus naujais kuriant ir įgyvendinant paramos programas.

EK šalims narėms lėšas perveda tik kai EK patvirtintos plėtros programos jau yra įgyvendinamos. Spartindama naujos programos įgyvendinimo pradžią, EK perveda 7% lėšų kai programa yra oficialiai patvirtinama. Po to šalys narės pačios kreipiasi į EK dėl mokėjimų, kuri padengia tik patvirtintas išlaidas.

Kiekvienos programos įgyvendinimui šalis narė skiria valdančiąją įstaigą, atsakingą už projektų atranką. „Mokėjimo įstaiga“ yra atsakinga už išlaidų patikrą ir kreipimąsi į EK dėl lėšų

pavedimo. Mokėjimo įstaigos privalo garantuoti, kad visos Bendrijos fondams deklaruojamos išlaidos tenkina tinkamumo kriterijus ir Bendrijos politiką, pvz. aplinkos, lygių galimybių ir valstybės pagalbos srityse. Jei Bendrija nustato, kad nacionalinės sąskaitos neatitinka reikalavimų arba jei aptinkami pažeidimai, Bendrija gali sustabdyti mokėjimus ar net pareikalauti gražinti jau išmokėtas lėšas.

Struktūrinių fondų administravimo principai buvo sugriežtinti ir tiksliau apibrėžti. Pirmiausia programoje turi būti aiškiai apibrėžta, kokia parama ir kam bus teikiama. Taip pat turi būti užtikrinta, kad parama bus tinkamai administruojama ir prižiūrima, o mokėjimai bus teisingi ir kontroliuojami. Programos kūrimo, jos įgyvendinimo turi dalyvauti kaip galima daugiau šalių/pusių. Ir vienas iš svarbiausių principų, kad Bendrijos teikiama parama negali pakeisti nacionalinių lėšų.

Programavimas – vienas iš kertinių 1988 ir 1993 m. struktūrinių fondų reformų sudedamųjų dalių, ir išliko pagrindiniu 1999 m. reformoje. Programavimas apima ilgalaikių plėtros planų parengimą ir yra atliekamas partnerystės principu grindžiamu sprendimų priėmimo procesu keliomis pakopomis, kol priemonės perima viešos ar privačios įstaigos, kurioms patikėtas priemonių įgyvendinimas. Finansiniu požiūriu, ilgalaikis programavimas labiau užtikrina finansavimo prieinamumą nei metinis biudžeto planavimas. Bendrajame struktūrinių fondų reglamente numatytas programavimo laikotarpis yra septyneri metai visiems trims prioritetiniams struktūrinių lėšų investavimo tikslams, tačiau su išmokėtinų sumų nustatymo galimybe priklausomai nuo tarpinio vertinimo rezultatų.

Šalys narės visų pirma pateikia plėtros ir pertvarkymo planus. Planai remiasi nacionaliniais ir regioniniais prioritetais ir apima:

- ✓ *tikslų esamos padėties konkrečiame regione aprašymą (skirtumai, atsilikimai, plėtros galimybės);*
- ✓ *tinkamiausios strategijos numatytiems tikslams pasiekti aprašymą;*
- ✓ *fondų paramos panaudojimo ir paramos tipo aprašymą.*

Vėliau šalys narės EK pateikia programavimo dokumentus, parengtus pagal jos gaires. Galimi keli variantai:

- ✓ ***Bendrijos paramos metmenys (Community Support Frameworks)***, perkelti į veiklos programas (*Operational Programmes*). EK, susitarus su konkrečia šalimi nare, patvirtina dokumentus, kuriuose numatyta tiek šalies narės, tiek paramą teikiančio fondo strategija ir veiklos prioritetai, konkretūs tikslai, fondų parama ir kiti finansavimo šaltiniai;

✓ *arba bendrojo planavimo dokumentai* (*Single Programming Documents*). Tai yra vienas EK patvirtintas dokumentas, apimantis Bendrijos paramos metmenų ir veiklos programų duomenis.

Programavimo dokumentai paramai pagal 1 tikslą dažniausiai yra Bendrijos paramos metmenys, perkelti į veiklos programas, tuo tarpu bendrojo programavimo dokumentai gali būti naudojami mažesniai nei 1 milijardo eurų lėšų programavimui. Visi 2 tikslo priemonių programavimo dokumentai yra Bendrojo planavimo dokumentai. 3 tikslo programavimo dokumentų rūšį pasirenka paramą gaunantis regionas ir šalys narės.

Partnerystė. Partnerystės samprata yra dvejopa: viena vertus, ji įpareigoja glaudžiai bendradarbiauti EK ir valstybę narę, kita vertus - valstybės narės paskirtas atsakingas institucijas ir įstaigas bei partnerius šalies viduje. Partneriais laikomos regioninės ir vietos valdžios institucijos bei kitos kompetentingos valstybinės institucijos, ekonominiams ir socialiniams interesams atstovaujančios organizacijos. Jas ES šalių narių valstybinio valdymo institucijos privalo įtraukti į struktūrinių fondų paramos programavimo ir sprendimų priėmimo procesą. Reikalaujama skatinti lyčių lygybę bei tolydžią plėtrą, atsižvelgiant į aplinkos apsaugos ir jos gerinimo reikalavimus.

Per visus sanglaudos politikos įgyvendinimo metus partnerystė plėtėsi ir gilėjo, kai kuriais atvejais peržengdama struktūrinių fondų administravimo ribas ir pereidama į kitas nacionalinio ir regioninio administravimo sritis. Nors 1988 m. partnerystė buvo suvokiama pirmiausia kaip vertikalus ryšys tarp EK ir nacionalinių, regioninių ar vietinių valdžios organų, horizontali partnerystė, apimanti vis platesnį tarpininkų ratą vietiniame, regioniniame ir nacionaliniame lygmenyse, laikui bėgant vis stiprėjo. Partnerystė išlieka pagrindiniu fondų valdymo, priežiūros ir vertinimo principu ir gali turėti daug svarbos, ypač tais atvejais, kai dalyvių funkcijos ir įsipareigojimai yra aiškiai apibrėžti.

Papildomumas. Šis principas reikalauja, kad Bendrijos parama papildytų nacionalinį finansavimą, bet jo nepakeistų. Kiekvieno iš prioritetinių struktūrinių lėšų investavimo tikslų finansavimui šalys narės turi skirti ir savo pačių valstybės išlaidų dalį, kuri negali būti mažesnė už skirtąją praėjusiame laikotarpyje.

2000-2006 m. laikotarpiu geografinė aprėptis, kurioje tikrinama ar laikomasi papildomumo principo, buvo suprastinta. 1 tikslo atveju tikrinami visi paramą galintys gauti regionai, 2 ir 3 tikslus apjungiant – visa šalies teritorija. Be to, šalys narės teiks EK visą reikalingą informaciją, kai programos bus tvirtinamos laikotarpiui įpusėjus ar besibaigiant.

Administravimas, priežiūra ir vertinimas. Pagal naujas struktūrinių fondų administravimo taisykles, šalys narės kiekvienai programai paskiria vadovaujančią instituciją. Jos atsakomybėje – programos įgyvendinimas, tinkamas valdymas ir efektyvumo užtikrinimas. Šalys narės yra atsakingos ir už priežiūros komitetų sudarymą. Komitetai, kuriems pirmininkauja vadovaujančios institucijos atstovas, užtikrina struktūrinių priemonių efektyvumą ir jų įgyvendinimą.

Didžioji dalis struktūrinių fondų paramos suteikiama kaip neatlygintinos dotacijos arba „tiesioginė parama“, mažesnė dalis – kaip atlygintina pagalba, palūkanų subsidijos, garantijos, paprastosios akcijos ir prisidedant prie rizikos kapitalo.

Maksimalios fondų skiriamų lėšų sumos:

✓ **1 tikslo regionai:** ne daugiau kaip 75% visų tinkamų išlaidų ir, kaip taisyklė, ne mažiau kaip 50% tinkamų valstybės išlaidų. Bendrijos įnašas gali būti padidintas iki 80% regionams, esantiems šalyse narėse, turinčioms teisę gauti paramą iš Sanglaudos fondo ir iki 85% praktiškai visiems tolimiausiems regionams, o taip pat mažiausioms šalims, esančioms Egėjo jūroje, Graikijoje;

✓ **2 ir 3 tikslų regionai:** ne daugiau kaip 75% visų tinkamų išlaidų, ir, kaip taisyklė, ne mažiau kaip 25% tinkamų valstybės išlaidų.

Atsižvelgiant į regionų tinkamumą gauti paramą pagal prioritetinius tikslus ir ekonominę ir geografinę įvairių regionų padėtį, dabar galiojančios taisyklės numato kitokias struktūrinių fondų skiriamas maksimalias lėšų sumas, jei investuojama į įmones ar infrastruktūrą, galinčias sukurti dideles grynąsias pajamas.

Plėtros ir perėjimo strategijos turi būti integruotos ir nuoseklios, o struktūrinių fondų ir, kur tinkama, Sanglaudos fondo panaudojimas, turėtų būti orientuotas į 3 prioritetus:

✓ **didinti regionų ekonomikos konkurencingumą siekiant sukurti pastovias darbo vietas;**

✓ **stiprinti socialinę sanglaudą ir užimtumą remiant žmoniškųjų išteklių plėtrą;**

✓ **skatinti miesto ir kaimo vystimąsi subalansuotos Europos teritorijos kontekste.**

1.4. ES struktūrinės politikos įgyvendinimo sistema

Yra 3 pagrindiniai alternatyvūs struktūrinių fondų planavimo ir įgyvendinimo mechanizmai: *nacionalinės iniciatyvos, Bendrijos iniciatyvos ir inovacinės priemonės.*

Nacionalinės iniciatyvos

Nacionalinių iniciatyvų pagrindu šiuo metu panaudojama apie 90 proc. viso struktūrinių fondų biudžeto. Pradinius planavimo dokumentus, susijusius su ES paramos paskirstymu, šiuo atveju rengia valstybės narės. Galimos dviejų tipų procedūros:

- Didesnės apimties ir sudėtingesnės paramos atveju, remiantis nacionaliniu arba regioniniu plėtros planu, bendrai su Europos Komisija yra parengiami Bendrijos paramos metmenys (Community Support Framework - CSF), jų pagrindu sudaromos veiklos programos (Operational Programmes - OP), kurioms įgyvendinti ruošiami konkretūs projektai.
- Alternatyvus mechanizmas - Bendrojo programavimo dokumento (Single Programming Document - SPD), suderinto su Komisija, priėmimas, kurio pagrindu tiesiogiai rengiami konkretūs paramos projektai. Abiem atvejais konkrečių projektų atranką atlieka valstybės narės institucijos.

Bendrijos iniciatyvos

Kitas struktūrinių fondų administravimo mechanizmas, kuris remiasi didesniu EK vaidmeniu, yra Bendrijos iniciatyvos. Planavimo laikotarpiui yra priimamas tam tikras skaičius *Bendrijos iniciatyvų (Community Initiative)*, ir EK parengia specialias gaires (*Commission Guidelines*) kiekvienai iš jų.

Valstybės narės, remdamosi Bendrijos metmenimis, rengia suderintas su Komisija programas, kurių pagrindu vykdomi tam tikri paramos projektai. Kaip ir nacionalinių iniciatyvų atveju, projektų atranką atlieka nacionalinės institucijos.

2000-2006 m. laikotarpiui numatyta vykdyti keturias *Bendrijos iniciatyvas*, joms įgyvendinti skiriama apie 5,35 proc. viso struktūrinių fondų biudžeto:

INTERREG III : Esminis tikslas – užtikrinti, kad nacionalinės sienos nebūtų balansuotos plėtros ir integracijos Europoje trukdžiu. Skiriamos šios Interreg paprogramės :

- III A - bendradarbiavimas abipus sienos (finansuojama iš ERPF);
- III B – tarpnacionalinis bendradarbiavimas;
- III C – tarpregioninis bendradarbiavimas.
- LEADER+ – kaimo vietovių plėtra (finansuojama iš EŽŪOGF);

- URBAN II – parama krizės apimtiems miesto rajonams – miesto teritorijų ekonominis ir socialinis atnaujinimas (finansuojama iš ERDF);
- EQUAL – naujų priemonių kovoje su nelygybe ir diskriminacija darbo rinkoje skatinimas (finansuojama iš ESF).

Inovacinės priemonės

Apie 0,5 proc. struktūrinių fondų biudžeto skiriama *inovacinėms priemonėms* (*Innovative Measures*). Planuojant ir administruojant inovacines priemones, nesilaikoma partnerystės principo: pati EK numato konkrečias priemones ir atranka projektus įgyvendinti.

1.5. Svarbiausieji 2007-2013 m. Programinio laikotarpio pokyčiai

2007-2013 m. Lietuva gaus ES struktūrinę paramą iš ESF, ERPF ir Sanglaudos fondo. Bendrai ES parama Lietuvai per 7 metų laikotarpį sudarys daugiau nei 36 mlrd. litų, vien iš minėtų fondų Lietuva gaus apie 20,62 mlrd. litų (iš jų ESF ir ERPF lėšos sudarys 13,74 mlrd. litų, o Sanglaudos fondo lėšos – 6,88 mlrd. litų).

Naujuoju laikotarpiu Europos Komisija siūlo ES sanglaudos politiką glaudžiau susieti su kitais ES prioritetais/strategijomis:

- Lisabonos strategija, kurios tikslai – tapti pačia konkurencingiausia ekonomika pasaulyje, išlaikyti nuolatinį ekonomikos augimą, sukurti daugiau ir geresnių darbo vietų, siekti didesnės socialinės sanglaudos;
- Geteborgo strategija – Lisabonos strategijos tikslų papildymas aplinkosaugos aspektu;
- Europos užimtumo strategija, kurios pagrindiniai tikslai – visiškas užimtumas, darbo kokybė ir produktyvumas bei socialinės sanglaudos stiprinimas³⁷.

Šiuo metu baigti rengti 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo dokumentų projektai ir pradedamas derinimo procesas su Europos Komisija. Pagal naujus 2007–2013 m. ES reikalavimus 2004–2006 m. Lietuvos bendrąjį programavimo dokumentą keičia keletas tarpusavyje suderintų paramos panaudojimo strateginių dokumentų, t. y.:

- Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija – joje apibrėžiamos prioritetingos ES struktūrinės paramos investicijų kryptys;
- atskiros veiksmų programos pirmiau minėtai strategijai įgyvendinti – jose nurodomos konkrečios remtinios sritys. Įgyvendinant veiksmų programas, bus siekiama strategijoje nustatytų tikslų.

³⁷ Pasirengimas 2007-2013 m. laikotarpiui Europos Sąjungoje. Finansų ministerija. <http://www.esparama.lt/lt/pasirengimas/>; prisijungimo laikas: 2007-06-12.

Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijos projekte išskiriami šie investavimo prioritetai:

Produktyvūs žmoniškieji ištekliai žinių visuomenei (uždaviniai: pritraukti ir išlaikyti žmones darbo rinkoje, siekti aktyvesnio mokymosi visą gyvenimą; plėtoti aukščiausios kvalifikacijos darbo jėgą, siekti efektyvesnio viešojo administravimo);

Konkurencinga ekonomika (uždaviniai: didinti aukštos pridėtinės vertės verslo lyginamąją dalį, sudaryti palankią aplinką smulkiąjam ir vidutiniam verslui bei inovacijoms, efektyvinti ekonominę infrastruktūrą);

Gyvenimo kokybė ir sanglauda (uždaviniai: geriau išnaudoti vietos potencialą, teikti kokybiškas ir prieinamas viešąsias paslaugas, siekti geresnės aplinkos kokybės).

Investuojant į šiuos prioritetus, bus siekiama strategijos plėtros tikslų (spartaus ūkio augimo ilguoju laikotarpiu, daugiau ir geresnių darbo vietų kūrimo; socialinės sanglaudos plėtros).

Valdymo supaprastinimas :

- ES sanglaudos politikos finansinių priemonių skaičius mažinamas iki 3: Europos regioninės plėtros fondas (ERPF), Europos socialinis fondas (ESF) ir Sanglaudos fondas. Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo (EŽŪGOF) Orientavimo dalį ir Žuvininkystės orientavimo finansinį instrumentą (ŽOFI) pakeis naujai sukurtos ES bendrosios žemės ūkio politikos ir bendrosios žuvininkystės politikos finansinės priemonės;
- Sanglaudos fondas integruojamas į struktūrinių fondų valdymo sistemą;
- Bendrijos iniciatyvos integruojamos į veiksmų programas: EQUAL – į ESF remiamas programos, URBAN – į ERPF remiamas programos, Leader – į naujai kuriamo Kaimo plėtros fondo remiamas programos. INTERREG tampa Europos teritorinio bendradarbiavimo prioritetu.
- nebeprivaloma rengti veiksmų programų priedų, nes Europos Komisija nebereikalaus pateikti išsamios informacijos priemonės lygiu³⁸.

Svarbiausieji 2007-2013 m. programinio laikotarpio pokyčiai, kurie yra aktualūs Lietuvai, yra šie:

- ES sanglaudos politika bus tampa susieta su Lisabonos ir kitomis ES strategijomis;
- bus pakeista ES struktūrinių fondų programavimo tvarka: pagal ES struktūrinių fondų reglamentus ir ES Tarybos gaires bus rengiamas nacionalinis strateginių gairių dokumentas ir

³⁸ Pasirengimas 2007-2013 m. laikotarpiui Europos Sąjungoje. Finansų ministerija. <http://www.esparama.lt/lt/pasirengimas/>; prisijungimo laikas: 2007-06-12.

veiksmų programos, panaikinant Bendrijos paramos pagrindą (*Community support framework*) ir programos priedus;

- veiksmai, kurie buvo finansuojami iš Bendrijos iniciatyvų 2000-2006 m. laikotarpiu, galės būti integruoti į nacionalines programas;
- bus decentralizuotas ir supaprastintas ES struktūrinių fondų paramos valdymas (pvz., finansinio valdymo ir kontrolės srityje) bei pasikeis atsakingų institucijų sąranga;
- bus daugiau dėmesio teikiama veiklos valdymui (naudojant vertinimo, priežiūros, veiklos ir išlaidų rezervo priemones), kad būtų pasiektas didesnis ES struktūrinių fondų valdymo efektyvumas;
- institucinių gebėjimų stiprinimo ir viešojo administravimo efektyvumo didinimo priemonės galės būti finansuojamos iš ES struktūrinių fondų;
- pagal principą „vienas fondas – viena programa“ viena veiksmų programa galės būti finansuojama tik iš vieno fondo (ESF ir ERPF), tačiau ESF ir ERPF galės finansuoti vienas kito finansuojamas sritis atskirose programose, neviršijant 5 proc. ribos (kartais iki 10 proc.);
- bus sustiprintas partnerystės principas, numatant visų tinkamų partnerių (ypač regionų) dalyvavimą visuose ES struktūrinių fondų valdymo etapuose (rengiant, įgyvendinant, prižiūrint ir vertinant programas) bei socialinių partnerių dalyvavimą ESF valdant paramą tinkamu teritoriniu lygiu. Tačiau jo taikymas turės atitikti valstybėje narėje įprastą praktiką^[J.R.1];

1.6. Užsienio šalių patirtis įsisavinant ES struktūrinę paramą, skirtą žemės ūkiui

Lyginant kaip naujosios ES valstybės narės panaudoja ES struktūrinių ir Sanglaudos fondų lėšas 2004-2006 m., geriausiai atrodo Slovėnija, jau pasiėmusi 34,1 proc. lėšų, Vengrija (32,6 proc.) ir Estija (29,4 proc.). Šiuo atveju lyginamos kiekvienai valstybei ES biudžete numatytos lėšos 2004-2006 m. laikotarpiui ir mokėjimai iš ES biudžeto, atlikti iki 2006 m. rugsėjo 13 d. pagal tų valstybių pateiktas sąskaitas. Lyginant visas dešimt naujų valstybių narių, ES struktūrinių ir Sanglaudos fondų lėšų panaudojimo vidurkis yra 26,2 proc., o Lietuvos rodiklis - 25,6 proc., Čekijos - 23,5 proc., Lenkijos - 24,5 proc., Latvija - 25,2 proc. Taigi, Lietuva yra žemiau vidutinio lygio, ir jai reikėtų gerokai pasitempti.³⁹

Kitą vertus lyginant kaip naujosios ES valstybės narės panaudoja Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo Orientavimo dalies lėšas pagal Europos Komisijos duomenis 2004-2006⁴⁰ m. (žr. 2 lentelę) matyti, kad geriausiu panaudojimo procentu pasižymi Latvija

³⁹ L. Andrikiene. Ar Lietuva moka tvarkytis su pinigais. 2006 spalio mėn. 8 d.// <http://www.delfi.lt/news/ringas/politics/article.php?id=10893726> ; prisijungimo laikas: 2007-11-20.

⁴⁰ Pateikiami duomenys 2007-08-20

(73%), o žemiausiu Malta (36.55%). Tuo tarpu Lietuva panaudojo 45.22 % skirtų lėšų. Todėl taip pat jai reikėtų gerokai pasitempti.

**2. Lentelė. Skirta bei panaudota parama iš EŽŪOGF Orientavimo dalies,
2004-2006 metų duomenimis**

Šalis	Finansinis planas 2004-2006 m., tūkst. EUR	Panaudotos lėšos	
		tūkst. EUR	%
Latvija	91 848	67788	73.80
Estija	56 798	40284	70.92
Vengrija	312 829	220181	70.38
Slovakija	181 159	105629	58.31
Lenkija	1 192 689	548763	46.01
Lietuva	122 899	55573	45.22
Čekija	169 790	72624	42.77
Slovėnija	23 569	9153	38.83
Malta	4 200	1535	36.55

Lentelė sudaryta autorės, remiantis EK duomenimis

1.7. Bendroji žemės ūkio politika ir kaimo plėtra

ES bendroji žemės ūkio politika yra viena iš labiausiai integruotų ir reglamentuotų ES politikų. Tai lemia, kad šią politiką formuojant ir įgyvendinant ES nacionalinių vyriausybių kompetencija yra smarkiai apribota ir didžiausią įtaką čia turi ES komisija. Tačiau didelis centralizavimas ir reguliavimas daro BŽŪP be galo painią ir sudėtingą. Nors ES BŽŪP buvo kuriama maisto problemoms spręsti ir pasiekė reikšmingų teigiamų poslinkių, tačiau vėliau ji tapo savo pačios sėkmingos politikos auka.⁴¹

Europos Sąjungos Bendroji žemės ūkio politika (BŽŪP), jos principai ir taikymas nuolat yra ekspertų, specialistų, politikų akiratyje. Ne tik todėl, kad šiai sričiai skiriama didžioji dalis (bet nebe didžiausia!) ES finansavimo, bet ir dėl šios politikos principų, kaip ji taikoma. Reikia pažymėti, kad BŽŪP nėra sąstingio būsenos, atvirkščiai, ji darosi vis šiuolaikiškesnė. Sunku būtų greitai pasakyti, kuri dar ES politika per pastaruosius dešimtmečius patiria tiek daug peržiūrų ir reformų. Visa tai daroma tam, kad europinis žemės ūkio modelis galėtų prisitaikyti prie pasaulinių tendencijų, gebėtų reaguoti į rinkos pokyčius, pasiūlą ir paklausą, pagaliau – net į klimato kaitą.

1997 m. Liuksemburge vykusio ES Taryba apibrėžė Europos žemės ūkio modelio sampratą. Pagal šią sampratą **europietiškas žemės ūkis, kaip ekonomikos sektorius, kad galėtų geriau**

⁴¹ Kazėnas G. Europos Sąjungos bendrosios žemės ūkio politikos reforma, Viešoji politika ir administravimas, 2005, Nr. 14, -P. 79.

atlaikyti vidaus ir išorės konkurenciją, turi būti daugiafunkcis, visapusiškas, tvarus, konkurencingas ir apimantis visą ES teritoriją įskaitant ir specifinių problemų turinčius regionus.

Per pastaruosius penkiolika metų ES BŽŪP buvo peržiūrima ir reformuojama tris kartus (1992 m., 2000 m., 2003 m.). Buvo reformuojami ne tik horizontalieji principai, bet ir kai kurie politikos sektoriai (pvz., pieno, mėsos). Europos Komisija (EK), kuri inicijuoja šias reformas, siekia, kad žemės ir maisto ūkis ir toliau išliktų dinamiškas, galintis nuolat ir greitai prisitaikyti prie pokyčių ir naujų iššūkių ir užtikrinti vadinamojo Europos žemės ūkio modelio funkcionalumą. Ketvirtasis ES BŽŪP reformų etapas – „Sveikatingumo peržiūra“ prasidėjęs šiuo metu.⁴²

Kaimo plėtros atžvilgiu, aktualiausia ir svarbiausia reforma buvo antroji „Darbotvarkė 2000“, kuri numatė tolesnes ES agrarinės politikos liberalizavimo gaires iki 2006 m. ir žemės ūkio ekonominius augimo aspektus laipsniškai transformavo į kaimo plėtrą. Ta pačia linkme numatoma įgyvendinti BŽŪP reformą ir po 2006 m.⁴³

Vienas esmingiausia pokyčių, kuris išskiria šią reformą iš ankstesnių, yra tas, kad BŽŪP „Darbotvarkėje 2000“ buvo papildyta nauja kryptimi – kaimo plėtra. Nuo šiol ji tampa antrąja – ES BŽŪP ašimi. Reglamente Nr. 1257/1999 sakoma, kad kaimo plėtros priemonės yra vykdomos kartu su kitais bendrosios žemės ūkio politikos instrumentais ir juos papildo, taip padėdamos siekti ES tikslų.

ES parama kaimo plėtrai yra kofinansuojama iš Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo (toliau EŽŪOGF) ir valstybių narių. Prieš Darbotvarkę 2000 kaimo plėtra buvo finansuojama iš įvairių ES struktūrinių fondų⁴⁴ (pirmiausia iš EŽŪOGF Orientavimo dalies). Darbotvarkė 2000 visas kaimo plėtros priemones sujungė į vieną reglamentą ir suformavo tai, kas tapo žinoma kaip BŽŪP antrasis ramstis, kartu su įvairiais, su rinka susijusiais BŽŪP režimais, ir tiesiogine parama ūkininkams – kas sudaro pirmąjį ramstį⁴⁵.

2002 m. liepos 10 d. Europos Komisija paskelbė dokumentą, kuriame pateikė ES bendrosios žemės ūkio politikos įvertinimą vykdant programą „Darbotvarkė 2000“ ir numatomas

⁴² L. Čiakas. ES Bendrosios žemės ūkio politika ruošiasi reformai//Integracijos žinios. Lietuva Europos Sąjungoje. 2007-09-12. http://iz.euro.lt/lit/ES_Bendrosios_zemes_ukio_politika_ruosia/332; prisijungimo laikas: 2007-11-25.

⁴³ Kazėnas G. Europos Sąjungos bendrosios žemės ūkio politikos reforma, *Viešojo politika ir administravimas*, 2005, Nr. 14, p. 79.

⁴⁴ Tracy M., Žemės ūkio politika Europos Sąjungoje.– Vilnius; Briuselis: Diemedis, 1998. p. 220.

⁴⁵ Rural development in the European Union, 2003. P.8
http://www.europa.eu.int/comm.agriculture/publi/fact/rurdev2003/rurdev_en.pdf; prisijungimo laikas: 2007-10-15.

pagrindines šios politikos reformų kryptis. ES žemės ūkio komisaras F. Fišleris, pristatydamas Europos Parlamentui Komisijos parengtą dokumentą, kalbėjo: „negalime tikėtis mūsų kaimo vietovių klestėjimo, sveikos ir nepažeistos gamtinės aplinkos išsaugojimo, gyvūnų gerovės, sveiko ir kokybiško maisto – nemokėdami už tai...Ateityje nemokėsime fermeriams už produkcijos perteklių, bet mokėsime už tai, ko pageidauja vartotojai: sveiką ir saugų maistą, produkcijos kokybę, sveikos aplinkos išsaugojimą, gyvūnų gerovę...“⁴⁶

2005 metų birželio 21 d. buvo priimtas visiškai naujai paramos priemonių finansavimą reglamentuojantis Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1290/2005 dėl bendrosios žemės ūkio politikos finansavimo. Vadovaujantis minėtu teisės aktu bei siekiant įgyvendinti 2007–2013 m. bendrosios žemės ūkio politikos tikslus, užtikrinti įvairių šios politikos priemonių, įskaitant kaimo plėtros priemones, finansavimą, įsteigti du nauji fondai: Europos žemės ūkio garantijų fondas ir Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai.

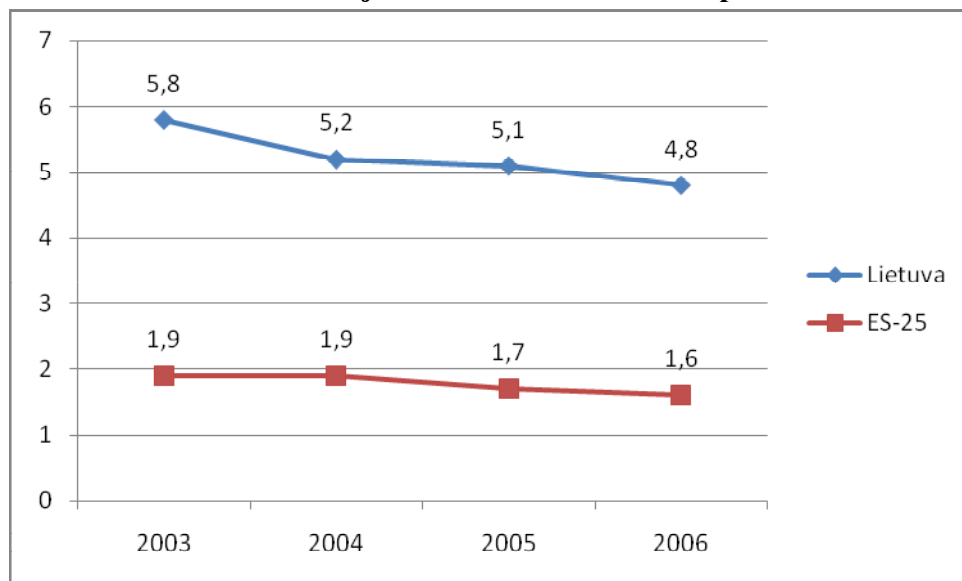
Apibendrinant pirmame skyriuje išanalizuotą medžiagą būtina pabrėžti, kad struktūriniai fondai yra Europos Sąjungos vykdomos regioninės politikos finansiniai instrumentai, kurių pagalba mažinami ES regionų išsivystymo skirtumai bei nepalankiausias sąlygas turinčių vietovių atsilikimas. Europos Sąjunga vienija valstybes, kurios yra labai skirtingos ekonominio išsivystymo, puoselėjamų tradicijų, kultūros požiūriais, atitinkamai skirtingų regionų plėtros ir gyvenimo kokybės standartai ryškiai skiriasi. Lietuvos ekonomikai yra labai svarbus žemės ūkis, todėl ES struktūrinės paramos žemės ūkiui įsisavinimo efektyvumas ypač aktualus. Nuo 2007-2013 m. struktūrinė parama žemės ūkiui iš EŽŪOGF Orientavimo skyriaus finansuojama pagal BŽŪP iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai. Sekančiuose skyriuose pristatoma detali šios paramos įsisavinimo analizė Lietuvoje.

⁴⁶ Paulikas V. Europos sąjungos Bendroji žemės ūkio politika ir administravimas, Vilnius, 2002, p. 97.

2. EUROPOS SAJUNGOS PARAMOS KAIMO PLĖTRAI ĪSISAVINIMO LIETUVOJE ANALIZĖ

2004-2006 metais žemės ūkis Lietuvoje buvo svarbus ekonomikos sektorius, kuriame sukurta bendroji pridėtinė vertė sudarė atitinkamai 5,2-4,8 % nuo BVP, tuo metu vidutiniškai ES-25 šalyse - 1,9-1,6 % .

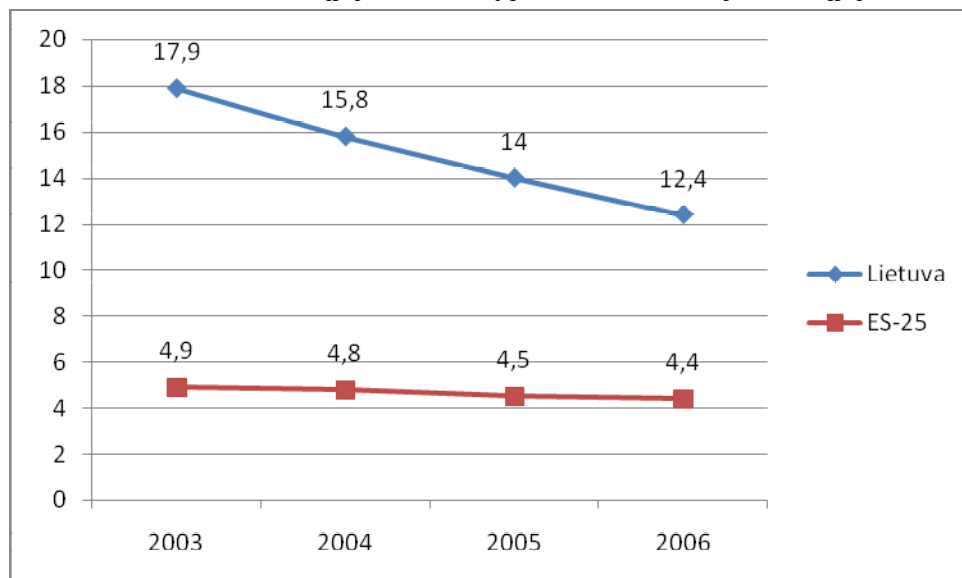
1. Schema. Žemės ūkio sektoriuje sukuriama bendrosios pridėtinės vertės dalis, %



Schema sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Mažėjo darbuotojų Lietuvos žemės ūkio sektoriuje skaičius. Užimtųjų žemės ūkyje dalis nuo visų užimtųjų 2006 metais, palyginus su 2004 m., sumažėjo 2,2 %, o palyginus su 2003 m. – 4,2 %.

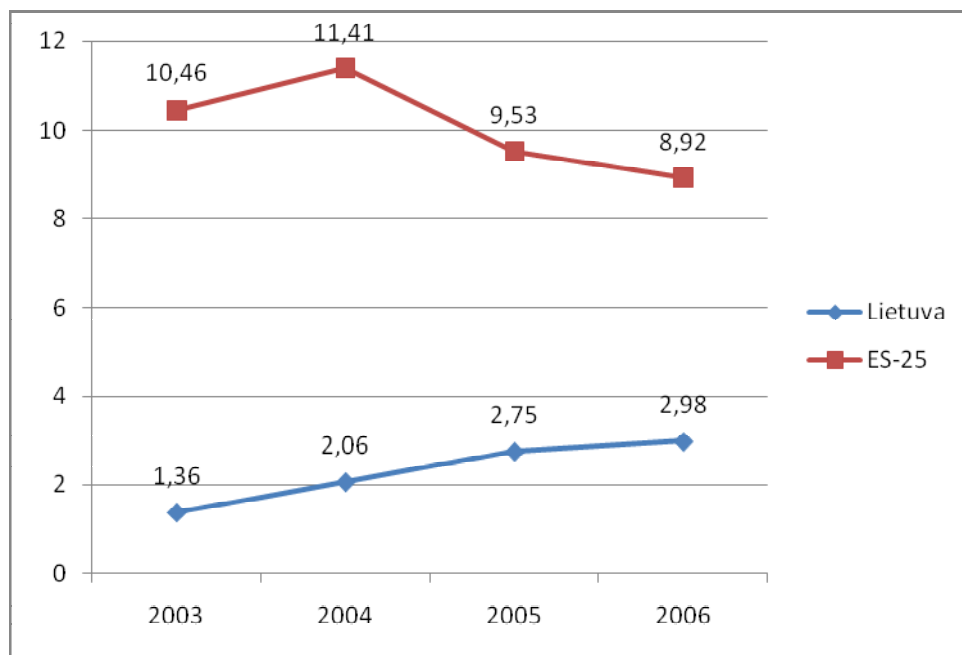
2. Schema Užimtųjų žemės ūkyje dalis nuo visų užimtųjų, %



Schema sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Lietuvoje žemės ūkio sukuriama grynoji pridėtinė vertė ir darbo našumas didėja. Vieno sąlyginio darbuotojo žemės ūkyje sukurta grynoji pridėtinė vertė (einamųjų metų kainomis) per 2006 metus padidėjo apie 8 %, o lyginant su 2003-aisiais – padidėjo daugiau nei 2 kartus ir sudarė 2,98 tūkst. eurų (10,3 tūkst. Lt.) Tačiau ES-25 šalių vienas sąlyginis žemės ūkio darbuotojas vidutiniškai sukuria triskart didesnę grynąją pridėtinę vertę, nepaisant to, kad 2006 metais ES šalyse ji sumažėjo 15 %, lyginant su 2003-aisiais.

3. Schema. Vieno žemės ūkio sektoriaus darbuotojo sukuriama grynoji pridėtinė vertė, tūkst. Eur



Schema sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Gerėjo žemės ūkio darbuotojų amžiaus struktūra. Vis daugiau jaunų ūkininkų pradėjo prekinę žemės ūkio veiklą ir kūrė ūkius: 2003 metų pradžioje jų buvo 3171, 2004 m. – 5104, 2006 m. – 10625.

2.1. Paramos priemonių įgyvendinimas 2004-2006 m.

ES struktūrinių fondų lėšoms efektyviai naudoti buvo parengtas ir su Europos Komisija suderintas Lietuvos 2004–2006 m. bendrojo programavimo dokumentas (BPD). Europos Komisija 2004 m. birželio 18 d. oficialiai patvirtino BPD. Tai – strateginis dokumentas, kuriame išdėstyta ES struktūrinių fondų ir valstybės narės veiksmų tikslai, plėtros strategija, nurodyti ES struktūrinių fondų ir kitų finansavimo šaltinių įnašai. BPD pateikta strategija suskirstyta į 5 prioritetus ir įgyvendinama pagal vieną ar kelias priemones.

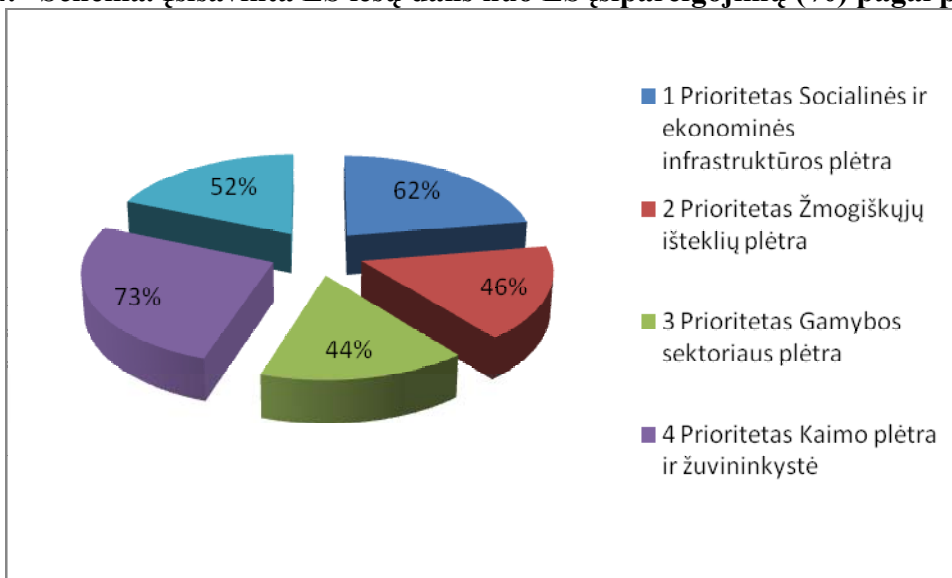
Kaimo plėtros ir žuvininkystės sektoriui teikiama parama 2004–2006 m. sudaro daugiau kaip 660 mln. litų, skirtų iš Europos Žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo Orientavimo dalies, Žuvininkystės orientavimo finansinės priemonės bei Lietuvos Respublikos lėšų.

ES struktūrinių fondų parama žemės ūkiui ir žuvininkystei skirta šiuolaikiškai žemės ūkio technikai įsigyti, kaimo turizmui ir amatams plėtoti, žemės ūkio produktų perdirbimui modernizuoti, miškams išsaugoti ir puoselėti, moderniam, konkurencingam ir pelningam žvejybos laivynui kurti bei kitoms sritims. Struktūrinių fondų parama teikiama kaip negražinama subsidija, o projektų finansavimas gali siekti nuo 45 iki 100 proc. tinkamų išlaidų.⁴⁷

2.1.1. BPD prioritetų įgyvendinimo lyginamoji analizė

Remiantis Lietuvos 2004-2006 m. bendrojo programavimo dokumento įgyvendinimo 2007m. lapkričio mėnesio ataskaita svarbu pastebėti, kad įgyvendinimo efektyvumu žymiai išsiskiria 4 prioritetas „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“ – įsisavinta lėšų net 73 proc. (žr. 4 schemą). Tuo tarpu žemiausiu įsisavinimo procentu pasižymi trečiasis prioritetas „Gamybos sektoriaus plėtra“ – įsisavinta tik 44 proc.⁴⁸ Tuo tarpu analizuojant lėšų įsisavinimo ataskaitas nuo 2007 m. pradžios matyti, kad žemiausiu įsisavinimo procentu pasižymėjo antrasis prioritetas „Žmogiškųjų išteklių plėtra“, o aukščiausiu įsisavinimo procentu vienodai pasižymėjo ketvirtasis prioritetas.

4. Schema. Įsisavinta ES lėšų dalis nuo ES įsipareigojimų (%) pagal prioritetus



Schema sudaryta autorės, remiantis Finansų ministerijos duomenimis

⁴⁷ Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos 2006 m. veiklos ataskaita// <http://www.nma.lt/>; prisijungimo laikas: 2007-09-15

⁴⁸ Lietuvos 2004-2006 m. bendrojo programavimo dokumento įgyvendinimas 2007m.// http://www.esparama.lt/lt/bpd/BPD_ataskaitos/menesines_ataskaitos; prisijungimo laikas: 2007-12-02.

2.1.2. BPD IV prioriteto „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“ įgyvendinimas – paraiškų pateikimas

Nacionalinės mokėjimo agentūros duomenimis per 2004 m. buvo surinktos 883 paraiškos, kuriose buvo prašoma daugiau nei 336 mln. Lt paramos. Kaip matome, tai daugiau nei 50 proc. visų 2004-2006 m. programiniam laikotarpiui skirtų finansinės paramos lėšų. Kaip matyti iš 1-osios lentelės, iki 2006 m. pabaigos gautų paraiškų prašoma paramos suma sudarė 145 proc. 2004–2006 m. numatytos paramos lėšų. Populiariausios priemonės buvo Investicijos į žemės ūkio valdas (824 paraiškų) bei Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas (753 paraiškos). Pastarosios priemonės – „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ įgyvendinimas kituose skyriuose bus analizuojamas detalčiau.

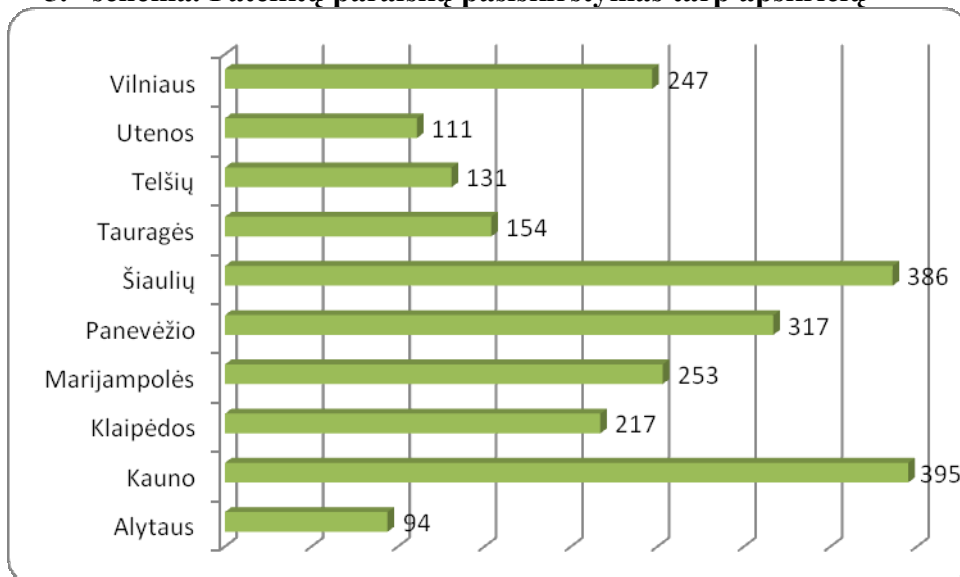
3. lentelė. 2004–2006 m. EŽŪOGF Orientavimo daliai pateiktos paraiškos

Eil. Nr.	Priemonė	Skirta paramos lėšų 2004-2006 m.		Iš viso gauta paraiškų				Paraiškos palyginti su skirtomis lėšomis, %
		mln. Lt	%	Vnt.	%	Suma, mln. Lt.	%	
1.	Investicijos į žemės ūkio valdas	273,961	45,39	824	37,63	408,767	47,10	149
2.	Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas	55,901	9,26	753	34,38	62,441	7,19	112
3.	Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas	102,022	16,90	45	2,05	112,148	12,92	110
4.1	Žemės ūkio vandentvarka	54,562	9,04	39	1,78	58,204	6,71	107
4.2	Žemės sklypų perkirstymas	2,622	0,43	14	0,64	2,623	0,30	100
4.3	Konsultavimo paslaugos ūkiams	9,661	1,60	24	1,10	37,209	4,29	385
4.4	Žemės ūkio ir artimų ekonominės veiklos sektorių įvairinimas, siekiant įvairiapusiško ekonominės veiklos pobūdžio ir alternatyvių pajamų šaltinių	14,925	2,47	34	1,55	29,447	3,39	197
4.5	Kaimo turizmo ir amatų skatinimas	54,853	9,09	118	5,39	104,527	12,04	191
5.	Miškų ūkis	22,685	3,76	85	3,88	25,911	2,99	114
6.	LEADER-pobūdžio priemonės veikla „Ilgūdžių įgyjimas“	9,373	1,55	155	7,08	18,132	2,09	193
7.	Mokymas	3,044	0,51	99	4,52	8,513	0,98	280
Iš viso EŽŪOGF		603,610	100	2190	100	867,923	100	144

Lentelė sudaryta autorės, remiantis NMA duomenimis

Teritorinis paramos žemės ūkiui pasiskirstymas rodo, kad 2004-2006 metais paraiškas aktyviausiai teikė Kauno (395 paraiškos), Šiaulių (386 paraiškos) bei Panevėžio apskričių (317 paraiškų) pareiškėjai.⁴⁹ Mažiausiai paraiškų pateikė Alytaus (94 paraiškos), Utenos (111 paraiškų) ir Telšių apskrities (131 paraiška) pareiškėjai.

5. schema. Pateiktų paraiškų pasiskirstymas tarp apskričių



Schema sudaryta autorės, remiantis NMA duomenimis

2.1.3. BPD IV prioriteto „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“ įgyvendinimas – lėšų išmokėjimas

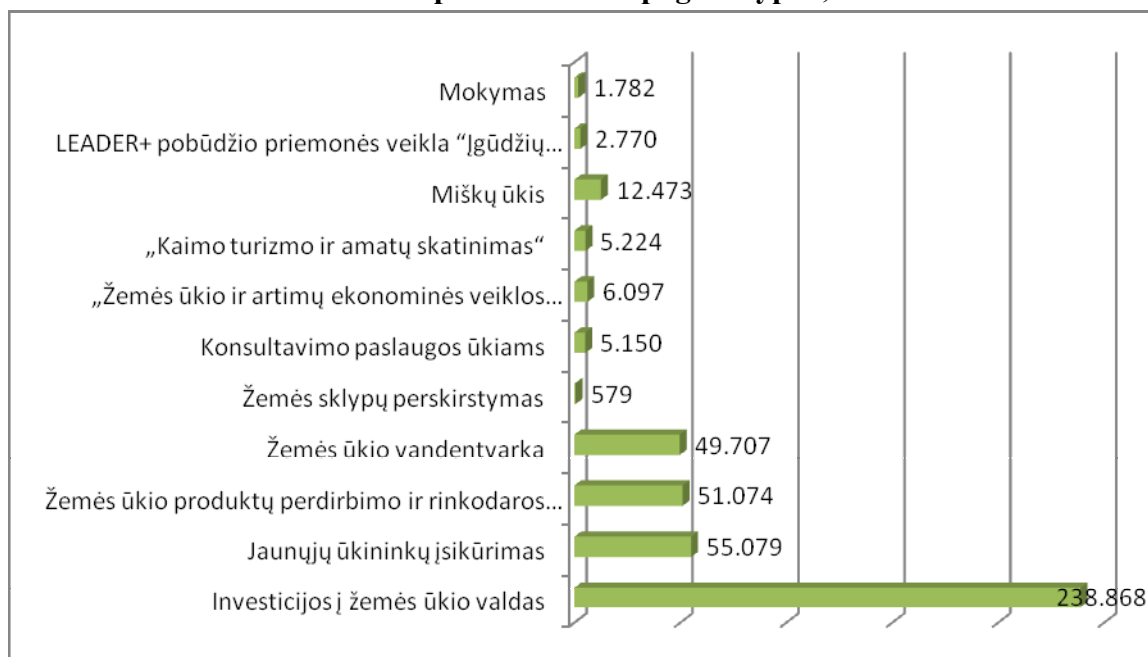
Žemdirbiams, pateikusiems paraiškas pagal BPD priemones, parama pradėta mokėti 2005 metais ir per 2005-2006 metus išmokėta 76,52 mln. eurų (264,2 mln. Lt). Atsižvelgiant į tai, kad vykdomi investiciniai, ilgalaikiai ir daug finansinių resursų reikalaujantys projektai, būtina pastebėti, kad išipareigojimų ir fizinių lėšų išmokėjimo tempai nesutampa bei išmokėtų lėšų suma 2005 metais nedidelė – 10,98 mln.eurų (37,9 mln. Lt), o tai sudaro 14 % visų 2005-2006 metais išmokėtų lėšų.

2006 metais išmokėta 6 kartus daugiau lėšų negu 2005 metais. 2004-2006 metais pagal BPD priemones išmokėtos paramos lėšos nuo atitinkamų priemonių pasirašytų sutarčių sumos - vidutiniškai 48 % Didžiausia dalis pagal atskiras BPD priemones – 90 % tenka ūkininkams pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“. Paramos lėšos pagal priemonę „Miškų ūkis“ išmokėtos 79 % Daugiau nei pusė paramos lėšų išmokėta „Investicijos į žemės ūkio valdas“, „Žemės ūkio vandentvarka“, „Konsultavimo paslaugos ūkiams“. Mažiausia išmokėtų lėšų dalis – 1 % ir 6 % –

⁴⁹ Paramos gavėjus pasiekia vis daugiau jiems skirtų lėšų//Artojas. 2007 m. Nr. 7 (27), P. 2.

atitinkamai pagal priemones „Kaimo turizmo ir amatų skatinimas” ir „Žemės ūkio ir artimų ekonominės veiklos sektorių įvairinimas”.

6. schema. Išmokėta paramos suma pagal kryptis, mln. Lt.



Schema sudaryta autorės, remiantis NMA duomenimis

Lietuva į ES valstybių narių tarpą buvo priimta 2004 m. gegužės 1 d., o gairės pareiškėjams buvo parengtos ir patvirtintos tik antroje 2004 m. pusėje, 2004 m. rudenį buvo organizuotas tik vienas paraiškų rinkimas pagal BPD priemones. Pagal ES teisės aktus – paraiškų surinkimo datas nusistato pati valstybė narė, šiuo atveju tarpinė institucija – Žemės ūkio ministerija išleisdama ministro įsakymą t.y. paraiškų surinkimo datos nėra reglamentuotos. Taip pat svarbu pastebėti, kad valstybei narei (Žemės ūkio ministerijai) paliekama visiška laisvė, kiek paraiškų surinkimo etapų ir pagal kokias konkrečias EŽŪOGF Orientavimo dalies priemones, skelbti. Agentūra visus projektus įvertino iki 2005 m. rudens. Čia itin svarbu pastebėti, kad atmetamų projektų, kaip neatitinkančių bendruosius ar specialiuosius reikalavimus, nebuvo daug – viso atmeti 126 projektai, su 745 paramos gavėjai pasirašytos paramos sutartys dėl daugiau nei 261 mln. Lt paramos suteikimo.

Kaip matome, 2004 m. pavyko prisiimti išsipareigojimus daugiau 30 proc. Lietuvos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai 2004-2006 m. iš EŽŪOGF Orientavimo dalies skirtų lėšų. Apie paramos įsisavinimo efektyvumą bei lygį šiuo atveju negalima daryti išvadų, kadangi išsipareigojimų prisiėmimas (sutarčių dėl paramos skyrimo pasirašymas) dar nereiškia, kad 100

proc. lėšų bus išmokėta – paramos gavėjai turi tinkamai atlikti investicijas, surinkti visus būtinus tam įrodyti dokumentus, suformuoti ir pateikti mokėjimo prašymą. Kaip rodo SAPARD praktika, vertinant mokėjimo prašymus, minusuojama iki 10 proc. lėšų. Vadinasi, turima praktika rodo, kad iš 262 mln. Lt dėl paramos gavėjų netinkamų veiksmų įgyvendinant projektus (investicijų keitimas nesuderinus su Agentūra, nekompensuojamų investicijų atlikimas, investicijų atlikimą įrodančių dokumentų nepateikimas) gali būti nekompensuojama iki 26 mln. Lt.

2005 m. pareiškėjų aktyvumas nesumažėjo, o atvirksčiai dar padidėjo. Tai leido užtikrinti, kad pagal kai kurias priemones (BPD programą) visiškai paramos lėšų panaudojimas bus užtikrintas dar nesibaigus programiniam laikotarpiui. 2005 m. paramos administravimas, kiek tai įmanoma, buvo tobulinamas atsižvelgiant į pirmaisiais administravimo metais (2004 m.) įgytą patirtį.

2006 m. visas dėmesys buvo skiriamas jau pateiktų projektų įvertinimui bei sutarčių pasirašymui, kadangi tai turėjo būti padaryta iki 2006 m. gruodžio 31 d. 2006 m. buvo skelbiami keli šaukimai pagal kai kurias priemones – 2006 m. rugpjūčio-lapkričio mėnesiais buvo renkamos paraiškos pagal tokias priemones kaip „Žemės sklypų perskirstymas“, „LEADER +“, Iš viso buvo gautos 99 paraiškos, kuriose prašoma paramos suma daugiau nei 42 mln. Lt.

Apibendrinant EŽŪOGF Orientavimo dalies priemonių įgyvendinimą 2004-2006 m., reikia pasakyti, kad iš viso buvo pateikta 2190 paraiškų, kuriose prašoma paramos suma yra 867.923 mln. Lt, t. y. 31 proc. daugiau nei buvo skirta šiai programai lėšų (skirta apie 603,610 mln. Lt)., pasirašytos 1725 sutartys su paramos gavėjais už daugiau nei 622.053,494 mln. Lt. (žr. priedą Nr. 2). Iš viso neigiamai įvertintų paraiškų – 16 proc.: Investicijos į žemės ūkio valdas – 7 proc.; Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas – 10 proc.; Žemės ūkio produktų ir rinkodaros gerinimas – 20 proc.; Kaimo turizmo ir amatų veikla – 52 proc. Neigiamai įvertintų paraiškų priežastimis galėtų būti įvardinta: pareiškėjo neatitikimas tinkamumo reikalavimams – 5 proc., ūkio subjekto neatitikimas ekonominio gyvybingumo taisyklių reikalavimams – 95 proc., iš kurių pagrindiniai buvo šie: nepagrįstos finansinės prognozės, nepagrįstas finansavimo šaltinis.⁵⁰

Taigi, galiausiai peržiūrėjus iš EŽŪOGF Orientavimo dalies finansuojamų pagrindinių priemonių įgyvendinimą 2004-2006 m. galima daryti išvadą, kad Lietuvoje ES teikiama parama žemės ūkiui įsisavinama sėkmingai. Tokį teiginį patvirtina turima informacija apie paraiškų rinkimo/vertinimo rezultatus bei Lietuvos institucijas auditavusių institucijų išvados. Be to, paramą administruojančių institucijų darbą akivaizdžiai apibūdina ir Europos Komisijos

⁵⁰ Diskusijos „Europos Sąjungos parama Lietuvos žemės ūkiui: apibendrinimas, 2007–2013 m. Perspektyvos“ 2007-10-18 medžiaga.

sprendimai kompensuoti Lietuvos patirtas išlaidas nemažinant jų dydžio (netaikant finansinių korekcijų).

2.1.4. BPD IV prioriteto „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“ įgyvendinimo problemos

Analizuojant 2004-2006 m. BPD IV prioriteto „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“ įgyvendinimo rezultatus svarbu išskirti kilusias problemas, kurios apsunkino paramos įsisavinimo procesą:

1. *Problemos dėl sudėtingos struktūrinių fondų valdymo sistemos*

Dėl patirties stokos buvo pasinaudota kitų valstybių pavyzdžiu ir sukurta sudėtinga ES struktūrinių fondų valdymo sistema. Tai atsitiko dėl įvairių priežasčių:

- ✓ š dalies d l santyki tarp Europos Komisijos ir Lietuvos administracijos netikrumo;
- ✓ patirties stokos, nes ES struktūriniai fondai gyvendinami pirmą kartą Lietuvoje;
- ✓ didelio vadovavimosi PHARE patirtimi, kurios valdymas buvo pagrįstas gana detaliu praktiniu vadovu (pvz., vertinimo srityje, kur nėra detali ES reikalavimai, buvo daugiausia naudojama PHARE patirtis);
- ✓ poreikio sukurti procedūras per gana trumpą laikotarpį;
- ✓ nepakankamo konsultavimosi su suinteresuotomis grupėmis bei tarp atsakingų institucijų rengiant gaires paraiškėms ir kitus dokumentus.⁵¹

ES struktūrinių fondų valdymo reikalavimai skaičius yra labai didelis. Nors Finansų ministerijos administravimo ir finansavimo taisyklėse prašoma atsižvelgti, kad informacija būtina esminė ir būtina, iš pareiškėjų prašoma daug ir kartais netinosa informacijos. Valdymo sistema buvo pasirinkta centralizuota, siekiant išlaikyti aiškumą ir palengvinti administravimą, tačiau tai nepadarė išspręsti iškilusių problemų.⁵²

Siekiant įsitikinti, kad ES Struktūrinių fondų parama yra sėkmingai įgyvendinama ir administravimo sistema veikia efektyviai, atlikti išankstiniai Lietuvos 2004-2006 m. BPD ir jo priedo vertinimai. Tarybos reglamente Nr. 1260/1999 nurodyta, kad atsakingos valstybių narių institucijos ir Europos komisija turi užtikrinti struktūrinės paramos vertinimo efektyvumą bei rezultatų panaudojimą. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarime Nr.

⁵¹ 2007-2013 m. ES struktūrinių fondų reglamentų projekto poveikio vertinimas, galutinė ataskaita, psl. 44, <http://www.vpvi.lt/edit/uploads/ES%20SF%20reglamentu%20projektu%20vertinimas-ataskaita.pdf>; prisijungimo laikas: 2007-11-17.

⁵² 2007-2013 m. ES struktūrinių fondų reglamentų projekto poveikio vertinimas, galutinė ataskaita, psl. 44, <http://www.vpvi.lt/edit/uploads/ES%20SF%20reglamentu%20projektu%20vertinimas-ataskaita.pdf>; prisijungimo laikas: 2007-11-17.

1166 „dėl Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų administravimo Lietuvoje“ nustatyta, kad Vadovaujančioji institucija organizuoja BPD įgyvendinimo vertinimą. Remiantis šiuo nutarimu iš vadovaujančios ir tarpinių institucijų atstovų sudaryta Lietuvos 2004 – 2006 metų BPD vertinimo grupė. Finansų ministerijos užsakymu atliktas BPD teminis vertinimas, kurio metu parengtos dvi ataskaitos – 2004 – 2006 m. BPD įgyvendinimo sistemos efektyvumo vertinimas ir Būsimų ES struktūrinių fondų paramos sričių vertinimas. Vertinimo ataskaitos 5 skyriuje „BPD įgyvendinimo našumas“ teigiama, kad „...hierarchizuota trijų lygių BPD valdymo sistema sudaro prielaidas sistemos politizavimui, skatina biurokratizmą, lėtina sprendimų priėmimo ir BPD įgyvendinimo procesą. Sukurta daugiapakopė ES SF valdymo sistema neleidžia greitai reaguoti į susidariusią situaciją, priimti sprendimus, ir todėl neužtikrina efektyvaus rizikos valdymo.“⁵³

Vertintojai labiausiai kritikavo 2004-2006 metų BPD įgyvendinimo sistemą už prielaidų BPD įgyvendinimo politizavimui sudarymą. Jų manymu, situacija, kai svarbiausios funkcijos planuojant BPD priemones ir skiriant ES SF paramą konkrečioms projektams tenka tarpinėms institucijoms, kurioms vadovauja politikai, nepriimtina ir neužtikrina skaidraus paramos skirstymo proceso. Ministrams (politikams), kaip tarpinių institucijų vadovams yra deleguota atsakomybė už BPD įgyvendinimui skirtų lėšų panaudojimą⁵⁴.

Vertinimo ataskaitoje buvo išsamiai išanalizuotos šios pozicijos:

- ✓ BPD įgyvendinimo sistemos biurokratizavimo prielaidos,
- ✓ Skirtingų galimybių institucijoms vykdyti priskirtas funkcijas prielaidos,
- ✓ Prielaidų partnerystės principo veikimui nesudarymas,
- ✓ Administraciniai gebėjimai - užduočių atsakomybės paskirstymas, personalo kvalifikacija,
- ✓ BPD įgyvendinimo sistemos procesų įvertinimas – projektų atranka, projekto lėšų apmokėjimas,
- ✓ BPD įgyvendinimo sistemos patrauklumas vartotojui.

2. Teisės aktų netobulumas.

Pagrindinė problema *dėl Bendrojo programavimo dokumento (BPD)* išryškėjo iš pat pradžių, nes jo parengimas stipriai vėlavo. Skubėjimas parengti šį dokumentą sąlygojo mažą rengėjų įsigilinimą į svarbiausias šalies problemas, kurias galėtų išspręsti Europos Sąjungos teikiama parama. BPD vėlavimas sąlygojo vėluojančias Gaires pareiškėjams, kuriomis privalėjo vadovautis rengiant projektus. Gaires pareiškėjams, pagal kompetenciją rengia ir tvirtina

⁵³ Lietuvos 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumento (BPD) įgyvendinimo sistemos vertinimas//VšĮ Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, ESTEP, psl. 39.

⁵⁴ Ten pat.

Tarpinės institucijos, mūsų analizuojamu atveju - Žemės ūkio ministerija (suderinusios su Vadovaujančia institucija). Gairėse pateikiama pagrindinė informacija, kurią turi žinoti pareiškėjas, siekiantis gauti ES struktūrinę paramą. Tarpinė institucija gairėse pareiškėjams gali įrašyti papildomą informaciją, kuri padėtų geriau suprasti konkretaus kvietimo teikti paraiškas sąlygas ir parengti geresnės kokybės projektus⁵⁵. Gairių normos prieštarauja ES teisės aktams, prieštarauja viena kitai, gairėse naudojamos per daug abstrakčios sąvokos, gairėse nurodyti privalomi atlikti veiksmai, tačiau nenurodomas jų rezultatų panaudojimo būdas ir pan.⁵⁶. *BPD vėlavimas sąlygojo mažiau kokybiškus projektus ir vėluojančias veiklas.*

Vėlavimo pagrindinės priežastys buvo šios:

- ✓ nebuvo iškart tvirtai apsispręsta, kuri ministerija bus atsakinga už struktūrinių fondų įsisavinimą visos valstybės mastu. Pradžioje šią funkciją vykdė Vidaus reikalų ministerija, ir tik vėliau vadovaujančiąja institucija buvo paskirta Finansų ministerija. Atsakomybės perdavimas kitai ministerijai neigiamai įtakojo komandos, atsakingos už BPD parengimą, sudėtį – perdavimo metu pasikeitė beveik visi pagrindiniai asmenys. Taip buvo prarasta mokymosi rengti Nacionalinį plėtros planą metu įgyta patirtis, ir mokymąsi teko pradėti iš naujo;
- ✓ Europos Sąjunga teikė nemažą paramą ekspertų, kurie turėjo rengti BPD, parengimui: organizavo nemažai mokymų, susipažinimų su kitų valstybių patirtimi. Tačiau šia parama, kaip įprasta, daugumoje pasinaudojo valdininkai, o ne asmenys, kuriems realiai buvo pavesta rengti dokumento tekstą.⁵⁷

„Yra žinoma, kad daugumai valstybių pirmaisiais darbo su struktūriniais fondais metais sekėsi sunkiai įsisavinant žmogiškųjų išteklių plėtrai skirtas lėšas, nes kurti intelektualų produktą yra daug sunkiau, negu nusipirkti ir pagaminti „geležį“⁵⁸.

Pirmajame ES struktūrinių fondų panaudojimo laikotarpyje (2004-2006 metais) Lietuvos Vyriausybė pasirinko paramos prioritetus orientuodamasi į tai, kur galima įsisavinti daugiausia lėšų be ypatingų pastangų: lėšos paskirstytos tarp sektorių, o ne svarbiausioms šalies problemoms įveikti. Šioje stadijoje išryškėjo problema, kad Lietuva nemokėjo suderinti savo vidinių ir Europos Sąjungos skirstymo prioritetų tarpusavyje. Taip pat nebuvo atsižvelgta į

⁵⁵ Projektų, finansuojamų įgyvendinant Lietuvos 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumento (BPD) priemones, teikimo, vertinimo ir atrankos taisyklės, 19 p.

⁵⁶ Diskusijos „Europos Sąjungos parama Lietuvos žemės ūkiui: apibendrinimas, 2007–2013 m. Perspektyvos“ 2007-10-18 medžiaga.

⁵⁷ Dienys V, Beleckienė G, Pilielinės visuomenės instituto projekto „Europos Sąjungos parama: panaudojimo efektyvumas“ tarpinės pastabos, 2005, p. 4, http://www.civitas.lt/files/Zmogiskieji_istekliai_tarpinis.pdf; prisijungimo laikas: 2007-11-23.

⁵⁸ Ten pat, p. 3.

pateiktą norą leisti į gilesnes diskusijas ieškant bendro sprendimo. Tai sąlygojo, kad liko neišspręstos pagrindinės šalies problemos, o tik panaudotos ES lėšos.⁵⁹

3. Problemos dėl kvalifikacijos ir žinių stokos

Tačiau vis dėlto kol kas didžiausia problema tinkamam struktūrinio fondo lėšų įsisavinimui išlieka projektų pareiškimo, projektų vertinimo ir konsultantų paraiškų teikimo klausimais kompetencijų trūkumas. Norint paruošti tinkamą finansavimui gauti projektų, pareiškėjams trūksta kvalifikacijos ir tam tikrų žinių. „Dažniausiai dalies projektų paraiškų silpnoji vieta būna naujų idėjų ir projektų vadybos žinių trūkumas.“⁶⁰ Netinkamai, nekompetentingai parengti verslo planai ir kiti dokumentai. Daugelį projektų reikėjo tikslinti, todėl procesas užtruko ilgiau nei tai numatė Finansų ministerijos patvirtintos taisyklės, kurios rekomendavo projektus įvertinti per tris mėnesius nuo jų pateikimo, tuo tarpu realiai projektų vertinimas užtruko nuo šešių iki dvylikos mėnesių.⁶¹ Šiems trūkumams pašalinti yra rengiami pareiškėjams mokymai ir konsultacijos. Tačiau ne visi noriai juose dalyvauja, o be to dažnai ir patiems konsultantams trūksta tam tikrų sugebėjimų.

Dar prieš pirmą paraiškų teikimą Europos Sąjunga organizavo mokymus ir seminarus valstybės tarnautojams projektų rengimo ir administravimo klausimais, tačiau kaip vėliau paaiškėjo, kad net projektų vertinimo ekspertams trūko kompetencijos tinkamai atlikti jiems patikėtą darbą (projektai buvo laimėti turintys klaidas, kurių ekspertai nepastebėjimo paraiškų vertinimo etapuose. Klaidos išryškėjo pradėjus projektų įgyvendinimą ir tada buvo susidurta su problemomis kaip spręsti iškilusius sunkumus).

Kvalifikacijos ir žinių stoka sąlygojo tai, kad struktūrinio fondo parama daugiausiai pasinaudojo geresnes sąlygas turintys kininkai, verslininkai ar institucijos. Jie samdė ekspertus ar konsultantus padėti parengti kokybišką projektą, o tie, kurie projektų paraišką rengė savo jėgomis dauguma liko „už borto“.

Pasak Vincento Dienio „... labai trūksta ekspertų, kurie padėtų efektyviai įsisavinti ES paramą žmonių išteklių srityje. Todėl būtina gausinti ekspertų gretas. Kita vertus, būtina keisti požiūrį į paraiškovus: agentūros kol kas siekia užsitikrinti patogesnę gyvenimą sau, bet ne tarnauti projektus teikiamoms organizacijoms.“⁶²

⁵⁹ Puikienė V, Aptarti Europos Sąjungos paramos panaudojimo klausimai, 2004 11 05, <http://www.bendruomenes.lt/news.php?strid=11791&id=17641>; prisijungimo laikas: 2007-10-26.

⁶⁰ Rinkos aktualijos: Įvertintos švietimo ir mokslo srities paraiškos dėl Europos socialinio fondo paramos, 2006 02 27, <http://www.konsultacijos.lt/next.php?nr=5&news=452&page=29>; prisijungimo laikas: 2007-10-05.

⁶¹ Interviu su NMA Kaimo plėtros departamento Projektų vertinimo skyriaus vedėja 2007-10-15

⁶² Puikienė V, Aptarti Europos Sąjungos paramos panaudojimo klausimai, 2004 11 05, <http://www.bendruomenes.lt/news.php?strid=11791&id=17641>; prisijungimo laikas: 2007-10-26.

4. Problemos dėl informacijos ir aiškumo trūkumo

Didžiausios problemos su kuriomis susiduria projektų pareiškėjai tai yra informacijos ir aiškumo rengti projektą trūkumo. Paskelbus kvietimus teikti paraiškas nebuvo pateikiama visa reikalinga informacija, todėl paraišk teik jai pirmiausia užtruko nemažai laiko ir sunaudojo ištekli ieškodami informacijos dėl neaiški nuostat interpretacijos ir negal jo sutelkti dėmesio projekt rengimui.

„Gairi ar kit dokument nuostatos ne visada buvo pakankamai aiškios (pvz., dėl PVM, rangos kilm s ar valstyb s tarnautoj užmokes io tinkamumo), ir todėl jos skirtingai interpretuojamos bei atsiranda poreikis jas tikslinti per atsakymus dažnai užduodamus klausimus arba gairi papildymus.“⁶³

Gair s paraišk teik jams kartais buvo keičiamos konkurs metu, numatant naujas nuostatas ar patikslinant senas nuostatas. Tai s lygojo paraišk teik j dėmesio sutelkim ne pa io projekto k rim , bet projektui keliam taisykli ir reikalavim nuolatin sekim .

Kita problema išryšk jo dėl nepakankamos duomen apsaugos tarp atsaking institucij galimyb s (dėl duomen apsaugos, rangos, formato ir kit problem), todėl pareišk jai tur jo nuolat pakartotinai pateikti pažymas iš vairi institucij .⁶⁴ ia pasitaik ir vairi dokument dubliavimas. Kartais nebuvo aiškiai atskirta, kurios nuostatos yra privalomos, o kurios – rekomendacin s. Pasitaik , kad gair se pareišk jams buvo pateikiamos rekomendacijos, o gyvendinan i j institucij parengtose paraiškos pildymo instrukcijose – privalomi reikalavimai.

Informacijos ir aiškumo tr kum atspind jo tai, kad nebuvo sukurto rankio, kuriuo naudojantis paraišk teik jai b t gal j rasti vis jiems reikaling informacij .

Kad projektai b t kokybiškesni tr ko administravimo institucij glaudesnio bendradarbiavimo su projekt teik jais, nes jau pradin je projekto pateikimo stadijoje but buvusi galimyb gauti didesn agent r ir tam tikr specialist pagalb .⁶⁵

5. Kiti struktūrinių fondų paramos įsisavinimo sunkumai

Viena iš dažniausiai tarp projekt teik j minima netinkamo projekt sisavinimo problema buvo ir išlieka – nepakankamas administravimo skaidrumas. „Transparency International“ atliktu tyrimu išaišk jo, kad dalis projektus laim jusi pareišk j atsilygino pinigais, dovanomis ar paslaugomis siekdami gauti struktūrini fond param . Tai s lygoja

⁶³ 2007-2013 m. ES struktūrinių fondų reglamentų projekto poveikio vertinimas, galutinė ataskaita, psl. 44, <http://www.vpvi.lt/edit/uploads/ES%20SF%20reglamentu%20projektu%20vertinimas-ataskaita.pdf>; prisijungimo laikas: 2007-11-17.

⁶⁴ Ten pat, psl. 45.

⁶⁵ Struktūriniai fondai: naujos galimybės ir problemos, *Mokslo Lietuva*, 2007 sausio 18-31 d. Nr. 2, <http://mokslasplius.lt/mokslo-lietuva/node/267?page=0%2C1>; prisijungimo laikas: 2007-11-23.

finansiskai stipresni pareisk j didesn laim t projekt skai i .⁶⁶ L šos nukreipiamos iš ten, kur jos b t naudingiau panaudotos, ten kur j vert mažesn , taip mažinamas ekonominis augimas. „Pasak R. Vilpišausko, netinkamas l š panaudojimas lemia motyvacijos ir konkurencini s lyg iškreipim (egzistuoja daug pavyzdžių, kai įmonė, bet kokiu atveju ketindama vykdyti projektą, kartu nusprendė pasinaudoti ir ES lėšomis. T.y. lėšos buvo sunaudotos, nesukuriant pridėtinės vertės, nes tas projektas būtų vykdomas bet kokiu atveju ir be ES paramos).“⁶⁷ Dr. Vytautas Knašys taip pat akcentavo, kad ES paramos administravimas šiuo metu nėra pakankamai skaidrus. Jo manymu per mažai yra skiriama dėmesio kaimo ateičiai, nes iki šiol didžioji struktūrinių fondų suteiktos paramos dalis susikoncentravo išsivysčiusiose apskrityse.⁶⁸

Akademikas Eduardas Vilkas teigė, kad finansinė parama veiksminga, jei projekto aplinkoje vyrauja protinga ekonominė vadyba, projektai stiprina institucijas ir tobulina jų politiką, pagaliau jei labiau orientuojamasi į idėjas, o ne į pinigus. Tačiau akademikas akcentavo, kad reikia Lietuvoje orientuotis į idėjas, o ne į pinigus. Šiam siekiui stipriai trukdo ne tik mentalitetas, bet ir moralės problemos. Sprendžiant pagal ažiotažą dėl ES fondų naudojimo, kilusio rinkimų kampanijos metu, neabejotina, kad buvo ir bus daug bandymų pasinaudoti jais privatiems interesams tenkinti. Blogiausia, kad tai daryti gali įtakingi politikai⁶⁹.

Daugelis struktūrinių fondų paramos įsisavinimo problemų išryškėja ir įgyvendinant jau laimėtus projektus: įgyvendinimo taisyklių sudėtingumas, atsirandanti korupcija vykdant viešuosius pirkimus, kompetencijų trūkumas naudotis SF, maža paramos administravimo institucijų aptarnavimo sparta. Įvertinus pirmąjį BPD paraiškų rinkimą 2004 m. paaiškėjo, kad buvo pateikta itin daug projektų (849) (žiūrėti priedą Nr. 1); čia būtina pridurti, kad per vieną 2004 m. projektų rinkimą buvo pateikta tiek paraiškų, kiek buvo pateikta per visus SAPARD projektų rinkimo periodus⁷⁰; tokio pareiškėjų aktyvumo nebuvo tikėtasi nei Žemės ūkio ministerijoje nei Agentūroje; savo ruožtu didesnis nei buvo tikėtasi paraiškų skaičius įtakojo ilgesnį pateiktų projektų vertinimą. Taip pat ir daugelis kitų iškylančių sunkumų pvz.: patvirtintų paramos gavėjų vangumas. Pasirašant paramos teikimo sutartis – paramos gavėjai vangiai teikdavo informaciją, būtiną paramos sutarčių tekstų galutiniam parengimui (atsiskaitomųjų

⁶⁶ ES paramos siekusių labiau trikdo biurokratija nei korupcija, 2006 12 06, http://www.transparency.lt/new/index.php?option=com_content&task=view&id=10803&Itemid=24; prisijungimo laikas: 2007-10-09.

⁶⁷ Puikienė V, Aptarti Europos Sąjungos paramos panaudojimo klausimai, 2004 11 05, <http://www.bendruomenes.lt/news.php?strid=11791&id=17641>; prisijungimo laikas: 2007-10-26.

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ Ten pat.

⁷⁰ SAPARD paramos 2004 gruodžio 6 dienos statistika// <http://www.nma.lt/index.php?308717219>; prisijungimo laikas: 2007-10-20

sąskaitų tikslinimas, projekto įgyvendinimo etapų pabaigimo datų nustatymas, investicijos priskyrimas atskiriems projekto įgyvendinimo etapams ir t.t.⁷¹

Galimi problemų sprendimo būdai galėtų būti administravimo decentralizavimas, galimybė paraiškas pildyti “on-line”, bendros paraiškos formos sukūrimas, elektroninis paraiškų teikimas, biurokratinės naštos mažinimas, aukšta teisės aktų rengimo kokybė: suprantamai išdėstytas tekstas: administravimo taisyklėse ir priemonių įgyvendinimo taisyklėse, projektų derinimas su socialiniais partneriais, paprastesnis reikalavimų reglamentavimas, teisės aktų nuostatų išaiškinimų viešinimo mechanizmas; aiški ir nedviprasmiška terminologija.

R. Vilpišauskas, kalbėdamas apie ateities prioritetus, teigė, kad nevyriausybinės organizacijos gali suvaidinti didelį vaidmenį užtikrinant skaidresnį šalisavinimą. Jo manymu, nevyriausybinės organizacijos yra būtanti grandis, kuri gali signalizuoti jei esama piktnaudžiavimo ir netinkamo šalisavinimo naudojimo.⁷²

Atsižvelgiant į žinių ir įgūdžių trūkumą bei projektų atrankos skaidrumą ir kokybiškumą siūloma nuosekliai įgyvendinti Europos Komisijos reglamentų reikalavimus dėl socialinių partnerių dalyvavimo ir viešumo visuose SF naudojimo etapuose. Projektų ekspertizę siūloma pavesti atlikti nepriklausomai keliems ekspertams. Mokymai turėtų būti organizuoti ne tik projektų teikėjams, bet ir ekspertams. Fondų naudojimo procesas turėtų būti pastoviai analizuojamas, visuomenė turėtų būti informuojama apie jį, parodant teigiamus ir neigiamus pavyzdžius. Reikėtų įvesti stiprią dalykinę ir finansinę kontrolę iš pat pradžių, kad susiformuotų viešoji opinija, jog pasipelnyti iš SF sunkiai įmanoma ir todėl bandymų tai daryti sumažėtų.⁷³

Atsižvelgiant į mažą laimėtų projektų skaičių iš silpnų regionų ar kaimo vietovių yra siūloma daugiau dėmesio skirti vietos žmonių konsultavimui, nes būtent sutelkus struktūrinių fondų paramą kaimo žmonių mokymui, konsultavimui ir LYDEAR + programos įgyvendinimui, galima efektyviai apmokyti kaimo lyderius, palengvinti jų darbą rengiant kaimo vietovių strategijas, veiklos planus ir organizuojant bendruomenių darbą.⁷⁴

Lietuvos SF paramos administravimo institucijų biurokratiška ir sudėtinga valdymo sistema sąlygojo būtinus pokyčius šioje srityje. Išryškėja poreikis tobulinti lėšų naudojimo taisykles, nes jos kartais biurokratiškai formalizuotos. Išryškėja įvairių vertinimo procedūrų trūkumai. Tai sąlygoja pačių ekspertų poreikį įgyti specialių žinių ir tinkamą pasirengimą tolesniam darbui. Taip pat išskyla poreikis supaprastinti projektų paraiškų teikimo tvarką, kuri iki

⁷¹ Interviu su NMA Kaimo plėtros departamento Projektų vertinimo skyriaus vedėja 2007-10-15

⁷² Puikienė V, Aptarti Europos Sąjungos paramos panaudojimo klausimai, 2004 11 05, <http://www.bendruomenes.lt/news.php?strid=11791&id=17641>; prisijungimo laikas: 2007-10-26.

⁷³ Ten pat.

⁷⁴ Ten pat.

šiol buvo labai sudėtinga ir daugiausia laiko buvo sugaištama ne dirbant idėjinį darbą, o nuolat tikrinantis ar dar galioja esančios taisyklės.⁷⁵

2.2. Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai įgyvendinimas 2007-2013 m.

Nuo 2007 m. sausio 1 d. prasidėjo naujas programinis 2007-2013 m. laikotarpis. Šis laikotarpis ypatingas tuo, kad yra reformuotas BŽŪP finansavimo mechanizmas. Vietoj vieno EŽŪOGF, kurį sudarė Orientavimo ir Garantijų dalys yra įkurti du atskiri fondai: Europos Žemės Ūkio Fondas Kaimo Plėtrai (toliau – EŽŪFKP) ir Europos Žemės Ūkio Garantijų Fondas (toliau – EŽŪGF), o vietoj Žvejybos Orientavimo Finansinio Instrumento (ŽOFI) įkurtas Europos Žuvininkystės Fondas (EŽF).

7. schema. Bendrosios žemės ūkio politikos finansavimas 2007–2013 metais.



Schema sudaryta autorės, remiantis NMA duomenimis

2.2.1. Svarbiausi paramos kaimo plėtrai įgyvendinimo pokyčiai 2007-2013 m.

Europos Žemės Ūkio Fondo Kaimo Plėtrai finansinei paramai įsisavinti turėjo būti įgyvendinti tam tikri pokyčiai. Pagal reglamento reikalavimus valstybė narė privalėjo parengti: Nacionalinės strategijos planą, Kaimo plėtros 2007-2013 metų programą ir įgyvendinti nustatytą institucinę sąrangą: Valdymo institucija – Žemės ūkio ministerija, Mokėjimo agentūra –

⁷⁵ Struktūriniai fondai: naujos galimybės ir problemos, *Mokslo Lietuva*, 2007 sausio 18-31 d. Nr. 2, <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva/node/267?page=0%2C1>

Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, Sertifikavimo įstaiga, Stebėsenos komitetas.

Rengiant Kaimo plėtros 2007-2013 metų programą buvo įtraukiami partneriai į visas rengimo stadijas: rengimo, įgyvendinimo, priežiūros, vertinimo. Programa buvo derinama su Bendrijos strateginėmis gairėmis, nacionalinės strategijos planu ir kaimo plėtros reglamentu.

Programos derinimo su EK etapai:

- 2006 m. gruodžio 29 d. Programos projektas išsiųstas derinti į EK.
- 2007 m. balandžio 17-18 d. pirmosios techninės ir politinės konsultacijos dėl Programos.
- 2007 m. gegužės 15 d. pakoreguotas Programos projektas antrą kartą išsiųstas derinti į EK.
- 2007 m. liepos 2-4 d. techninės ir politinės konsultacijos su EK likusiems neaiškumams išsiaiškinti.
- 2007 m. liepos 10 d. galutinis Programos pateikimas EK.

Europos Sąjungos Kaimo plėtros komitetas, kurį sudaro visų 27 šalių atstovai, pritarė Lietuvos pateiktam kaimo plėtros planui. Plane numatytiems projektams, skirtiems užimtumui kaimo vietovėse didinti, infrastruktūrai gerinti, Lietuva iki 2013 m. planuoja išleisti daugiau nei 2 mlrd. eurų. 77 proc. šios sumos padengs Europos Žemės ūkio fondas kaimo plėtrai.

ES ekspertai konstatuoja, jog Lietuvoje apie trečdalį gyventojų gyvena kaimo vietovėse. Nors žemės ūkis Lietuvos bendrajame vidaus produkte tesudaro 5 proc., žemės ūkyje tiesiogiai dirba net apie 16 proc. visų dirbančių gyventojų, tuo metu ES vidurkis – tik 5 proc.

Lietuvoje labai daug apleistos žemės – 500 tūkst. hektarų arba beveik penktadalis žemės ūkio naudmenų, net 60 proc. kelių vis dar yra žvyrkeliai, tik trečdalyje namų valdų yra kanalizacija. Menkas išsilavinimo lygis – tik kiek daugiau nei ketvirtadalis kaimo gyventojų turi vidurinį ar aukštąjį išsilavinimą. Lietuva kaimo plėtros programoje daugiausiai lėšų ketina skirti jauniems ūkininkams įsikurti, remti ankstyvą pasitraukimą iš žemės ūkio gamybos, pusiau natūrinių ūkių pertvarkymą. Taip pat bus remiama perdirbimo ir rinkodaros veikla, miškininkystė bei ekologinė žemdirbystė.⁷⁶

Numatytas paramos lėšų pasiskirstymas tarp krypčių parodo, kad didžiausia dalis tenka pirmosios krypties priemonei „Žemės ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimas“ – 41,15 proc. bei antrosios krypties priemonei „Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas“ - 36,48 proc. Iš viso 2007-2013 m. numatyta paramos suma yra 7804,621 mln. Lt.

⁷⁶ L. Balsys. ES pritarė Lietuvos kaimo plėtros planui.// 2007 rugsėjo mėn. 20 d. www.lrt.lt. ; prisijungimo laikas: 2007-12-05.

8. schema. Paramos lėšų paskirstymas tarp krypčių 2007–2013 metais, mln. Lt.



Schema sudaryta autorės, remiantis ŽŪM duomenimis

Administruojant 2007-2013 m. pagal Kaimo plėtros programą skirtą Europos Sąjungos paramą žemės ūkiui ir kaimo plėtrai buvo rengiamasi remiantis 2004-2006 m. patirtimi. Todėl 2007 m. gegužės mėn. visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“ atliko paramą gaunančių žemdirbių ir kitų Lietuvos gyventojų apklausą, kuri parodė, kad gauti ES paramą ūkininkams vis lengviau, mažėja biurokratijos, žemdirbiai gauna vis daugiau informacijos.⁷⁷

Tobulinant administravimo procesus buvo patvirtintas kasmetinis projektų rinkimo, vertinimo, sutarčių pasirašymo grafikas, nustatytos lėšos kiekvienam kvietimui teikti paraiškas pagal priemones, veiklos sritis, sektorius. Taip pat buvo įgyvendintas administravimo decentralizavimas – dalies priemonių surinkimas ir vertinimas (kompensacinės priemonės, mažų investicinių projektų vertinimas) vykdomas NMA kontrolės departamento teritoriniuose skyriuose apskrityse. Būtina pastebėti, kad supaprastinti reikalavimai verslo planui. Įgyvendinant rizikos prevenciją buvo nutarta viešinti pareiškėjus nuo sutarčių pasirašymo, įgyvendinti partnerystės principą (problemų aptarimas su socialiniais partneriais - viešas Programos pristatymas, e-paštu teikiamos pastabos bei pasiūlymai projektui), kolegialus probleminių

⁷⁷ M. Razauskas. ES parama nenuvylė Lietuvos ūkininkų//Artojas. 2007 m. Nr. 7 (27), P. 6.

klausimų nagrinėjimas (probleminių klausimų nagrinėjimo komisija, sudaryta iš ŽŪM, NMA ir kitų institucijų atstovų).

2.2.2. ES paramos kaimo plėtrai įsisavinimo pradžia

Pagal Žemės ūkio ministerijos patvirtintą paraiškų pagal Lietuvos Kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemones surinkimo 2007-2008 metais grafiką, paraiškų pateikimas baigėsi pagal pirmos krypties „Žemės, maisto ūkio ir miškininkystės sektorių konkurencingumo didinimas“ priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ (2007-02-15/2007-04-02), „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“ (2007-09-17/2007-10-06). Taip pat baigėsi ir pagal antrąją kryptį „Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas“ visų numatytų priemonių paraiškų surinkimas: Agrarinės aplinkosaugos išmokos (pagal programas – Kraštovaizdžio tvarkymas bei Ekologinis ūkininkavimas) (2007-04-11/2007-06-15), Natura 2000 išmokos ir išmokos, susijusios su Direktyva 200/60/EC (2007-04-11/2007-06-15), Natura 2000 išmokos (2007-04-11/2007-07-10), Išmokos ūkininkaujantiems vietovėse su kliūtimis, išskyrus kalnuotas vietas (2007-04-11/2007-06-15). Pagal kitas numatytas priemones paraiškų surinkimas vis dar tęsiasi arba dar neprasidėjo.

Pagal pirmos krypties „Žemės, maisto ūkio ir miškininkystės sektorių konkurencingumo didinimas“ priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ (2007-02-15/2007-04-02) buvo gauta 735 paraiškos, o tai sudaro tik 2,39 procentais mažiau už 2004-2006 metais gautą paraiškų skaičių per du surinkimo laikotarpius (753). Prašoma paramos suma - 105.238 tūkst. Lt. Aktyviausiai paraiškas teikė Panevėžio (142), Šiaulių (138) ir Kauno (114) apskričių ūkininkai. Pagal priemonę „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“ (2007-09-17/2007-10-06) surinkta 721 paraiška. Prašoma paramos suma - 3.668 tūkst. Lt. Aktyviausiai paraiškas teikė Tauragės (93), Kauno (88) ir Šiaulių (86) apskričių ūkininkai.

Apibendrinant šiame skyriuje pateiktą medžiagą svarbu pabrėžti, kad pirmuoju programavimo laikotarpiu išaiškėjo paramos įsisavinimo problemos ir sunkumai kaip sudėtingos institucijų administravimo taisyklės, vėluojančių strateginių dokumentų paruošimas, paraiškų teikėjų ir ekspertų kompetencijų ir žinių trūkumas, administravimo skaidrumo problema, galimos korupcijos ir kyšininkavimo apraiškos, nesugebėjimas išskirti svarbių šalies prioritetų ir daugelis kitų iškilusių sunkumų. ES struktūrinių fondų paramos įgyvendinimo efektyvumui įtaką daro ne tik tokios priemonės kaip priežiūra ar vertinimas, bet ir ES struktūrinių fondų valdymo administracinė našta bei patrauklumas vartotojui, institucinių gebėjimų stiprinimas, partnerystė bei konsultavimas ir t. t. Todėl valdžios institucijos turėtų nuolat analizuoti ir vertinti fondų naudojimo procesą, nuolat apie jį informuoti visuomenę, įvesti stiprią dalykinę ir finansinę kontrolę, taip pat derėtų užtikrinti pakankamą vertinimo institucijų tarpusavio kontrolę.

3. TYRIMAS: PARAMOS, SKIRIAMOS „JAUNŪJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMUI“, ĮGYVENDINIMAS

Pirmasis programavimo laikotarpis tęsėsi nuo 2000 iki 2006 m. Visoje Europoje programos buvo vertinamos 2003 m., įpusėjus laikotarpiui. Žemės ūkio generalinis direktoratas pareikalavo pateikti EŽŪOGF Orientavimo skyriaus priemonių 1 tikslo regionuose tarpinių įvertinimų sintezę. Šio įvertinimo laikotarpis buvo 2000–2003 m., įvertinimas atliktas 15-oje ES šalių. Šį darbą atliko Agra CEAS Consulting Ltd. 2005 m. sausio–spalio mėn. Vertinant buvo atliekami esamų šaltinių tyrimas ir analizė, daugiausia grindžiami EK pateiktomis kiekvienos KP programos tarpinių įvertinimų ataskaitomis. Parenkant programas ir priemones, kurioms pritarė iniciatyvinė grupė, buvo rengiami pokalbiai su įgyvendinančiomis valdžios institucijomis ir pagrindinėmis suinteresuotosiomis šalimis kiekvienoje valstybėje narėje. Toliau trumpai bus aptariamas tik šio skyriaus analizės objekto – priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ įvertinimas.

Kaimo plėtros reglamente nėra tiksliai apibrėžtas priemonės tikslas, tačiau remiantis Reglamento 1257/99 8 straipsniu jis yra numanomas t.y. palengvinti ūkio perdavimą ir kartu sumažinti vidutinį ūkininkaujančiųjų amžių sektoriuje. Mastas, kuriuo parama padengia įsikūrimo išlaidas, labai priklauso nuo vietos ir individualių aplinkybių, taigi parama juos kompensuoja skirtingu mastu. Yra pagrindo manyti, kad kai kuriose valstybėse narėse (pvz., Švedijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje ir Austrijoje) kai kurie jaunieji ūkininkai būtų galėję įsikurti ir be paramos. Turimi duomenys rodo, kad parama svyruoja nuo trečdaliao įsikūrimo išlaidų (Castilla-La-Mancha, Ispanija) iki beveik visų išlaidų (Murcia, Ispanija), nors būdingiausias paramos dydis yra apie 50 %. Kokybiniai duomenys taip pat patvirtina, kad intervencijos teigiamai, nors ir labai nežymiai, paveikė ankstesnį ūkių perdavimą. Vertinimų metu gauti duomenys kai kuriuose regionuose ir (arba) valstybėse narėse liudija teigiamą įsikūrimo ir ankstyvo išėjimo į pensiją paramos sąveiką – taip užtikrinamas ankstesnis ūkių perdavimas. Pavyzdžiui, iš Suomijos ir Ispanijos gauti faktai rodo, kad ūkius perimančių asmenų, kurie gauna paramą iš abiejų schemų, amžius šiek tiek jaunėja, o tai iliustruoja faktą, kad kartu šios priemonės padeda užtikrinti ankstesnį ūkių perdavimą, palyginti su tuo atveju, jeigu atskirai įgyvendinama viena kuri nors priemonė.⁷⁸ Austrijoje parama jauniems ūkininkams įsikurti suteikė impulsą vyresniems perleisti ūkį pajėgesniems už save.⁷⁹

⁷⁸ Synthesis of Rural Development Mid-Term Evaluations Lot 2 EAGGF Guidance.

⁷⁹ E. Ribašauskienė. Kaimo plėtros tendencijos Lietuvoje ir kitose ES šalyse//Mano ūkis. 2005 m., Nr. 01, P.

Nors aišku, kad jaunieji ūkininkai įsikuria naudodamiesi parama, skirta pagal šią priemonę, mastas, kuriuo parama daro poveikį jų sprendimams, nežinomas, todėl neįmanoma nustatyti pačios schemos poveikio. Kalbant apie jaunųjų ūkininkų lytį, nors jaunųjų ūkininkų ir ūkininkų santykis svyruoja, visuose regionuose ir (arba) valstybėse narėse vyraujančią daugumą sudaro vyrai.

Net vidurio laikotarpio etapu faktai rodo, kad priemonė padėjo veiksmingai užtikrinti užimtumą, nors, kaip minėta pirmiau, mastas, kuriuo priemonė tapo jaunųjų ūkininkų įsikūrimo priežastimi, paprastai nežinomas. Tačiau pranešama, kad ypač Ispanijoje ir Pietų Europoje apskritai ši priemonė buvo vienas iš pagrindinių veiksnių visose programose, padedančių palaikyti ir kurti užimtumą bei tai yra vienas iš veiksnių, darančių įtaką sprendimui pasirinkti ūkininkavimą. Galima padaryti išvadą, kad iš turimų duomenų matyti, jog vidurio laikotarpio etapu ši priemonė tikrai skatina ūkių perdavimą.⁸⁰

Toliau šiame skyriuje bus pateikiami paramos pagal BPD priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ analizės rezultatai Lietuvoje.

3.1. Priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ įgyvendinimas 2004-2006 m.

Uždaviniai, kurių siekiama įgyvendinant Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento (BPD) Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, yra skatinti jaunųjų ūkininkų skaičiaus didėjimą, teikti įsikūrimo paramą jauniesiems ūkininkams kaip pagrindą tolesnei ūkio plėtrai, panaudoti jaunųjų ūkininkų pranašumus, prisitaikant prie pasikeitusių modernių technologijų ir naujos verslo aplinkos, suteikti galimybę jauniesiems ūkininkams užsitikrinti pakankamas pajamas ir tinkamą gyvenimo lygį sau, šeimos nariams ir kitiems ūkiuose dirbantiems asmenims.

Lėšos BPD priemonei „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ įgyvendinti skiriamos iš Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo Orientavimo skyriaus ir bendrojo finansavimo lėšų, numatytų valstybės biudžete. Iš viso priemonei skirta 55,809 mln. Lt. Parama yra vienkartinė įsikūrimo išmoka. Paramos dydis projektui priklauso nuo valdomos žemės ūkio paskirties žemės ploto. Parama įsikurti skiriama tik tiems jauniesiems ūkininkams, kurie valdo ne mažiau kaip 15 ha žemės.⁸¹ Už 1 ha žemės ūkio paskirties žemės galima gauti 3,4528 tūkst. Lt, tačiau maksimali paramos suma vienam ūkiui negali viršyti daugiau kaip 86,32 tūkst. Lt., kaip nustatyta 1999 m. gegužės 17 d. Tarybos reglamento (EB) 1257/1999 8 straipsnio 2 dalyje. Europos

⁸⁰ Synthesis of Rural Development Mid-Term Evaluations Lot 2 EAGGF Guidance.

⁸¹ Smulkūs ūkiai permainų neišvengs//Mano ūkis. 2004 m., Nr. 03. P. 56,

Sjungos struktūrinio fondo (Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo Orientavimo skyrius) dalis, finansuojant tinkamas išlaidas, sudaro 75 proc. paramos sumos, Lietuvos valstybės biudžeto lėšos – 25 proc. paramos sumos. Visos paramos gavėjų numatytos išlaidos turi būti faktiškai patirtos iki 2008 m. gruodžio 31 d.

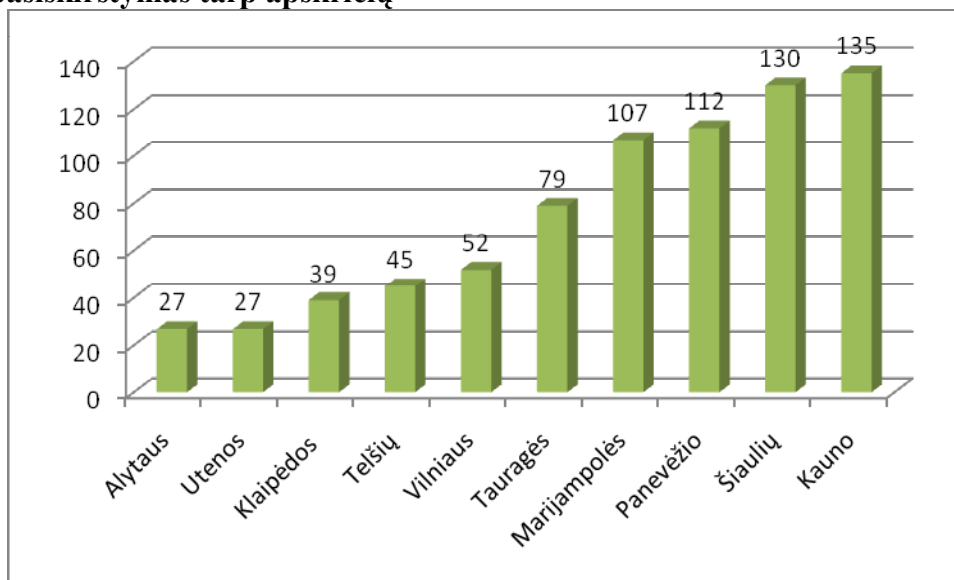
4. Lentelė. Paraiškų, paramai gauti pagal BPD priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, surinkimo etapai

Paraiškų surinkimo data		Gauta paraiškų	
Nuo	Iki	Vnt.	Suma (tūkst. Lt)
2004-08-10	2004-12-10	375	30,787
2005-01-19	2005-05-16	378	31,654

Lentelė sudaryta autorės, remiantis NMA duomenimis

Pagal BPD priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ iš viso užregistruotos 753 paraiškos, kuriose prašoma 62,441 tūkst. Lt paramos. Pasirašiusių sutartis paramai gauti ūkininkų skaičius pagal šią priemonę buvo 68 % didesnis nei buvo planuota.

9. Schema. Pateiktų paraiškų pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ pasiskirstymas tarp apskričių



Schema sudaryta autorės, remiantis NMA duomenimis

Jauno ūkininko, prašančio paramos įsikūrimui, vidutinis valdos dydis sudaro apie 67 ha, (maksimaliai paramai gauti reikia 25 ha) todėl vidutiniškai vienam ūkininkui įsikūrimui teko apie 23,86 tūkst. eurų (82,4 tūkst. Lt) (maksimali suma – 86,3 tūkst. ha). Taip įvyko todėl, kad dauguma jaunųjų ūkininkų didelius ūkius perėmė iš tėvų. Pagal šią priemonę įgyvendinta 610

projektų. Iš jų 79 ūkininkai įgyvendindami projektus tuo pat metu naudojami ir paramos priemone „Investicijos į žemės ūkio valdas“. Didžioji dalis jaunųjų ūkininkų naudodamiesi paramos lėšomis įsigijo naują, našią techniką, kuri pasitarnauja taupiam materialinių – techninių resursų naudojimui ir atitinka Europos Sąjungos keliamus reikalavimus. Jaunieji ūkininkai ne tik steigė ūkių valdas, bet ir sukūrė 562 naujas darbo vietas.

5. lentelė. Iš viso nuo BPD įgyvendinimo pradžios (2004–2006) išmokėtos ir pripažintos deklaruotinomis Europos Komisijai išlaidos, eurai

Metai	Struktūrinio fondo lėšos	Nacionalinės lėšos	ES dalis (%)	Iš viso
2004	0,00	0,00		0,00
2005	2.163.043,99	721.014,66	75	2.884.058,65
2006	8.720.250,00	2.906.749,98	75	11.626.999,98
IŠ VISO	10.883.293,99	3.627.764,64		14511058,63

Lentelė sudaryta autorės, remiantis NMA duomenimis

2004-2006 metais buvo pasirašytos sutartys 610 projektams (2006 metais – 489 projektams), išlaikyta 510 darbo vietų, sukurta 562 papildomų darbo vietų. Atsižvelgiant į tai, kad 2004-2006 metais buvo planuota BPD 400 sutarčių, galima daryti išvadą, kad įvykdyta 152,5 % nuo planuotų projektų, kas turėjo teigiamos įtakos siekiant padėti modernizuoti žemės ūkio valdas ir neutralizuoti ūkininkų senėjimo demografiją daugelyje kaimo vietovių, skatinant jaunuosius ūkininkus imtis žemės ūkio veiklos.

Jaunieji ūkininkai už ES struktūrinių fondų lėšas dažniausiai perka naują žemės ūkio techniką ir įrangą. Dalis pinigų taip pat investuojama į gamybinių ar sandėliavimo pastatų ir patalpų statybas, įrengimą ar rekonstrukciją.⁸²

3.2. Priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ įgyvendinimas 2007-2013 m.

Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento priemonė „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ 2004–2006 metais buvo viena populiariausių – gautos net 753 paraiškos 62,4 mln. Lt

⁸² M. Brožienė. Jaunieji ūkininkai jau baigia panaudoti ES paramą//Artojas. 2007 m., Nr. 6 (26), P. 7.

sumai. Dauguma projektų jau baigti įgyvendinti ir yra išmokėta 98 proc. šiai priemonei 2004–2006 metais skirtų lėšų.

2007 metų vasaros pabaigoje Lietuvoje buvo įregistruota beveik 100 tūkst. ūkininkų. Iš jų daugiau kaip 17 tūkst. buvo jaunieji ūkininkai. Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenimis, palyginti su praėjusiais metais, ūkininkų ir jaunųjų ūkininkų Lietuvoje padaugėjo atitinkamai 8,5 ir 34 proc. Ūkininkų valdomas bendras žemės plotas siekia 1,18 mln. ha, o vidutinis ūkis – 12 ha ir padidėjo beveik 1 ha. Daugiausia ūkininkų – 14 tūkst. įregistruota Kauno apskrityje.⁸³

Dabartiniu 2007–2013 metų laikotarpiu priemonei „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ numatyta skirti 62,240 mln. EUR. Pagrindiniai paramos jauniems ūkininkams principai lieka tokie patys, kaip ir 2004–2006 metais, tačiau yra ir nemažai naujovių. Dalis jų atsirado atsižvelgus į derybose su Europos Komisija pateiktas pastabas. Derybose Žemės ūkio ministerija stengėsi kiek tik įmanoma sušvelninti griežtus EK reikalavimus.

Kaip numatyta KPP projekte, jaunieji ūkininkai turės galimybę gauti didesnę paramą. Anksčiau maksimali paramos suma negalėjo viršyti 25 tūkst. eurų (apie 86 tūkst. litų), o dabar ji turėtų siekti 40 tūkst. eurų (apie 138 tūkst. litų) t.y. 15 tūkst. EUR didesnė parama negu anksčiau. Kaip ir iki šiol, paramos dydis priklausys nuo valdomo žemės ūkio naudmenų ploto. Kuriant gyvulininkystės, augalininkystės arba mišrų ūkį, reikės turėti mažiausiai 12 ha nuosavybės teisėmis valdomų žemės ūkio naudmenų. Šis dydis yra laikomas minimaliu plotu, skaičiuojant paramos dydį, t. y. už 1 ha žemės ūkio naudmenų bus skiriama 1 tūkst. EUR. Kuriant specializuotus daržininkystės, vaistažolininkystės, uogininkystės ir gėlininkystės ūkius minimalus plotas – 4 ha, o parama – 2 tūkst. EUR už 1 ha.⁸⁴ Visais atvejais maksimali paramos suma vienam ūkiui negalės viršyti 40 tūkst. EUR.

Parama bus skaičiuojama pagal paraiškos pateikimo metu turimas (nuosavas, nuomojamas) žemės ūkio naudmenas. Lietuvoje yra atkuriamos nuosavybės teisės į žemę ar rengiami dokumentai žemės pirkimo sutarčiai sudaryti, todėl gali nutikti taip, kad pareiškėjas paraiškos pateikimo dieną neturės reikalaujamo, nuosavybės teise valdomo žemės ploto. Tokiu atveju jis galės pateikti dokumentus, įrodančius nuosavybės teise valdomos žemės plotą iki paramos sutarties pasirašymo datos. Su paraiška bus galima pateikti pažymą, patvirtinančias aukščiau aprašytus faktus. Reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad kuriantis sutuoktiniams,

⁸³ Kaimo plėtros naujienos. Ūkiai stambėja//Artojas. 2007 m. Nr. 9 (29), P. 2.

⁸⁴ 2007 m. liepos 13 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr.3D-345 patvirtintos Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ įgyvendinimo taisyklės

atitinkantiems visus šios priemonės reikalavimus, bendra jų prašoma paramos suma negalės viršyti 40 tūkst. EUR.

2004–2006 metais užteko pateikti veiklos planą, dabar jau reikės parengti verslo planą, kaip tai numatoma Europos Komisijos reglamente. Verslo plane jaunas ūkininkas turės įrodyti, kad jo ūkis bus ekonomiškai gyvybingas, turės būti nurodoma pradinė padėtis kuriamame ūkyje, svarbiausi ūkio veiklos plėtros etapai ir uždaviniai, informacija apie investicijas, mokymą, konsultavimą ir kitą veiklą, reikalingą žemės ūkio veiklai plėtoti. Penkerius metus nuo sprendimo skirti paramą priėmimo dienos NMA tikrins ūkininkų valdas, ar jiems pavyko įgyvendinti verslo planus. Jeigu vertinant bus nustatyta, kad jaunas ūkininkas nesilaikė verslo plane, paramos sutartyje numatytų sąlygų ar nuostatų ir negalėjo pateisinti pasikeitusių planų, rastų pažeidimų, NMA galės inicijuoti suteiktos paramos susigrąžinimą.⁸⁵

Nauja ūkininkams bus tai, kad yra nustatyti dalies žemės ūkio technikos normatyviniai įkainiai, t. y. bus galima pirkti ir labai brangią žemės ūkio techniką, tačiau bus kompensuojama tik tam tikra jos kainos dalis. Visa kita privalės padengti pats pareiškėjas.

Naujosiose taisyklėse paašškinti ir reikalingo profesinio išsilavinimo bei kompetencijos kriterijai. Numatoma, kad pareiškėjai, išklausę tik minimalią (160 val.) ūkininkavimo pradmenų programą, turės išsipareigoti per 3 metus nuo sprendimo skirti paramą priėmimo įgyti nurodytą išsilavinimą. Tai gali būti profesinis žemės ūkio srities, aukštasis žemės ūkio srities išsilavinimas arba pareiškėjai galės išklausti Jaunųjų ūkininkų kompetencijos ugdymo programą. Išsilavinimo poreikis turi būti pagrįstas verslo plane. Svarbu tai, kad pareiškėjas turės išsipareigoti kiekvienais projekto įgyvendinimo metais ne mažiau kaip 30 val. tobulinti profesines ūkininkavimo žinias. Kiekvienų metų pabaigoje Nacionalinei mokėjimo agentūrai turės būti pateikiami dokumentai, įrodantys patobulintas profesines ūkininkavimo žinias.

Tuo atveju, jei bendra prašomos paramos suma bus didesnė už kvietimui teikti paraiškas skirtą paramos sumą, bus atliekamas pateiktų projektų prioritetiškumo vertinimas pagal tokius kriterijus:

- perimta valda ir (arba) perregistruojamas ūkis pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonę „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“. Šiuo atveju prioritetiškumas bus suteikiamas tik kai perimama visa valda, išskyrus 3 ha, kuriuos perleidėjas galės pasilikti savo reikmėms.
- pareiškėjas kaime gyvena ne trumpiau kaip 3 metus, o pirmenybė bus teikiama ilgiausiai gyvenantiems kaimo vietovėje;
- pareiškėjas turi aukštąjį žemės ūkio srities išsilavinimą;

⁸⁵ M. Brožienė. Jaunieji ūkininkai pradeda rengti verslo planus//Artojas. 2007 m. Nr. 8 (28), P. 7.

- ūkis kuriamas tik nuosavoje žemėje, pradedant nuo didžiausio žemės ūkio naudmenų ploto, kuris matuojamas hektarais;
- kuriamas didesnis ūkis, pradedant nuo didžiausio kuriamo ūkio dydžio, kuris matuojamas hektarais. Tai netaikoma kuriantiems daržininkystės, vaistažolininkystės, uogininkystės, gėlininkystės ir sodininkystės ūkius.

Nacionalinė mokėjimo agentūra tikrins, kaip jaunajam ūkininkui sekasi siekti verslo plane numatytų tikslų, todėl, prieš teikiant paraišką, būtina pasverti savo galimybes ir parengti realų žemės ūkio verslo plėtros planą. Agentūra, nustačiusi, kad ūkininkas nesilaiko verslo plano nuostatų ir negali pateisinti padarytų pažeidimų, turės inicijuoti suteiktos paramos susigrąžinimo procesą.

3.3. Priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ konkrečių projektų įgyvendinimo analizė

Atrenkant projektus analizei ir siekiant užtikinti imties reprezentatyvumą, projektų atranka atlikta pagal šiuos kriterijus:

- Projektai, kurie jau įgyvendinti t.y. įvertinti projektai, pasirašytos paramos sutartys, pateikti mokėjimo prašymai bei projektų įgyvendinimo ataskaitos, išmokėta parama;
- Projektų kryptys (grūdų, gyvulininkystės);
- Skirtingos savivaldybės (Tauragės, Lazdijų, Šakių, Akmenės)
- Pareiškėjai, gautą paramą pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, naudojantys kaip privatų indėlį kituose investiciniuose projektuose (BPD priemonėje „Investicijos į žemės ūkio valdas“);

Patikimiems analizės rezultatams gauti taikytos šios procedūros:

- Darbo procedūrų, teisės aktų peržiūra ir lyginimas;
- NMA Struktūrinių padalinių nuostatų analizė;
- Projektų bylų peržiūra;
- Mokėjimo prašymų bylų peržiūra (prekių, paslaugų bei darbų, už kuriuos išmokėta BPD parama, pirkimo dokumentai);
- Dokumentų tikrinimas;
- Paramos sumų perskaičiavimas;
- Pokalbiai su darbuotojais.

Projektai buvo atrinkti ir analizuojami siekiant nustatyti jų įgyvendinimo efektyvumą, tinkamų finansuoti išlaidų, skirtų Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ projektams vertinimą, įvertinti, ar išlaidos patirtos bei lėšos išmokėtos nepažeidžiant Europos Sąjungos ir nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos teikimą ir administravimą. Taip pat išanalizuoti duomenų mokėjimo dokumentuose teisingumą, atlikti darbų, įsigytų prekių, suteiktų paslaugų dokumentinę analizę.

Atliekant analizę buvo nagrinėjami:

- 1999 m. gegužės 17 d. Tarybos reglamentas (EB) 1257/1999 dėl Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo paramos kaimo plėtrai, iš dalies pakeičiantis ir panaikinantį tam tikrus reglamentus;
- 1999 m. birželio 21 d. Tarybos reglamentas (EB) 1260/1999, nustatantis struktūrinių fondų bendrąsias nuostatas;
- 2004 m. kovo 10 d. Komisijos reglamentas (EB) 448/2004, iš dalies pakeičiantis reglamentą (EB) Nr. 1685/2000, nustatantis išsamias Tarybos reglamento (EB) Nr. 1260/1999 įgyvendinimo taisykles dėl struktūrinių fondų bendrai finansuojamos veiklos išlaidų tinkamumo, ir panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1145/2003;
- Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumentas ir jo priedas;
- Lietuvos Respublikos finansų ministro 2004 m. sausio 28 d. įsakymu Nr. 1K-033 patvirtintos Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento priemonių ir projektų, finansuojamų įgyvendinant šias priemones, administravimo ir finansavimo;
- Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2004 m. liepos 16 d. įsakymu Nr. 3D-442 patvirtintos gairės pareiškėjams, teikiantiems projektus paramai gauti pagal Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“;
- Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2004 spalio 5 d. įsakymu Nr. 3D-543 patvirtintos Projekto vykdytojo ir (arba) partnerio, pretenduojančio gauti paramą iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų pagal Lietuvos 2004-2006 m. bendrojo programavimo dokumento Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemones, prekių, paslaugų ar darbų pirkimo taisyklės;

Atliekant analizę, pasirinkti 4 projektai:

1. „Pašarų gamybos modernizavimas“⁸⁶
2. „Augalininkystės ūkio įkūrimas ir plėtra“,
3. „Jaunojo ūkininko mėšinių galvijų ūkio įkūrimo veiklos planas“
4. „Augalininkystės ūkio vystymas“

3.3.1. „Pašarų gamybos modernizavimas“

Paramos gavėjo ūkis įregistruotas 2004 m., jaunas ūkininkas valdo 120 ha žemės. Ūkininkas specializuojasi pienininkystės produkcijos gamyboje, auginamas 40 karvių, 31 telyčią. Ūkyje laikomų gyvulių pašarų gamybai ūkininkas augina vasarinius miežius, žieminius kviečius, žieminius kvietrugius ir kukurūzus. Teikdamas paraišką paramai gauti ūkininkas turėjo tikslą – efektyviau prisitaikyti prie naujų technologijų keitimosi ir prie naujos konkurencingos aplinkos, lauko darbus atlikti prisilaikant agrotechninių reikalavimų bei pasigaminti kokybiškus pašarus. Šiam tikslui pasiekti ūkininkas planavo įsigyti traktorių.

Ūkininkas paraišką NMA pateikė 2004 m., siekdamas gauti paramą pagal BPD prioriteto priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ minėtų investicijų atlikimui. Vadovaujantis paramos sutartimi, pasirašyta tarp ūkininko ir NMA, paramos gavėjas įsipareigojo projektą įgyvendinti iki 2005 m. spalio xx d. Sutartyje numatyta tinkamų išlaidų vertė yra 73,729 tūkst. Lt. iš jų ES paramos lėšų 55 296,75 Lt. ir LT paramos lėšų 18 432,25 Lt. Paramos gavėjas, įgyvendindamas projektą įsigijo traktorių už 76,271 tūkst. Lt.

2005 m. spalio xx d. paramos gavėjas NMA pateikė mokėjimo prašymą BPD paramai gauti. Mokėjimo prašymas pateiktas nepažeidžiant paramos sutartyje nurodyto mokėjimo prašymo pateikimo termino. Analizės atlikimo metu minėtame mokėjimo prašyme nurodytų išlaidų kompensavimui jau buvo išmokėta BPD parama bei 2006 m. kovo 10 d. išlaidos deklaruotos Europos Komisijai. Ūkininkas atliko šias investicijas:

Ivesticija	Ivesticijos vertė (tūkst. Lt. be PVM)	Išmokėta BPD parama (tūkst. Lt be PVM)
Traktorius	76,271	73,729

Buvo išanalizuota mokėjimo prašyme bei jo prieduose pateikti duomenys ir šie traktoriaus įsigijimo išlaidas pateisinantys bei įrodantys dokumentai: traktoriaus pirkimo-pardavimo sutartis,

⁸⁶ Pareiškėjų vardai, pavardės bei projektų įgyvendinimo vietovės nebus nurodami, siekiant užtikrinti duomenų konfidencialumą.

perdavimo-priėmimo aktas, PVM saskaita faktūra, mokėjimo nurodymas, banko saskaitos išrašas. Nustatyta, kad yra pateikti visi traktoriaus įsigijimo išlaidas pateisinantys bei įrodantys dokumentai. Taip pat pateikti dokumentai, patvirtinantys, kad projekto vykdytojas, gavęs BPD paramos lėšas, jas per 5 darbo dienas išmokėjo tiekėjui. Išlaidas pateisinantys bei įrodantys dokumentai patvirtina, kad mokėjimo prašyme nurodytos išlaidos tikrai buvo patirtos. Išanalizavus minėtus dokumentus, nustatyta, kad investicijos, kurioms išmokėta BPD parama, patirtos projekto įgyvendinimo laikotarpiu, paramos sutarties nuostatos nebuvo pažeistos.

Analizuojant taip pat peržiūrėti traktoriaus pirkimo dokumentai, siekiant įvertinti, ar jie atitinka projekto vykdytojo ir (arba) partnerio, pretenduojančio gauti paramą iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų pagal Lietuvos 2004-2006 m. bendrojo programavimo dokumento Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemones, prekių, paslaugų ar darbų pirkimo taisyklių, patvirtintų žemės ūkio ministro 2004 m. spalio 5 d. įsakymu Nr. 3D-543, nuostatas. Nustatyta, kad pirkimai atlikti vadovaujantis minėtų taisyklių nuostatomis.

Ūkininkui išmokėta ir Europos Komisijai deklaruota lėšų suma sudaro 73,729 tūkst. Lt. Paramos gavėjui kompensuojant traktoriaus įsigijimo išlaidas, ES struktūrinio fondo lėšos ir Lietuvos valstybės biudžeto lėšos pasiskirstė taip:

- ES struktūrinio fondo – Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo Orientavimo skyriaus lėšos – 55,297 tūkst. Lt., t.y. 75 proc. paramos sumos;
- Lietuvos valstybės biudžeto lėšos – 18, 432 tūkst. Lt. t.y. 25 proc. paramos sumos.

3.3.2. „Augalininkystės ūkio įkūrimas ir plėtra“

Projektas finansuojamas pagal paramos teikimo sutartį, pasirašytą 2005 m. birželio xx d. projektas „Augalininkystės ūkio įkūrimas ir plėtra“ įgyvendinamas pagal BPD Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ Projekto vykdytojas partnerių neturi.

Remiantis minėta paramos teikimo sutartimi, projekto vykdytojui pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ kompensuojama iki 86.268,00 Lt. visų tinkamų kompensuoti projekto išlaidų, tame skaičiuje iki 64.701,00 Lt. – iš EŽŪOGF Orientavimo skyriaus (t.y. 75 proc. paramos sumos) ir iki 21.567,00 Lt. – iš Lietuvos valstybės biudžete numatytų bendrojo finansavimo lėšų (t.y. 25 proc. paramos sumos). Projekto vykdytojas įsipareigojo užtikrinti visų kitų projektui įgyvendinti reikalingų išlaidų (tarp jų ir netinkamų) apmokėjimą.

Projekto įgyvendinimo laikotarpis nuo 2005 m. birželio xx d. iki 2005 m. spalio xx d.

Ūkininko projektas „Augalininkystės ūkio įsikūrimas ir plėtra“ įgyvendinimas pagal BPD Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“. Ūkininkas yra

jaunasis ūkininkas, gimęs 1971 m., žemės ūkio ir kaimo valdą įregistravęs Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registre 2004 m. vasario xx d. Projektas įgyvendinamas kaimo vietovėje.

Projekto pagrindinis tikslas – sukurti konkurencingą, saugų ūkį, užtikrinant pakankamas pajamas ir tinkamą pragyvenimo lygį sau, šeimos nariams ir kitiems asmenims, dirbantiems ūkyje. Tikslui ir uždaviniams realizuoti ūkininkas numatė investuoti į žemės ūkio techniką, įsigydamas traktorių.

Analizės metu buvo atlikta projekto tinkamų deklaruoti išlaidų dokumentinė patikra.

Konstatuotina, kad projekto išlaidas patvirtinantys dokumentai yra išrašyti projekto įgyvendinimo laikotarpiu ir atitinka paramos sutarties sąlygas. Visos su projekto įgyvendinimo susijusios išlaidos nepažeidžia Tinkamumo taisyklių, nustatytų Komisijos 2004 m. kovo 10 d. reglamente Nr. 448/2004. Visos patirtos išlaidos yra dokumentuotos pagal nustatytus reikalavimus.

Projekto vykdytojo ūkyje dirba pats ūkininkas, nors paraiškoje buvo numatęs nuo 2007 m. 6 mėnesiams įdarbinti vieną sezoninį darbininką – tai nebuvo įgyvendinta.

3.3.3. „Jaunojo ūkininko mėšinių galvijų ūkio įkūrimo veiklos planas“

Projekto vykdytojas ūkininkas yra baigęs Lietuvos žemės ūkio akademijos žemės ūkio mechanizacijos specialybę ir įgijęs inžinieriaus mechaniko kvalifikaciją. Jaunojo ūkininko ūkio veiklos sritis - mėsinė gyvulininkystė. Grūdus, šieną ir kitas pašarui reikalingas žaliavas ūkininkas augini savo ūkyje. Pagrindinė naujo ūkio problema - žemės ūkio technikos neturėjimas, dėl ko kilo kliūčių gaminant pašarus.

Paraiškoje prašoma paramos ūkininko grūdų ūkio modernizavimo projektui "Jaunojo ūkininko mėšinių galvijų ūkio įkūrimo veiklos planas". Projekto tikslas - įkurtame ūkyje sudaryti prielaidas pelningai ir saugiai veiklai, įsigyjant ratini traktorių.

Agentūrai atlikus paraiškų vertinimą, su projekto vykdytoju pasirašyta paramos sutartis. Sutartis pasirašyta vadovaujantis Žemės ūkio ministerijos valstybės sekretoriaus potvarkiu "Dėl paramos skyrimo pagal Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento (BPD) Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonės "Investicijos į žemės ūkio valdas" ir "Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas". Sutartyje numatyta pagal BPD Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonę "Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas" projekto vykdytojui kompensuoti iki 86 320,00 Lt visų tinkamų Projekto išlaidų, iš jų:

- iki 64 740,00 Lt iš Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo Orientavimo skyriaus, t.y. 75 % paramos sumos;

- iki 21 580,00 Lt iš Lietuvos valstybės biudžeto lėšų, t.y. 25 % paramos sumos.

Projekte numatytam traktoriui įsigyti ūkininkas organizavo traktoriaus pirkimo konkursą, kur pasiūlymai buvo vertinami pagal ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijų. Ūkininkas Agentūrai pateikė mokėjimo prašymą, kuriame buvo prašoma kompensuoti 66 101,69 Lt projekto išlaidų. Analizės metu nustatyta, kad mokėjimo prašyme nurodytos tinkamos finansuoti išlaidos yra pagrįstos išlaidas pateisinančiais ir išlaidų apmokėjimą pagrindžiančiais ir įrodančiais dokumentais.

3.3.4. „Augalininkystės ūkio vystymas“

Ūkininko projektas „Augalininkystės ūkio įkūrimas ir plėtra“ įgyvendinamas pagal BPD Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemones „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ ir „Investicijos į žemės ūkio valdas“. Projekto vykdytojas partnerių neturi. Ūkininkas yra jaunas ūkininkas (1979 m. gimimo). Jis užsiregistravo kaimo valdų registre ir deklaravo 39,3 ha pasėlių. Buvo sudarytos ilgalaikės žemės panaudos sutartys, dirbamos žemės plotas padidėjo iki 300 ha. Prieš projekto įgyvendinimą jaunas ūkininkas žemės dirbimui, pasėlių priežiūrai ir derliaus nuėmimui naudojo tėvams priklausančią techniką. Projektas įgyvendinamas kaimo vietovėje.

Projekto pagrindinis tikslas - sukurti modernų augalininkystės ūkį ir toliau jį vystyti, kad būtų galima išsivirti kaime, užsidirbti pragyvenimui ūkininkaujant. Dėl to jaunojo ūkininko uždavinys - įsigyti našią, patikimą techniką, kuri labiau saugo aplinką, taupo materialinius - techninius išteklius.

Projekte numatytiems tikslams pasiekti, ūkininkas planuoja vystyti tradicinę žemdirbystę. Plėtoti augalininkystės ūkį, auginant miežius, kviečius ir rapsus. Ūkininkas turi pakankamą kvalifikaciją savarankiškam ūkininkavimui. Jis turi traktorininko pažymėjimą, yra išklauses ūkininkavimo pradmenų programą bei įgijęs vadybos ir verslo administravimo bakalauro kvalifikacinį laipsnį. Pagal ūkininko pateiktus duomenis jo pajamos prieš projekto įgyvendinimą buvo 76,884 tūkst. Lt/m, tuo tarpu prognozuojama, kad po projekto įgyvendinimo bus 563,860 tūkst. Lt/m.

Projekto vykdytojui kompensuota 86 320,00 Lt projekto išlaidų, iš jų 64.740,00 Lt finansuojami iš EŽŪOGF Orientavimo skyriaus, 21.580,00 Lt finansuojami iš Lietuvos valstybės biudžeto bendrojo finansavimo lėšų. Patirtos išlaidos buvo paskirstytos pagal finansavimo šaltinius prisilaikant paramos sutartyje nustatyto santykio. Išlaidų deklaracijų, parengtų įvairiais lygiais, duomenys sutampa.

Atliekant analizę buvo nagrinėjami Projektų vykdytojų paraiškos ir jų priedai, paramos sutartys, mokėjimo prašymai su priedais, projektų įgyvendinimo ataskaitos bei kiti susiję dokumentai, išlaidas pateisinantys ir jų apmokėjimą įrodantys dokumentai, Projektų vykdytojų susirašinėjimo su Agentūra dokumentai, pirkimų dokumentai, išlaidų deklaracijos, parengtos įvairiais lygiais. Buvo atlikti pirkimų dokumentų sutikrinimas su konkursinėmis medžiagomis. Tiekėjų komerciniuose pasiūlymuose nurodytos investicijos bei jų kainos sutampa su Projektų vykdytojų įsigytais investicijomis bei jų kainomis.

Buvo nustatyta, kad išmokėtose paramos sumose, ES struktūrinių fondų ir Lietuvos valstybės biudžeto lėšos atitinka nurodytas paramos sutartyse bei teisės aktuose.

Išanalizavus paraiškas, mokėjimo prašymus, prie jų pateiktus dokumentus bei NMA struktūrinių padalinių, atsakingų už Priemonės lėšų administravimą, darbo dokumentus, nustatyta, kad paramos lėšos projekto vykdytojams išmokėtos nustatytais terminais, dokumentų duomenys neprieštarauja vieni kitiems bei sutampa.

Apibendrinant, būtina pabrėžti, kad projektai įgyvendinti efektyviai, paramos gavėjams išmokėtos bei Europos Komisijai deklaruotos lėšos yra patirtos nepažeidžiant teisės aktų, reglamentuojančių Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos teikimą, nuostatų bei yra tinkamos finansuoti ir pagrįstos.

Tačiau ateities perspektyvoje yra užprogramuota problema dėl baigtų įgyvendinti projektų priežiūros. Pagal projektų administravimo taisykles, projektų vykdytojai penkis metus nuo projekto įgyvendinimo pabaigos turi teikti administruojančiai institucijai metines įgyvendinimo ataskaitas bei finansinės atskaitomybės dokumentus. Bet remiantis SAPARD įgyvendinimo patirtimi (Mėsos sektoriaus įmonių bankrotai) bei nesikeičiančiomis priežiūros taisyklėmis, daroma išvada, kad ateityje gali kilti problemų ir vykdant baigtų BPD projektų priežiūrą. Administruojančios institucijos personalui trūksta gebėjimų vertinti finansinės atskaitomybės dokumentus, t.y. jie gaunami ir įsegami į bylą iki kitų metų. Tuo tarpu detali jų analizė (pokyčių lyginimas įmonės finansinėje atskaitomybėje tarp ataskaitinių ir praėjusių metų: ilgalaikiame turte, kapitalo, dotacijų subsidijų, įsipareigojimų, pardavimo pajamų, veiklos pelno (nuostolių) straipsniuose) parodytų tikrąją paramos gavėjo finansinę padėtį ir padėtų apsaugoti Lietuvos finansinius interesus, sparčiai blogėjant projekto įgyvendintojo padėčiai. Taip pat svarbu pastebėti, kad labai dažnas pačių projektų vykdytojų motyvacijos trūkumas teikti reikiamus įgyvendinimo dokumentus. Projektų vykdytojai gavę paramą dažnai pamiršta apie tai ir administruojanti institucija turi nuolatos reikalauti būtinų dokumentų, ataskaitų, todėl rekomenduojama jiems periodiškai siųsti priminimus apie prisiimtus įsipareigojimus ir reikalauti vykdyti pasirašytos sutarties sąlygas. Kitas svarbus pastebėjimas dėl nepakankamai vykdomos projektų įgyvendintojų teisinės bei juridinės padėties pokyčių. Apie visus numatomus pokyčius

projektų vykdytojai privalo informuoti administruojančią instituciją, tačiau ne visada tai įgyvendinama, todėl svarbu sudaryti sutartį su Registrų centru, kuris teiktų svarbią informaciją apie paramos gavėjų įgyvendinamus pokyčius (dėl įstatinio kapitalo mažinimo; dėl vadovo paskyrimo; teismo nutartis dėl veiklos apribojimų bendrovės vadovui; pranešimas apie licenzijos (leidimo) galiojimo panaikinimą ir kt.), kitaip išlieka rizika, kad projekto vykdytojas pavyzdžiui neinformavęs išsiregistruos iš juridinių asmenų registro ir Lietuvai kils didelių problemų siekiant susigrąžinti suteiktą paramą iš nežinia kur esančio subjekto.

IŠVADOS

1. ES regioninė politika skatina ES valstybių narių ar jų regionų struktūrinę pertvarką. ES biudžeto lėšos per struktūrinius fondus skiriamos investicijų forma, kurios gali sudaryti sąlygas mažiau išsivysčiusių ES valstybių narių ar jų regionų ilgalaikiai plėtrai bei struktūrinei pertvarkai ir taip mažinti jų atsilikimą nuo ES vidurkio. ES regioninė politika laikoma ekonominės plėtros politika. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare atsirado galimybė pasinaudoti teikiama parama sumažinant regioninio, socialinio ir ekonominio išsivystymo skirtumus. Kaimo plėtros politika ir struktūriniai fondai ypač papildo vienas kitą, o siekiant stiprinti Europos Sąjungos sanglaudą tai paprastai užtikrina derinimą veiklos lygmeniu bendradarbiaujant atitinkamoms įgyvendinančioms valdžios institucijoms. Reikia ir toliau skatinti Kaimo plėtros priemonių bei struktūrinių fondų sąveiką.
2. Pirmuoju programavimo laikotarpiu išaiškėjo paramos įsisavinimo problemos ir sunkumai kaip sudėtingos institucijų administravimo taisyklės, vėluojančių strateginių dokumentų paruošimas, paraiškų teikėjų ir ekspertų kompetencijų ir žinių trūkumas, administravimo skaidrumo problema, galimos korupcijos ir kyšininkavimo apraiškos, nesugebėjimas išskirti svarbių šalies prioritetų ir daugelis kitų iškilusių sunkumų. ES struktūrinių fondų paramos įgyvendinimo efektyvumui įtaką daro ne tik tokios priemonės kaip priežiūra ar vertinimas, bet ir ES struktūrinių fondų valdymo administracinė našta bei patrauklumas vartotojui, institucinių gebėjimų stiprinimas, partnerystė bei konsultavimas. Todėl valdžios institucijos turėtų nuolat analizuoti ir vertinti fondų naudojimo procesą, nuolat apie jį informuoti visuomenę, įvesti stiprią dalykinę ir finansinę kontrolę, taip pat derėtų užtikrinti pakankamą vertinimo institucijų tarpusavio kontrolę.
3. Priemonė „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ padėjo veiksmingai užtikrinti užimtumą, nors, mastas, kuriuo priemonė tapo jaunųjų ūkininkų įsikūrimo priežastimi, nežinomas. Siekiant jaunųjų ūkininkų kaip rinkos dalyvių ekonominiams santykiams suderinamumo, tikslinga vykdyti monitoringą ir reguliariai teikti informaciją apie jaunųjų ūkininkų veiklos žemės ūkio sektoriuje gamybinius, ekonominius rodiklius visoms sprendimus priimančioms institucijoms. Siūlytina remti verslo planų parengimą smulkiems ūkiams, siekiant, kad kuo daugiau jaunųjų ūkininkų pasinaudotų teikiama finansine parama pagal Kaimo plėtros 2007-2013 metų planą.

4. Analizuojant pasirinktus projektus nustatyta, kad projektai įgyvendinti efektyviai, paramos gavėjams išmokėtos bei Europos Komisijai deklaruotos lėšos yra patirtos nepažeidžiant teisės aktų, reglamentuojančių Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos teikimą, nuostatų bei yra tinkamos finansuoti ir pagrįstos. Tačiau atlikus detalią gyvendinimo procesą analizę paaiškėjo, kad yra nepakankamai išvystytas gyvendinti investicinius projektus prižiūrintis mechanizmas. Įgyvendinančios institucijos personalui trūksta gebėjimų vertinti finansinės atskaitomybės dokumentus (pokyčių lyginimas įmonės finansinėje atskaitomybėje tarp ataskaitinių ir praėjusių metų: ilgalaikiame turte, kapitalo, dotacijų subsidijų, įsipareigojimų, pardavimo pajamų, veiklos pelno (nuostolių) straipsniuose), neatliekama projektų metinių ataskaitų analizė, kuri parodytų tikrąją paramos gavėjo finansinę padėtį ir padėtų apsaugoti Lietuvos finansinius interesus. Nevykdoma projektų vykdytojų teisinės bei juridinės padėties pokyčių priežiūra, todėl išlieka rimta rizika, kad projektų vykdytojai niekam nežinant įgyvendins pokyčius, kurie turės neigiamos įtakos finansiniams Lietuvos interesams. Rekomenduojama, sudaryti sutartį su Registru centru, kuris teiktų svarbią informaciją apie paramos gavėjų įgyvendinamus pokyčius (dėl įstatinio kapitalo mažinimo, dėl vadovo paskyrimo, teismo nutartis dėl veiklos apribojimų bendrovės vadovui, pranešimus apie licencijos (leidimo) galiojimo panaikinimo ir kt.).
5. Atsižvelgiant į žinių ir įgūdžių trūkumą bei projektų atrankos skaidrumą ir kokybiškumą siūloma nuosekliai įgyvendinti Europos Komisijos reglamentų reikalavimus dėl socialinių partnerių dalyvavimo ir viešumo visuose ES paramos žemės ūkiui naudojimo etapuose. Projektų ekspertizę siūloma pavesti atlikti nepriklausomai keliems ekspertams. Mokymai turėtų būti organizuoti ne tik projektų teikėjams, bet ir ekspertams. Fondų naudojimo procesas turėtų būti pastoviai analizuojamas, visuomenė turėtų būti informuojama apie jį, parodydama teigiamus ir neigiamus pavyzdžius.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 31 d. Nutarimo Nr. 649 „Dėl atsakomybės už Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos įgyvendinimą Lietuvoje pasiskirstymo tarp valstybės institucijų“ pakeitimo LR Vyriausybės nutarimas 2003 09 11, Nr. 1166, Žin., 2003, Nr. 88-3999.
2. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) 1999 m. liepos 12 d. Nr. 1783/1999 dėl Europos regioninės plėtros fondo// Europos Sąjungos oficialusis leidinys L 213, 1999 P. 102 – 105;
3. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) 1999 m. liepos 12 d. Nr. 1784/1999 dėl Europos socialinio fondo// Europos Sąjungos oficialusis leidinys L213, 1999 P. 106-109;
4. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) 2006 m. liepos 5 d. Nr. 1080/2006 dėl Europos regioninės plėtros fondo ir panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1783/1999//Europos Sąjungos Oficialusis leidinys L 210, 2006 P. 0001 – 0011.
5. Gairės pareiškėjams, 2005 metais teikiantiems projektus paramai gauti pagal Lietuvos 2004–2006 metu bendrojo programavimo dokumento (BPD) kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemone „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, patvirtintos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. sausio 14 d. isakymu Nr. 3D-26
6. Komisijos reglamentas (EB) 2003 m. birželio 27 d. Nr. 1145/2003, iš dalies pakeičiantis reglamentą (EB) Nr. 1685/2000 dėl struktūrinių fondų bendro finansavimo tinkamumo taisyklių. <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=36828&Condition2=>
7. Komisijos reglamentas (EB) 2004 m. kovo 10 d. 448/2004, iš dalies pakeičiantis reglamentą (EB) Nr. 1685/2000, nustatantis išsamias Tarybos reglamento (EB) Nr. 1260/1999 įgyvendinimo taisyklės dėl struktūrinių fondų bendrai finansuojamos veiklos išlaidų tinkamumo, ir panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1145/2003;
8. Komisijos reglamentas (EB) 2006 m. birželio 21 d. Nr. 885/2006, nustatantis išsamias Tarybos reglamento (EB) Nr. 1290/2005 nuostatų dėl mokėjimo agentūrų ir kitų įstaigų akreditavimo bei EŽŪGF ir EŽŪFKP sąskaitų patikrinimo ir patvirtinimo taikymo taisyklės// Europos Sąjungos oficialusis leidinys L171, 2006 P. 90-110;
9. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis. <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=49007&Condition2=>.
10. Lietuvos 2004-2006 m. bendrasis programavimo dokumentas http://www.zum.lt/min/index.cfm?fuseaction=displayHTML&attributes.file=File_1859.cfm&langparam=LT

11. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2004 m. sausio 28 d. įsakymu Nr. 1K-033 patvirtintos Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento priemonių ir projektų, finansuojamų įgyvendinant šias priemones, administravimo ir finansavimo;
12. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2004 m. liepos 16 d. įsakymu Nr. 3D-442 patvirtintos gairės pareiškėjams, teikiantiems projektus paramai gauti pagal Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“;
13. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2004 spalio 5 d. įsakymu Nr. 3D-543 patvirtintos Projekto vykdytojo ir (arba) partnerio, pretenduojančio gauti paramą iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų pagal Lietuvos 2004-2006 m. bendrojo programavimo dokumento Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemones, prekių, paslaugų ar darbų pirkimo taisyklės;
14. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2007 m. rugsėjo 25 d. įsakymas Nr. 3D-424 Dėl žemės ūkio ministro 2007 m. liepos 13 d. įsakymo Nr. 3D-345 "Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonės "Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas" įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo" pakeitimo“ (Žin., 2007, Nr. 102-4176)
15. Suvestinis Europos aktas.//
<http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=29666&Condition2;>
16. Tarybos reglamentas (EB) 1999 m. birželio 21 d. 1260/1999, nustatantis struktūrinių fondų bendrąsias nuostatas;
17. Tarybos reglamentas (EB) 1999 m. birželio 21 d. Nr. 1263/1999 dėl Žuvininkystės orientavimo finansinio instrumento//
18. Tarybos reglamentas (EB) 1999 m. birželio 21 d. Nr.1260/1999, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl struktūrinių fondų.//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. L161, 1999 P. 31-72.
19. Tarybos reglamentas (EB) 1999 m. gegužės 17 d. 1257/1999 dėl Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo paramos kaimo plėtrai, iš dalies pakeičiantis ir panaikinant tam tikrus reglamentus;
20. Tarybos reglamentas (EB) 1999 m. gegužės 17 d. Nr. 1257/1999 dėl Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo (EŽŪOGF) paramos kaimo plėtrai, iš dalies pakeičiantis bei panaikinant tam tikrus reglamentus//Europos Sąjungos oficialusis leidinys L160, 1999 P. 391-413;
21. Tarybos reglamentas (EB) 2005 m. birželio 21 d. Nr. 1290/2005 dėl bendrosios žemės ūkio politikos finansavimo//Europos Sąjungos oficialusis leidinys L 209, 2005 P. 0001 – 0025.

22. Tarybos reglamentas (EB) 2005 m. rugsėjo 20 d. Nr. 1698/2005 dėl Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) paramos kaimo plėtrai// Europos Sąjungos oficialusis leidinys L277, 2005 P. 1-40;
23. Tarybos reglamentas (EB) 2006 m. liepos 11 d. Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinantys Reglamentą (EB) Nr.1260/1999//Europos Sąjungos oficialusis leidinys L 210, 2006 P. 0025 – 0078.
24. Valstybės ilgalaikė raidos strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187 (Žin., 2002, Nr. 113-5029).

Straipsniai periodikoje:

25. A. Aleksandravičius Lietuvos žemės ūkiui – egzaminas.//„Ūkininko patarėjas" 2007-11-14.
26. E. Ribašauskienė. Kaimo plėtros tendencijos Lietuvoje ir kitose ES šalyse//Mano ūkis. 2005 m., Nr. 01, P. 47.
27. Jankutė V., Daugėja europinių pinigų skirstytojų, Verslo žinios, 2006 10 03. http://wap.vz.lt/archyvas/mag_day.php?day=2006-10-03
28. M. Brožienė. Jaunieji ūkininkai jau baigia panaudoti ES paramą//Artojas. 2007 m., Nr. 6 (26), P. 7.
29. M. Brožienė. Jaunieji ūkininkai pradeda rengti verslo planus//Artojas. 2007 m. Nr. 8 (28), P. 7.
30. M. Razauskas. ES parama nenuvylė Lietuvos ūkininkų//Artojas. 2007 m. Nr. 7 (27), P. 6.
31. Paramos gavėjus pasiekia vis daugiau jiems skirtų lėšų//Artojas. 2007 m. Nr. 7 (27), P. 2.

Kita informacinė medžiaga:

32. 2007-2013 m. ES struktūrinių fondų reglamentų projekto poveikio vertinimas, galutinė ataskaita, <http://www.vpvi.lt/edit/uploads/ES%20SF%20reglamentu%20projektu%20vertinimas-ataskaita.pdf>
33. Agra Ceas Consulting. EX POST evaluation of measures under Regulation (EC) No 950/97. P. 75.
34. Bendrasis programavimo dokumentas 2004 – 2006 metai. 2005 m. BPD įgyvendinimo ataskaita.
35. Bendrasis programavimo dokumentas 2004 – 2006 metai. 2006 m. BPD įgyvendinimo ataskaita.
36. Dienys V, Beleckienė G, Pilietinės visuomenės instituto projekto „Europos Sąjungos parama: panaudojimo efektyvumas“ tarpinės pastabos, 2005, http://www.civitas.lt/files/Zmogiskieji_istekliai_tarpinis.pdf

37. Diskusijos „Europos Sąjungos parama Lietuvos žemės ūkiui: apibendrinimas, 2007–2013 m. Perspektyvos“2007-10-18 medžiaga.
38. EP pritarė siūlymui sušvelninti ūkininkų paramos gavimo kontrolę. 2007-12-11// <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/71050>
39. ES paramos siekčius labiau trikdo biurokratija nei korupcija, 2006 12 06, http://www.transparency.lt/new/index.php?option=com_content&task=view&id=10803&Itemid=24
40. ES biudžetas 2008: didžiausia išlaidų dalis - investicijoms į ekonomikos pažangą//Bernardinai.lt. <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/71161>
41. Europos komisija. Regioninė politika. Žvilgsnis į sanglaudos fondą// http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/funds/procf/cf_lt.htm.
42. European Union. Directorate-general For agriculture and rural development. Rural development In the European Union. Statistical and economic Information Report 2007
43. Europos Komisijos atstovybė Lietuvoje// http://iz.euro.lt/lit/ES_Bendrosios_zemes_ukio_politika_ruosia/332
http://www.eudel.lt/lt/strukturiniai_fondai/index.htm
44. Investing in Europe’s Member States. and regions. After the European Council's Agreement on the Financial Perspectives: Putting EU Cohesion Policy into practice 2007-2013, January 2006. http://www.espaces-transfrontaliers.org/en/european_doc/slide8.pdf
45. Komisijos ataskaita - 18-ji metinė struktūrinių fondų įgyvendinimo ataskaita (2006 m.)// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0676:LT:HTML>
46. L. Čiakas. ES Bendrosios žemės ūkio politika ruošiasi reformai//Integracijos žinios. Lietuva Europos Sąjungoje. 2007-09-12.
47. L. Andrikienė. Ar Lietuva moka tvarkytis su pinigais. 2006 spalio mėn. 8 d.// <http://www.delfi.lt/news/ringas/politics/article.php?id=10893726>
48. L. Balsys. ES pritarė Lietuvos kaimo plėtros planui.// 2007 rugsėjo mėn. 20 d. www.lrt.lt.
49. Lietuvos 2004-2006 m. bendrojo programavimo dokumento įgyvendinimas 2007m.// http://www.esparama.lt/lt/bpd/BPD_ataskaitos/menesines_ataskaitos
50. LR Finansų ministerija. Europos Sąjungos struktūrinė parama. Kas yra struktūrinė parama?// http://www.esparama.lt/lt/kas_yra_strukturine_parama.
51. Markauskas B. Konferencija “ES parama Lietuvos kaimo plėtrai: skaidrumas, kontrolė ir dialogas su socialiniais partneriais”. Pranešimo medžiaga. Vilnius, 2005–10–14.
52. Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos 2006 m. veiklos ataskaita// <http://www.nma.lt/>; prisijungimo laikas: 2007-09-15

53. Pilietinės visuomenės institutas, Europos Sąjungos parama: panaudojimo efektyvumas, ataskaita, 2005 06 13,
http://www.civitas.lt/files/Tyrimas_ES_paramos_panaudojimo_efektyvumas_Admin_LT_analize.pdf
54. Puikienė V, Aptarti Europos Sąjungos paramos panaudojimo klausimai, 2004 11 05,
<http://www.bendruomenes.lt/news.php?strid=11791&id=17641>
55. Regional policy: Legal Basis / The Amsterdam Treaty : a Comprehensive Guide. /
<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/g24000.htm>.
56. Rural development in the European Union. Statistical and economic information. Report 2006//http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/rurdev2006/RD_Report_2006.pdf
57. Statistikos departamentas. Lietuvos žemės ūkis skaičiais 2006. Vilnius 2007.
58. Struktūriniai fondai - Sanglaudos fondas. Europos komisijos atstovybė Lietuvoje.
http://www.eudel.lt/lt/strukturiniai_fondai/index4.htm?client=3a2d588cd15b1478bbfbf0aa943dd45d.
59. Struktūriniai fondai: naujos galimybės ir problemos, *Mokslo Lietuva*, 2007 sausio 18-31 d. Nr. 2, <http://mokslasplius.lt/mokslo-lietuva/node/267?page=0%2C1>
60. Vietiniai, regioniniai poreikiai ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos galimybės 2007-2013 metais, konferencijos protokolas,
http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3504&p_d=51208&p_k=1
61. Vilpišauskas R., ES fondai: ekonomikos variklis ar kai kurių visuomenės grupių praturtėjimo šaltinis?, 2003, Vilnius,
http://www.freema.org/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/es_fondai_ekonomikos_variklis_ar_kai_kuriu_visuomenes_grupiu_praturtejimo_saltinis/1396

Interviu:

62. Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos Kaimo plėtros programų departamento direktoriaus pavaduotoja, 2007–10–22.
63. Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos Kaimo plėtros programų departamento Projektų valdymo skyriaus vedėja, 2007–10–15.

Monografijos, knygos:

64. Armstrong H.W. Regional Policy // El-Agraa A.M. The European Union. Economics and Policines. Essex, 2001. P.401.
65. Dinan D. Encyclopedia of the European Union. London, 2000. P.47, 49
66. Europos Sąjungos teisės seminarai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P.505.
67. Evans A. The EU Structural Funds. Oxford, 1999. P. 19.
68. Hix S. Europos Sąjungos politinė sistema. Vilnius, Eugrimas, 2006 m. P. 338;

69. Junevičius A. Europos Sąjunga. Istoriniai, politiniai, teisiniai aspektai. Kaunas, Technologija, 1999. P.185.
70. Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. Vilnius, Eugrimas, 2003. P.8, 9-10, 16
71. Navickas V. Europos Sąjungos rinkų ypatumai, Kaunas, 2003, p. 76.
72. Paulikas V. Europos Sąjungos Bendroji žemės ūkio politika ir administravimas, Vilnius, 2002, p. 97.
73. Tracy M., Žemės ūkio politika Europos Sąjungoje.– Vilnius; Briuselis: Diemedis, 1998. p. 160, 220.
74. Vitkus G. Europos Sąjunga ir ne tik ji: 99 terminai, Europos Komisijos Delegacija Lietuvoje, 2003, P. 145.

Moksliniai straipsniai:

75. Auštrevičius P. Lietuvos interesai Europos Sąjungos politikų raidos fone, Europos Sąjunga–2004: iššūkiai, procesai ir Europos studijos, Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga 1 knyga, Kaunas, 2003, P. 13–14.
76. Jūratė Rastauskaitė. ES regioninė politika.// Europos Sąjunga iš arčiau : dėstytojų rengimo programos dalyvių straipsnių rinktinė. Vilnius, Suomijos viešojo administravimo institutas, 2000. P.81.
77. Kazėnas G. Europos Sąjungos bendrosios žemės ūkio politikos reforma, Viešoji politika ir administravimas, 2005, Nr. 14, p. 79.
78. Kėdaitienė A. Use of the European Union funds to aid the rural development in Lithuania, The second international scientific conference „Rural development 2005“ Proceedings I, Akademija, 2005, P. 56.
79. Mažylis L., Tirvienė J., Pargaliauskaitė K., Problems of the administration of the EU rural development policy measures, The second international scientific conference „Rural development 2005“ Proceedings I, Akademija, 2005, P. 31.
80. Vološčiuk I, Rimkutė J. ir kt. Regioninė raida: tendencijos ir problemos ES paramos įgyvendinimas. P. 38// <http://www.starkeviciute.lt/files/docs/final%20studija.doc>

SANTRAUKA

Pavadinimas: Europos Sąjungos parama žemės ūkiui: priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ įgyvendinimas Lietuvoje

Pagrindinės sąvokos: Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas Orientavimo dalis, struktūrinė parama, „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“.

gyvendinant ES kaimo plėtros politiką, kuria siekiama gyvendinti konkurencingumo tikslus, solidarumą ir geriau integruoti aplinkosaugos klausimus, sudaromos palankios sąlygos stabiliai kinei, socialinei ir gamtosaugos žemės ir maisto ūkiui bei kaimo plėtrai. Šiandien, prasidėjus 2007–2013 m. programiniam periodui, vis dažniau kalbama apie tinkamą paramos įgyvendinimą ir gebėjimą įsisavinti ES skirtą finansinę paramą.

Darbo tikslas – atliekant institucijų, teisės aktų bei įtakos paramos gavėjams (jauniesiems ūkininkams) analizę, apibūdinti ir iširti Lietuvai teikiamos Europos Sąjungos finansinės paramos žemės ūkiui įsisavinimo efektyvumą. Šiam tikslui pasiekti buvo iškelti tokie uždaviniai: Išanalizuoti struktūrinių fondų reglamentavimą, veikimo principus, Iširti Europos Sąjungos paramos kaimo plėtrai įsisavinimo efektyvumą Lietuvoje, įvertinti gebėjimo įsisavinti skiriamas lėšas efektyvumą per priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ analizės prizmę.

Magistro baigiamasis darbas parengtas naudojant dokumentų bei teisės aktų analizės, istorinį, lyginamąjį analizės, interviu bei loginį – analitinį tyrimo *metodus*.

Pirmame darbo skyriuje atskleidžiamos struktūrinės politikos atsiradimo priežastys bei tikslai, apibrėžiama esmė ir veikimo principai. Šis skyrius būtinas siekiant suprasti bendrą ES struktūrinės paramos mechanizmą ir jos tikslus.

Antrame skyriuje skyriuje analizuojamas Europos Sąjungos paramos kaimo plėtrai įsisavinimas Lietuvoje, tiriami struktūrinio fondo - Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo Orientavimo dalies veikimo principai, lėšų paskirstymo procesas, įgyvendinimo mechanizmas 2004-2006 m. Šio skyriaus antrame poskyryje pateikiami atliktos analizės rezultatai, gilinantis į Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai prasidėjusį naująjį įgyvendinimo procesą.

Trečiasis darbo skyrius skirtas priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ įgyvendinimo tyrimui. Ši priemonė tyrimui pasirinkta dėl to, kad parama pagal ją buvo skiriama abiejuose programiniuose laikotarpiuose, todėl atsiranda galimybė matyti realius įgyvendinimo rezultatus bei prognozuoti ateities perspektyvas. Kita vertus, svarbu pabrėžti, kad opi problema kaimuose išlieka ūkininkų amžiaus struktūra bei nepakankamas užimtumas, todėl aktualu išanalizuoti Europos Sąjungos skiriamos paramos pagal šią priemonę poveikį Lietuvos kaimui.

SUMMARY

The title: The European Union (EU) support for agriculture: implementation of the measure „Setting up of young farmers” in Lithuania.

The main ideas: European Agricultural Guidance and Guarantee Fund Guidance part, structural support, „Young farmers’ settlement”.

While implementing EU rural development policy, which is meant for the competitive goals, solidarity implementation and better integration of environmental issues, favourable conditions are made for a stable economical, agricultural, social, environmental, food and rural development. Today, as 2007-2013 program period started, the discussions about the proper implementation of the support and capacities to assimilate EU financial support are more common.

The Objective: to define and research the effectiveness of EU financial support assimilation for agriculture, while analysing institutions, legislation and impact on support receivers (young farmers). The tasks were set for the achievement of these objectives: analysis of structural funds regulation, operation principles, research the effectiveness of EU support assimilation for the rural development in Lithuania, evaluation of the means assimilation effectiveness while making analysis of the tool „Young farmers’ settlement”.

Master theses are prepared using the analysis of documents and acts as well as historical and comparative, interview and logical-analytic methods.

The first section describes the reasons and objectives of the structural policy appearance, its action principles and the essence are defined. This section is the basis for understanding EU structural support common mechanics and objectives.

The second section describes the analysis of EU support for rural development assimilation in Lithuania, the research of the structural fund – European agricultural orientation and Cover Fund Orientation Part operation principles, process of funds allocation, and implementation mechanics in 2004-2006. The results of this analysis are presented in the second part of the section. They’re based on the process of EU agricultural fund for rural development new implementation stage research.

The third section is intended for the research of the „Young farmers’ settlement” tool implementation. This tool is chosen for the research because support for it was allocated in both program periods. Therefore the opportunity to see the real implementation results and forecast future perspectives appears. On the other hand it’s necessary to emphasize that the farmers’ age structure and unemployment are the key problems in rural areas. Therefore it is important to analyse the impact of EU support for rural areas in Lithuania according to this tool.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

PARAIŠKŲ SURINKIMAS PAGAL BPD PRIEMONES, tūkst. Lt.

Eil. nr.	PRIEMONĖ	Skirta paramos lėšų 2004-2006	2004m			2005m			2005m			2006 - 2007 m.			viso		
			GAUTA PARAIŠKŲ I SURINKIMO ETAPAS		GAUTA PARAIŠKŲ II SURINKIMO ETAPAS		GAUTA PARAIŠKŲ III SURINKIMO ETAPAS		GAUTA PARAIŠKŲ IV SURINKIMO ETAPAS		GAUTA PARAIŠKŲ VISO		Paraiškų lyginant su skirtomis lėšomis, %	Pasirašytos sutartys			
			vnt.	suma	%	vnt.	suma	%	vnt.	suma	%	vnt.		suma	vnt.	suma	
1	Investicijos į žemės ūkio valdas	293.520	276	146.267	50	548	262.500	89					824	408.767	139	650	313.156
2	Jaunųjų ūkininkų išikūrimas	55.809	375	30.787	55	378	31.654	57					753	62.441	112	675	55.723
3	Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas	94.052	14	35.008	37	11	26.424	28					45	112.148	119	35	91.245
4.1	Žemės ūkio vandentvarka	54.461	10	13.991	26	29	44.213	81					39	58.204	107	36	55.113
4.2	Žemės sklypų persikirstymas	2.612	0	0	0	0	0	0					14	2.623	100	14	2.622
4.3	Konsultavimo paslaugos ūkiams	7.051	12	16.496	234	12	20.713	294					24	37.209	528	11	6.592
4.4	Žemės ūkio ir artimų ekonominės veiklos sektorių įvairinimas, siekiant įvairiapusio ekonominės veiklos pobūdžio ir alternatyvių pajamų šaltinių	10.657	8	6.796	64	13	11.900	112					34	29.447	276	16	13.495
4.5	Kaimo turizmo ir amatų skatinimas	54.409	27	24.229	45	43	39.565	73					118	104.527	192	56	52.194
5.	Miškų ūkis	19.203	24	4.985	26	16	8.195	43					85	25.911	135	75	20.497
6.	LEADER+ pobūdžio priemonės veikla "Igdžių igijimas"	8.793	47	941	11	48	1.179	13					60	16.012	206	117	8.615
7.	Mokymas	3.044	56	3.769	124	43	4.744	156					99	8.513	280	40	2.801
	VISO EŽUOGF	603.610	849	283.268	47	1.141	451.088	75	126	114.932	19	74	18.635	3	2.190	1.725	622.053

BENDRA BPD STATISTIKA 2007-10-11

Eil. nr.	PRIEMONĖ	GAUTA PARAIŠKŲ 2004-2007		Skirta paramos lėšų, tūkst. Lt 2004-2006 m.	Įvertinta viso paraiškų, vnt.	%, įvertinta paraiškų	Atmesta paraiškų, vnt.	Pasirašyta sutarčių viso, vnt	Sutarčių suma, tūkst. lt	%, pasirašyta sutarčių nuo skirtų 2004-2006 m. lėšų	Išmokėta suma, tūkst.lt	Išmokėta % nuo visų 2004-2006 m. skirtų lėšų (jisavinimas)
		vnt.	suma, tūkst. Lt									
1	Investicijos į žemės ūkio valdas	824	408.767	293.519,581	824	100	60	650	313.156,088	107	238.868	81
2	Jaunųjų ūkininkų isikūrimas	753	62.441	55.808,923	753	100	78	675	55.723,337	100	55.079	99
3	Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas	45	112.149	94.051,576	45	100	10	35	91.244,665	97	51.074	54
4.1	Žemės ūkio vandentvarka	39	58.204	54.460,879	39	100	3	36	55.113,231	101	49.707	91
4.2	Žemės sklypų perskirstymas	14	2.623	2.612,465	14	100	0	14	2.622,465	100	579	22
4.3	Konsultavimo paslaugos ūkiams	24	37.209	7.050,716	24	100	13	11	6.592,454	94	5.150	73
4.4	„Žemės ūkio ir artimų ekonominės veiklos sektorių įvairinimas, siekiant įvairiapusio ekonominės veiklos pobūdžio ir alternatyvių pajamų šaltinių“	34	29.447	10.656,868	34	100	18	16	13.495,235	127	6.097	57
4.5	„Kaimo turizmo ir amatų skatinimas“	118	104.528	54.409,306	118	100	62	56	52.193,582	96	5.224	10
5	Miškų ūkis	85	25.911	19.202,812	85	100	10	75	20.497,317	107	12.473	65
6	LEADER+ pobūdžio priemonės veikla „Igdžių įgijimas“	155	18.132	8.792,594	155	100	38	117	8.614,582	98	2.770	32
7	Mokymas	99	8.513	3.044,289	99	100	59	40	2.800,538	92	1.782	59
	VISO EŽUOGF	2.190	867.923	603.610,009	2.190	100	351	1.725	622.053,494	103	428.805	71

**PARAIŠKŲ SURINKIMAS PAGAL BPD PRIEMONĘ
„JAUNŲJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMAS“**

Eil. Nr.	Etapas	Apskritis pavadinimas	Rajono pavadinimas	Prašoma paramos suma, Lt
1	1	Utenos	Ignalinos	86.320
2	1	Utenos	Anykščių	67.000
3	1	Utenos	Anykščių	86.320
4	1	Utenos	Anykščių	81.000
5	1	Utenos	Anykščių	86.320
6	1	Utenos	Molėtų	64.188
7	1	Utenos	Ignalinos	86.320
8	1	Utenos	Utenos	86.252
9	1	Utenos	Molėtų	86.320
10	1	Utenos	Utenos	77.487
11	1	Utenos	Zarasų	86.320
12	1	Utenos	Anykščių	86.320
13	1	Utenos	Ignalinos	86.300
14	1	Utenos	Anykščių	86.300
15	1	Marijampolės	Šakių	86.320
16	1	Marijampolės	Šakių	86.320
17	1	Marijampolės	Šakių	84.372
18	1	Marijampolės	Marijampolės	53.173
19	1	Marijampolės	Šakių	80.755
20	1	Marijampolės	Šakių	86.320
21	1	Marijampolės	Šakių	82.870
22	1	Marijampolės	Šakių	63.807
23	1	Marijampolės	Šakių	86.320
24	1	Marijampolės	Šakių	86.320
25	1	Marijampolės	Šakių	86.320
26	1	Marijampolės	Šakių	86.320
27	1	Marijampolės	Šakių	86.320
28	1	Marijampolės	Marijampolės	86.320
29	1	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
30	1	Marijampolės	Kalvarijos	77.999
31	1	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
32	1	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
33	1	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
34	1	Marijampolės	Šakių	67.712
35	1	Marijampolės	Marijampolės	86.000
36	1	Marijampolės	Kalvarijos	85.400
37	1	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
38	1	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
39	1	Marijampolės	Šakių	86.320
40	1	Marijampolės	Šakių	83.595
41	1	Marijampolės	Kalvarijos	83.230
42	1	Marijampolės	Kalvarijos	51.340
43	1	Marijampolės	Šakių	86.320
44	1	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
45	1	Marijampolės	Marijampolės	86.320
46	1	Marijampolės	Šakių	86.320

47	1	Marijampolės	Šakių	86.320
48	1	Marijampolės	Vilkaviškio	60.285
49	1	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
50	1	Marijampolės	Marijampolės	86.320
51	1	Marijampolės	Šakių	86.320
52	1	Marijampolės	Šakių	86.320
53	1	Marijampolės	Marijampolės	56.128
54	1	Marijampolės	Kalvarijos	86.320
55	1	Marijampolės	Marijampolės	86.320
56	1	Marijampolės	Marijampolės	86.320
57	1	Marijampolės	Vilkaviškio	44.006
58	1	Marijampolės	Šakių	86.320
59	1	Marijampolės	Vilkaviškio	77.722
60	1	Marijampolės	Kalvarijos	86.320
61	1	Marijampolės	Šakių	86.320
62	1	Marijampolės	Kalvarijos	85.594
63	1	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
64	1	Marijampolės	Vilkaviškio	43.539
65	1	Marijampolės	Marijampolės	86.320
66	1	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
67	1	Marijampolės	Kazių Rūdos	86.320
68	1	Marijampolės	Marijampolės	86.320
69	1	Tauragės	Tauragės	59.950
70	1	Tauragės	Šilalės	80.000
71	1	Tauragės	Jurbarko	86.320
72	1	Tauragės	Jurbarko	86.320
73	1	Tauragės	Jurbarko	86.320
74	1	Tauragės	Pagėgių sav.	86.320
75	1	Tauragės	Tauragės	86.320
76	1	Tauragės	Tauragės	86.269
77	1	Tauragės	Jurbarko	86.320
78	1	Tauragės	Tauragės	84.559
79	1	Tauragės	Pagėgių sav.	86.270
80	1	Tauragės	Jurbarko	85.799
81	1	Tauragės	Jurbarko	86.320
82	1	Tauragės	Jurbarko	86.320
83	1	Tauragės	Tauragės	83.770
84	1	Tauragės	Tauragės	86.320
85	1	Tauragės	Tauragės	86.320
86	1	Tauragės	Tauragės	86.320
87	1	Tauragės	Šilalės	86.320
88	1	Tauragės	Jurbarko	83.486
89	1	Tauragės	Jurbarko	86.320
90	1	Tauragės	Šilalės	84.000
91	1	Tauragės	Jurbarko	86.320
92	1	Tauragės	Jurbarko	86.320
93	1	Tauragės	Tauragės	86.301
94	1	Tauragės	Šilalės	86.320
95	1	Tauragės	Šilalės	57.006
96	1	Tauragės	Šilalės	86.320
97	1	Tauragės	Šilalės	86.191
98	1	Tauragės	Tauragės	86.320
99	1	Tauragės	Jurbarko	86.320
100	1	Tauragės	Jurbarko	58.040

101	1	Tauragės	Šilalės	86.320
102	1	Tauragės	Jurbarko	86.320
103	1	Tauragės	Tauragės	83.931
104	1	Tauragės	Jurbarko	86.320
105	1	Tauragės	Šilalės	84.732
106	1	Tauragės	Šilalės	86.320
107	1	Tauragės	Šilalės	86.320
108	1	Tauragės	Šilalės	86.320
109	1	Tauragės	Tauragės	85.146
110	1	Tauragės	Šilalės	86.320
111	1	Tauragės	Jurbarko	86.320
112	1	Tauragės	Jurbarko	86.320
113	1	Telšių	Telšių	86.320
114	1	Telšių	Telšių	86.320
115	1	Telšių	Plungės	86.320
116	1	Telšių	Mažeikių	69.436
117	1	Telšių	Telšių	79.164
118	1	Telšių	Mažeikių	86.200
119	1	Telšių	Plungės	84.801
120	1	Telšių	Plungės	86.320
121	1	Telšių	Plungės	68.020
122	1	Telšių	Plungės	86.320
123	1	Telšių	Plungės	86.300
124	1	Telšių	Telšių	82.662
125	1	Telšių	Mažeikių	3.400
126	1	Telšių	Telšių	82.077
127	1	Telšių	Telšių	81.102
128	1	Telšių	Rietavo sav.	86.320
129	1	Telšių	Telšių	86.320
130	1	Telšių	Mažeikių	82.867
131	1	Telšių	Plungės	86.320
132	1	Telšių	Plungės	62.806
133	1	Telšių	Mažeikių	74.822
134	1	Telšių	Mažeikių	86.320
135	1	Telšių	Telšių	66.101
136	1	Telšių	Plungės	86.320
137	1	Panevėžio	Rokiškio	85.419
138	1	Panevėžio	Pasvalio	86.300
139	1	Panevėžio	Biržų	80.678
140	1	Panevėžio	Rokiškio	86.320
141	1	Panevėžio	Pasvalio	86.320
142	1	Panevėžio	Rokiškio	86.320
143	1	Panevėžio	Kupiškio	86.320
144	1	Panevėžio	Panevėžio	86.320
145	1	Panevėžio	Panevėžio	86.320
146	1	Panevėžio	Panevėžio	86.320
147	1	Panevėžio	Panevėžio	86.320
148	1	Panevėžio	Biržų	86.320
149	1	Panevėžio	Pasvalio	86.320
150	1	Panevėžio	Panevėžio	86.320
151	1	Panevėžio	Pasvalio	66.397
152	1	Panevėžio	Pasvalio	86.320
153	1	Panevėžio	Biržų	84.808
154	1	Panevėžio	Pasvalio	86.320

155	1	Panevėžio	Kupiškio	86.320
156	1	Panevėžio	Pasvalio	86.320
157	1	Panevėžio	Panevėžio	86.320
158	1	Panevėžio	Biržų	86.320
159	1	Panevėžio	Rokiškio	86.320
160	1	Panevėžio	Biržų	86.320
161	1	Panevėžio	Rokiškio	86.320
162	1	Panevėžio	Pasvalio	86.320
163	1	Panevėžio	Biržų	86.096
164	1	Panevėžio	Panevėžio	71.379
165	1	Panevėžio	Biržų	86.320
166	1	Panevėžio	Biržų	86.320
167	1	Panevėžio	Rokiškio	86.320
168	1	Panevėžio	Panevėžio	86.000
169	1	Panevėžio	Pasvalio	86.320
170	1	Panevėžio	Panevėžio	86.320
171	1	Panevėžio	Panevėžio	56.799
172	1	Panevėžio	Biržų	86.320
173	1	Panevėžio	Pasvalio	86.320
174	1	Panevėžio	Biržų	86.320
175	1	Alytaus	Alytaus	84.400
176	1	Alytaus	Lazdijų r.	73.729
177	1	Alytaus	Lazdijų r.	86.320
178	1	Alytaus	Druskininkų sav.	86.320
179	1	Alytaus	Lazdijų r.	86.320
180	1	Alytaus	Alytaus	82.934
181	1	Alytaus	Alytaus	86.300
182	1	Alytaus	Varėnos	86.320
183	1	Alytaus	Lazdijų r.	76.282
184	1	Alytaus	Alytaus	86.320
185	1	Alytaus	Lazdijų r.	86.320
186	1	Klaipėdos	Šilutės	86.320
187	1	Klaipėdos	Kretingos	86.320
188	1	Klaipėdos	Kretingos	41.923
189	1	Klaipėdos	Klaipėdos	81.756
190	1	Klaipėdos	Šilutės	75.063
191	1	Klaipėdos	Šilutės	85.870
192	1	Klaipėdos	Klaipėdos	86.320
193	1	Klaipėdos	Klaipėdos	86.320
194	1	Klaipėdos	Kretingos	86.320
195	1	Klaipėdos	Klaipėdos	86.320
196	1	Klaipėdos	Skuodo	73.476
197	1	Klaipėdos	Šilutės	86.320
198	1	Klaipėdos	Klaipėdos	85.180
199	1	Klaipėdos	Šilutės	84.894
200	1	Šiaulių	Joniškio	86.320
201	1	Šiaulių	Joniškio	83.212
202	1	Šiaulių	Radviliškio	86.320
203	1	Šiaulių	Šiaulių	86.320
204	1	Šiaulių	Pakruojo	76.802
205	1	Šiaulių	Joniškio	86.320
206	1	Šiaulių	Radviliškio	82.780
207	1	Šiaulių	Pakruojo	86.000
208	1	Šiaulių	Šiaulių	85.684

209	1	Šiaulių	Šiaulių	86.320
210	1	Šiaulių	Radviliškio	86.320
211	1	Šiaulių	Pakruojo	85.644
212	1	Šiaulių	Akmenės	86.200
213	1	Šiaulių	Pakruojo	86.101
214	1	Šiaulių	Šiaulių	86.320
215	1	Šiaulių	Šiaulių	86.136
216	1	Šiaulių	Joniškio	86.320
217	1	Šiaulių	Šiaulių	86.320
218	1	Šiaulių	Šiaulių	86.320
219	1	Šiaulių	Joniškio	86.320
220	1	Šiaulių	Kelmės	86.320
221	1	Šiaulių	Šiaulių	85.974
222	1	Šiaulių	Pakruojo	86.320
223	1	Šiaulių	Joniškio	86.320
224	1	Šiaulių	Pakruojo	37.221
225	1	Šiaulių	Akmenės	86.320
226	1	Šiaulių	Pakruojo	85.362
227	1	Šiaulių	Pakruojo	85.750
228	1	Šiaulių	Kelmės	77.000
229	1	Šiaulių	Šiaulių	86.320
230	1	Šiaulių	Šiaulių	84.500
231	1	Šiaulių	Šiaulių	86.320
232	1	Šiaulių	Joniškio	86.320
233	1	Šiaulių	Kelmės	57.520
234	1	Šiaulių	Akmenės	86.320
235	1	Šiaulių	Šiaulių	83.983
236	1	Šiaulių	Joniškio	86.320
237	1	Šiaulių	Joniškio	86.320
238	1	Šiaulių	Akmenės	86.320
239	1	Šiaulių	Akmenės	86.320
240	1	Šiaulių	Šiaulių	86.320
241	1	Šiaulių	Šiaulių	86.285
242	1	Šiaulių	Joniškio	86.320
243	1	Šiaulių	Akmenės	66.746
244	1	Šiaulių	Kelmės	86.320
245	1	Šiaulių	Pakruojo	86.320
246	1	Šiaulių	Akmenės	86.320
247	1	Šiaulių	Šiaulių	86.320
248	1	Šiaulių	Joniškio	86.320
249	1	Šiaulių	Joniškio	86.320
250	1	Šiaulių	Radviliškio	86.320
251	1	Šiaulių	Joniškio	86.320
252	1	Šiaulių	Joniškio	86.320
253	1	Šiaulių	Joniškio	86.320
254	1	Šiaulių	Radviliškio	73.157
255	1	Šiaulių	Akmenės	86.320
256	1	Šiaulių	Akmenės	84.835
257	1	Šiaulių	Radviliškio	86.320
258	1	Šiaulių	Kelmės	86.320
259	1	Šiaulių	Akmenės	86.200
260	1	Šiaulių	Joniškio	86.320
261	1	Šiaulių	Joniškio	86.320
262	1	Šiaulių	Šiaulių	86.320

263	1	Šiaulių	Šiaulių	86.320
264	1	Šiaulių	Radviliškio	86.320
265	1	Šiaulių	Pakruojo	58.300
266	1	Šiaulių	Kelmės	64.096
267	1	Šiaulių	Pakruojo	86.320
268	1	Šiaulių	Šiaulių	86.320
269	1	Šiaulių	Pakruojo	86.320
270	1	Šiaulių	Pakruojo	58.697
271	1	Šiaulių	Akmenės	86.320
272	1	Šiaulių	Radviliškio	86.320
273	1	Šiaulių	Radviliškio	85.795
274	1	Šiaulių	Akmenės	59.042
275	1	Šiaulių	Šiaulių	86.320
276	1	Šiaulių	Kelmės	86.320
277	1	Šiaulių	Joniškio	86.320
278	1	Šiaulių	Kelmės	86.320
279	1	Vilniaus	Ukmergės	86.320
280	1	Vilniaus	Ukmergės	87.320
281	1	Vilniaus	Trakų	86.320
282	1	Vilniaus	Šalčininkų	79.762
283	1	Vilniaus	Ukmergės	86.320
284	1	Vilniaus	Ukmergės	86.200
285	1	Vilniaus	Ukmergės	86.320
286	1	Vilniaus	Ukmergės	84.286
287	1	Vilniaus	Elektrėnų sav.	67.000
288	1	Vilniaus	Ukmergės	86.320
289	1	Vilniaus	Elektrėnų sav.	86.320
290	1	Vilniaus	Elektrėnų sav.	86.320
291	1	Vilniaus	Ukmergės	85.115
292	1	Vilniaus	Ukmergės	86.320
293	1	Vilniaus	Elektrėnų sav.	86.300
294	1	Vilniaus	Šalčininkų	86.258
295	1	Vilniaus	Vilniaus	86.320
296	1	Vilniaus	Vilniaus	10.289
297	1	Vilniaus	Vilniaus	86.320
298	1	Vilniaus	Širvintų	86.385
299	1	Vilniaus	Vilniaus	86.320
300	1	Vilniaus	Trakų	86.320
301	1	Vilniaus	Vilniaus	86.320
302	1	Vilniaus	Šalčininkų	86.320
303	1	Vilniaus	Trakų	86.320
304	1	Vilniaus	Trakų	83.089
305	1	Kauno	Kėdainių	78.473
306	1	Kauno	Kėdainių	86.320
307	1	Kauno	Kėdainių	86.320
308	1	Kauno	Jonavos	86.320
309	1	Kauno	Jonavos	86.320
310	1	Kauno	Kėdainių	56.780
311	1	Kauno	Kauno	84.494
312	1	Kauno	Kėdainių	86.320
313	1	Kauno	Kauno	86.320
314	1	Kauno	Kėdainių	86.320
315	1	Kauno	Kėdainių	86.320
316	1	Kauno	Raseinių	86.320

317	1	Kauno	Kauno	86.320
318	1	Kauno	Jonavos	86.320
319	1	Kauno	Raseinių	86.000
320	1	Kauno	Kaišiadorių	86.320
321	1	Kauno	Jonavos	86.320
322	1	Kauno	Raseinių	86.320
323	1	Kauno	Kauno	86.320
324	1	Kauno	Kėdainių	56.780
325	1	Kauno	Kėdainių	75.167
326	1	Kauno	Raseinių	86.024
327	1	Kauno	Kėdainių	86.320
328	1	Kauno	Raseinių	76.928
329	1	Kauno	Raseinių	84.211
330	1	Kauno	Raseinių	86.320
331	1	Kauno	Kaišiadorių	86.320
332	1	Kauno	Kauno	86.320
333	1	Kauno	Kėdainių	86.200
334	1	Kauno	Kauno	86.318
335	1	Kauno	Raseinių	86.200
336	1	Kauno	Kėdainių	86.320
337	1	Kauno	Kėdainių	86.320
338	1	Kauno	Kaišiadorių	86.228
339	1	Kauno	Kėdainių	86.320
340	1	Kauno	Raseinių	86.320
341	1	Kauno	Raseinių	86.320
342	1	Kauno	Kaišiadorių	84.649
343	1	Kauno	Kauno	76.011
344	1	Kauno	Kaišiadorių	86.320
345	1	Kauno	Prienų	86.320
346	1	Kauno	Kaišiadorių	85.628
347	1	Kauno	Raseinių	86.320
348	1	Kauno	Raseinių	86.320
349	1	Kauno	Jonavos	86.320
350	1	Kauno	Raseinių	86.320
351	1	Kauno	Jonavos	86.320
352	1	Kauno	Raseinių	86.320
353	1	Kauno	Jonavos	86.320
354	1	Kauno	Kaišiadorių	86.320
355	1	Kauno	Kėdainių	86.200
356	1	Kauno	Prienų	84.000
357	1	Kauno	Kėdainių	86.320
358	1	Kauno	Raseinių	86.320
359	1	Kauno	Kėdainių	86.320
360	1	Kauno	Kėdainių	86.320
361	1	Kauno	Kauno	74.788
362	1	Kauno	Prienų	86.320
363	1	Kauno	Jonavos	85.234
364	1	Kauno	Kėdainių	86.320
365	1	Kauno	Jonavos	13.506
366	1	Kauno	Raseinių	34.500
367	1	Kauno	Kauno	19.501
368	1	Kauno	Kauno	86.320
369	1	Kauno	Prienų	86.320
370	1	Kauno	Kauno	13.330

371	1	Kauno	Kėdainių	86.320
372	1	Kauno	Kaišiadorių	86.320
373	1	Kauno	Jonavos	86.320
374	1	Kauno	Kauno	83.615
375	1	Kauno	Raseinių	73.095
376	2	Alytaus	Lazdijų r.	79.600
377	2	Alytaus	Varėnos	86.000
378	2	Alytaus	Alytaus	86.320
379	2	Alytaus	Lazdijų r.	86.320
380	2	Alytaus	Varėnos	86.320
381	2	Alytaus	Lazdijų r.	86.320
382	2	Alytaus	Varėnos	86.320
383	2	Alytaus	Alytaus	86.320
384	2	Alytaus	Alytaus	86.320
385	2	Alytaus	Alytaus	84.200
386	2	Alytaus	Varėnos	86.320
387	2	Alytaus	Alytaus	86.320
388	2	Alytaus	Alytaus	86.320
389	2	Alytaus	Varėnos	52.705
390	2	Alytaus	Lazdijų r.	75.444
391	2	Alytaus	Lazdijų r.	86.000
392	2	Klaipėdos	Kretingos	80.402
393	2	Klaipėdos	Šilutės	86.320
394	2	Klaipėdos	Skuodo	86.320
395	2	Klaipėdos	Kretingos	9.633
396	2	Klaipėdos	Šilutės	86.320
397	2	Klaipėdos	Kretingos	86.320
398	2	Klaipėdos	Kretingos	86.320
399	2	Klaipėdos	Skuodo	86.320
400	2	Klaipėdos	Skuodo	86.320
401	2	Klaipėdos	Kretingos	86.320
402	2	Klaipėdos	Kretingos	86.320
403	2	Klaipėdos	Klaipėdos	86.320
404	2	Klaipėdos	Skuodo	86.320
405	2	Klaipėdos	Skuodo	86.320
406	2	Klaipėdos	Klaipėdos	86.320
407	2	Klaipėdos	Šilutės	85.664
408	2	Klaipėdos	Kretingos	86.320
409	2	Klaipėdos	Klaipėdos	86.320
410	2	Klaipėdos	Klaipėdos	86.202
411	2	Klaipėdos	Kretingos	86.320
412	2	Klaipėdos	Kretingos	86.320
413	2	Klaipėdos	Skuodo	86.320
414	2	Klaipėdos	Skuodo	86.320
415	2	Klaipėdos	Kretingos	86.320
416	2	Klaipėdos	Šilutės	86.320
417	2	Marijampolės	Marijampolės	86.320
418	2	Marijampolės	Šakių	81.642
419	2	Marijampolės	Vilkaviškio	82.985
420	2	Marijampolės	Šakių	86.320
421	2	Marijampolės	Šakių	86.220
422	2	Marijampolės	Vilkaviškio	84.322
423	2	Marijampolės	Kazlų Rūdos	78.357
424	2	Marijampolės	Kalvarijos	86.320

425	2	Marijampolės	Kalvarijos	86.320
426	2	Marijampolės	Marijampolės	80.059
427	2	Marijampolės	Šakių	86.320
428	2	Marijampolės	Šakių	86.320
429	2	Marijampolės	Šakių	86.320
430	2	Marijampolės	Šakių	78.880
431	2	Marijampolės	Kalvarijos	76.307
432	2	Marijampolės	Marijampolės	85.000
433	2	Marijampolės	Kalvarijos	86.320
434	2	Marijampolės	Vilkaviškio	86.318
435	2	Marijampolės	Marijampolės	86.320
436	2	Marijampolės	Vilkaviškio	54.208
437	2	Marijampolės	Šakių	86.225
438	2	Marijampolės	Marijampolės	86.320
439	2	Marijampolės	Vilkaviškio	83.146
440	2	Marijampolės	Marijampolės	86.320
441	2	Marijampolės	Marijampolės	86.320
442	2	Marijampolės	Kazlų Rūdos	38.780
443	2	Marijampolės	Kalvarijos	86.320
444	2	Marijampolės	Šakių	86.320
445	2	Marijampolės	Šakių	86.320
446	2	Marijampolės	Vilkaviškio	83.353
447	2	Marijampolės	Marijampolės	86.320
448	2	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
449	2	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
450	2	Marijampolės	Šakių	86.320
451	2	Marijampolės	Šakių	86.320
452	2	Marijampolės	Šakių	86.320
453	2	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
454	2	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
455	2	Marijampolės	Marijampolės	85.723
456	2	Marijampolės	Marijampolės	86.320
457	2	Marijampolės	Kazlų Rūdos	86.320
458	2	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
459	2	Marijampolės	Kalvarijos	146.459
460	2	Marijampolės	Marijampolės	77.653
461	2	Marijampolės	Šakių	78.389
462	2	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
463	2	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
464	2	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
465	2	Marijampolės	Kazlų Rūdos	86.320
466	2	Marijampolės	Marijampolės	86.320
467	2	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
468	2	Marijampolės	Marijampolės	86.320
469	2	Marijampolės	Vilkaviškio	86.320
470	2	Telšių	Mažeikių	86.320
471	2	Telšių	Plungės	86.320
472	2	Telšių	Telšių	66.101
473	2	Telšių	Mažeikių	86.320
474	2	Telšių	Telšių	78.551
475	2	Telšių	Plungės	86.230
476	2	Telšių	Plungės	69.885
477	2	Telšių	Mažeikių	86.320
478	2	Telšių	Plungės	83.109

479	2	Telšių	Plungės	86.320
480	2	Telšių	Telšių	86.320
481	2	Telšių	Rietavo sav.	86.320
482	2	Telšių	Plungės	86.320
483	2	Telšių	Telšių	85.556
484	2	Telšių	Mažeikių	86.320
485	2	Telšių	Plungės	86.320
486	2	Telšių	Mažeikių	86.320
487	2	Telšių	Plungės	85.700
488	2	Telšių	Telšių	86.320
489	2	Telšių	Plungės	86.320
490	2	Telšių	Mažeikių	86.320
491	2	Utenos	Anykščių	86.320
492	2	Utenos	Zarasų	37.462
493	2	Utenos	Anykščių	86.320
494	2	Utenos	Utenos	86.320
495	2	Utenos	Anykščių	73.993
496	2	Utenos	Utenos	86.320
497	2	Utenos	Utenos	86.320
498	2	Utenos	Utenos	85.284
499	2	Utenos	Utenos	85.284
500	2	Utenos	Anykščių	86.320
501	2	Utenos	Anykščių	85.600
502	2	Utenos	Ignalinos	86.320
503	2	Utenos	Utenos	86.320
504	2	VILNIAUS	Ukmergės	85.077
505	2	VILNIAUS	Ukmergės	73.372
506	2	VILNIAUS	Ukmergės	84.180
507	2	VILNIAUS	Trakų	86.300
508	2	VILNIAUS	Ukmergės	86.320
509	2	VILNIAUS	Širvintų	86.320
510	2	VILNIAUS	Šalčininkų	86.320
511	2	VILNIAUS	Ukmergės	71.322
512	2	VILNIAUS	Švenčionių	86.320
513	2	VILNIAUS	Trakų	86.320
514	2	VILNIAUS	Širvintų	86.320
515	2	VILNIAUS	Ukmergės	86.320
516	2	VILNIAUS	Ukmergės	86.320
517	2	VILNIAUS	Širvintų	84.259
518	2	VILNIAUS	Širvintų	77.526
519	2	VILNIAUS	Širvintų	71.956
520	2	VILNIAUS	Ukmergės	83.260
521	2	VILNIAUS	Ukmergės	86.300
522	2	VILNIAUS	Ukmergės	84.277
523	2	VILNIAUS	Širvintų	67.797
524	2	VILNIAUS	Vilniaus	86.320
525	2	VILNIAUS	Ukmergės	86.320
526	2	VILNIAUS	Ukmergės	86.320
527	2	VILNIAUS	Trakų	86.320
528	2	VILNIAUS	Širvintų	86.320
529	2	VILNIAUS	Šalčininkų	86.320
530	2	Šiaulių	Kelmės	86.320
531	2	Šiaulių	Joniškio	86.320
532	2	Šiaulių	Kelmės	83.799

533	2	Šiaulių	Pakruojo	86.320
534	2	Šiaulių	Joniškio	86.320
535	2	Šiaulių	Pakruojo	86.320
536	2	Šiaulių	Pakruojo	86.320
537	2	Šiaulių	Kelmės	56.572
538	2	Šiaulių	Pakruojo	85.672
539	2	Šiaulių	Pakruojo	86.320
540	2	Šiaulių	Radviliškio	86.320
541	2	Šiaulių	Joniškio	86.320
542	2	Šiaulių	Joniškio	86.320
543	2	Šiaulių	Šiaulių	84.317
544	2	Šiaulių	Šiaulių	86.320
545	2	Šiaulių	Šiaulių	59.322
546	2	Šiaulių	Pakruojo	86.320
547	2	Šiaulių	Kelmės	86.320
548	2	Šiaulių	Radviliškio	86.320
549	2	Šiaulių	Radviliškio	86.320
550	2	Šiaulių	Joniškio	86.320
551	2	Šiaulių	Akmenės	86.320
552	2	Šiaulių	Pakruojo	86.320
553	2	Šiaulių	Šiaulių	86.318
554	2	Šiaulių	Joniškio	86.320
555	2	Šiaulių	Akmenės	50.732
556	2	Šiaulių	Šiaulių	84.864
557	2	Šiaulių	Pakruojo	86.320
558	2	Šiaulių	Pakruojo	86.320
559	2	Šiaulių	Joniškio	86.112
560	2	Šiaulių	Pakruojo	86.320
561	2	Šiaulių	Radviliškio	86.320
562	2	Šiaulių	Pakruojo	86.320
563	2	Šiaulių	Šiaulių	86.320
564	2	Šiaulių	Joniškio	86.320
565	2	Šiaulių	Šiaulių	86.320
566	2	Šiaulių	Šiaulių	86.320
567	2	Šiaulių	Joniškio	65.154
568	2	Šiaulių	Šiaulių	86.320
569	2	Šiaulių	Pakruojo	72.992
570	2	Šiaulių	Šiaulių	86.320
571	2	Šiaulių	Kelmės	86.320
572	2	Šiaulių	Kelmės	83.282
573	2	Šiaulių	Pakruojo	86.320
574	2	Šiaulių	Kelmės	86.320
575	2	Šiaulių	Radviliškio	86.320
576	2	Šiaulių	Joniškio	86.320
577	2	Šiaulių	Šiaulių	86.320
578	2	Šiaulių	Kelmės	86.320
579	2	Šiaulių	Šiaulių	86.320
580	2	Šiaulių	Radviliškio	86.320
581	2	Tauragės	Jurbarko	86.320
582	2	Tauragės	Jurbarko	83.251
583	2	Tauragės	Šilalės	86.320
584	2	Tauragės	Jurbarko	78.000
585	2	Tauragės	Jurbarko	85.565
586	2	Tauragės	Šilalės	86.320

587	2	Tauragės	Jurbarko	86.320
588	2	Tauragės	Tauragės	86.320
589	2	Tauragės	Jurbarko	86.320
590	2	Tauragės	Jurbarko	85.113
591	2	Tauragės	Šilalės	86.320
592	2	Tauragės	Jurbarko	86.320
593	2	Tauragės	Šilalės	66.102
594	2	Tauragės	Jurbarko	86.320
595	2	Tauragės	Jurbarko	86.320
596	2	Tauragės	Jurbarko	86.320
597	2	Tauragės	Šilalės	86.320
598	2	Tauragės	Jurbarko	85.706
599	2	Tauragės	Tauragės	84.593
600	2	Tauragės	Tauragės	86.320
601	2	Tauragės	Tauragės	86.320
602	2	Tauragės	Jurbarko	86.320
603	2	Tauragės	Tauragės	86.320
604	2	Tauragės	Tauragės	86.320
605	2	Tauragės	Tauragės	86.320
606	2	Tauragės	Jurbarko	86.320
607	2	Tauragės	Jurbarko	86.320
608	2	Tauragės	Tauragės	86.320
609	2	Tauragės	Jurbarko	86.320
610	2	Tauragės	Jurbarko	86.320
611	2	Tauragės	Šilalės	86.320
612	2	Tauragės	Jurbarko	86.320
613	2	Tauragės	Šilalės	96.320
614	2	Tauragės	Pagėgių sav.	75.882
615	2	Tauragės	Jurbarko	86.320
616	2	Panevėžio	Biržų	85.992
617	2	Panevėžio	Biržų	84.763
618	2	Panevėžio	Biržų	86.320
619	2	Panevėžio	Kupiškio	86.320
620	2	Panevėžio	Panevėžio	86.320
621	2	Panevėžio	Panevėžio	79.560
622	2	Panevėžio	Biržų	86.320
623	2	Panevėžio	Rokiškio	86.320
624	2	Panevėžio	Rokiškio	84.115
625	2	Panevėžio	Pasvalio	86.320
626	2	Panevėžio	Rokiškio	55.521
627	2	Panevėžio	Panevėžio	86.320
628	2	Panevėžio	Biržų	85.475
629	2	Panevėžio	Panevėžio	86.320
630	2	Panevėžio	Rokiškio	85.586
631	2	Panevėžio	Biržų	86.320
632	2	Panevėžio	Pasvalio	86.320
633	2	Panevėžio	Biržų	86.320
634	2	Panevėžio	Pasvalio	86.320
635	2	Panevėžio	Biržų	86.320
636	2	Panevėžio	Kupiškio	64.049
637	2	Panevėžio	Pasvalio	86.124
638	2	Panevėžio	Pasvalio	86.320
639	2	Panevėžio	Biržų	86.320
640	2	Panevėžio	Panevėžio	80.322

641	2	Panevėžio	Biržų	86.320
642	2	Panevėžio	Kupiškio	86.320
643	2	Panevėžio	Pasvalio	86.320
644	2	Panevėžio	Kupiškio	86.320
645	2	Panevėžio	Panevėžio	80.495
646	2	Panevėžio	Panevėžio	86.320
647	2	Panevėžio	Pasvalio	86.320
648	2	Panevėžio	Biržų	86.320
649	2	Panevėžio	Rokiškio	86.320
650	2	Panevėžio	Kupiškio	86.320
651	2	Panevėžio	Panevėžio	81.450
652	2	Panevėžio	Biržų	86.320
653	2	Panevėžio	Panevėžio	86.320
654	2	Panevėžio	Rokiškio	86.320
655	2	Panevėžio	Panevėžio	86.320
656	2	Panevėžio	Kupiškio	86.320
657	2	Panevėžio	Biržų	83.834
658	2	Panevėžio	Panevėžio	86.320
659	2	Panevėžio	Biržų	85.050
660	2	Panevėžio	Panevėžio	85.578
661	2	Panevėžio	Panevėžio	86.320
662	2	Panevėžio	Panevėžio	86.320
663	2	Panevėžio	Biržų	84.056
664	2	Panevėžio	Panevėžio	86.320
665	2	Panevėžio	Rokiškio	86.320
666	2	Panevėžio	Kupiškio	86.320
667	2	Panevėžio	Biržų	85.249
668	2	Panevėžio	Rokiškio	86.320
669	2	Panevėžio	Pasvalio	81.508
670	2	Panevėžio	Rokiškio	85.802
671	2	Panevėžio	Panevėžio	86.320
672	2	Panevėžio	Pasvalio	86.320
673	2	Panevėžio	Pasvalio	86.320
674	2	Panevėžio	Pasvalio	86.320
675	2	Panevėžio	Pasvalio	86.320
676	2	Panevėžio	Rokiškio	86.320
677	2	Panevėžio	Biržų	86.320
678	2	Panevėžio	Biržų	86.320
679	2	Panevėžio	Biržų	86.320
680	2	Panevėžio	Kupiškio	86.320
681	2	Panevėžio	Rokiškio	86.320
682	2	Panevėžio	Panevėžio	86.320
683	2	Panevėžio	Biržų	86.320
684	2	Panevėžio	Biržų	86.320
685	2	Panevėžio	Pasvalio	86.320
686	2	Panevėžio	Kupiškio	86.320
687	2	Panevėžio	Rokiškio	86.320
688	2	Panevėžio	Panevėžio	86.320
689	2	Panevėžio	Biržų	85.249
690	2	Kauno	Kėdainių	58.939
691	2	Kauno	Prienų	86.320
692	2	Kauno	Prienų	56.780
693	2	Kauno	Kėdainių	86.209
694	2	Kauno	Kėdainių	86.320

695	2	Kauno	Raseinių	86.320
696	2	Kauno	Raseinių	57.385
697	2	Kauno	Prienų	84.547
698	2	Kauno	Raseinių	86.320
699	2	Kauno	Jonavos	86.320
700	2	Kauno	Raseinių	86.320
701	2	Kauno	Raseinių	61.772
702	2	Kauno	Kėdainių	85.797
703	2	Kauno	Raseinių	86.320
704	2	Kauno	Kėdainių	86.320
705	2	Kauno	Prienų	85.388
706	2	Kauno	Jonavos	73.868
707	2	Kauno	Raseinių	85.961
708	2	Kauno	Raseinių	86.320
709	2	Kauno	Kėdainių	86.320
710	2	Kauno	Kėdainių	86.320
711	2	Kauno	Kėdainių	86.320
712	2	Kauno	Kėdainių	86.320
713	2	Kauno	Raseinių	86.320
714	2	Kauno	Kėdainių	85.411
715	2	Kauno	Raseinių	84.830
716	2	Kauno	Raseinių	83.472
717	2	Kauno	Prienų	86.320
718	2	Kauno	Prienų	86.307
719	2	Kauno	Raseinių	86.320
720	2	Kauno	Kėdainių	86.320
721	2	Kauno	Kauno	13.500
722	2	Kauno	Kėdainių	86.320
723	2	Kauno	Kauno	86.320
724	2	Kauno	Kėdainių	86.320
725	2	Kauno	Kaišiadorių	86.000
726	2	Kauno	Kėdainių	86.320
727	2	Kauno	Kėdainių	86.320
728	2	Kauno	Jonavos	75.822
729	2	Kauno	Prienų	43.612
730	2	Kauno	Kauno	86.320
731	2	Kauno	Kėdainių	86.320
732	2	Kauno	Raseinių	86.220
733	2	Kauno	Raseinių	86.320
734	2	Kauno	Kaišiadorių	86.320
735	2	Kauno	Kaišiadorių	86.320
736	2	Kauno	Kėdainių	86.320
737	2	Kauno	Birštono sav.	86.320
738	2	Kauno	Kėdainių	86.320
739	2	Kauno	Kauno	86.101
740	2	Kauno	Raseinių	86.320
741	2	Kauno	Jonavos	86.263
742	2	Kauno	Kėdainių	86.320
743	2	Kauno	Kėdainių	86.320
744	2	Kauno	Kėdainių	86.320
745	2	Kauno	Kėdainių	86.320
746	2	Kauno	Kėdainių	86.320
747	2	Kauno	Prienų	86.320
748	2	Kauno	Kėdainių	86.320

749	2	Kauno	Prienų	86.320
750	2	Kauno	Kėdainių	86.320
751	2	Kauno	Kėdainių	86.320
752	2	Kauno	Kauno	56.774
753	2	Kauno	Kėdainių	86.250

SAVOKŲ IR SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

Agentūra – Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos.

Akreditacija – institucijos gebėjimo išpildyti keliamas sąlygas ir užtikrinti tinkamą lėšų naudojimą, patvirtinimas, suteikiantis teisę jai priimti, registruoti, vertinti žemdirbių paraiškas paramai gauti ir išmokėti bei apskaityti paramos lėšas.

Kaimo plėtra – kaimo vietovių gyventojų gyvenimo kokybės gerinimas, kaimo ūkinės ir socialinės struktūros, taip pat bendruomeninių ryšių tobulinimas siekiant užtikrinti ekonominę ir socialinę sanglaudą, saugoti ir kurti darbo vietas kaimo vietovėse, saugoti ir puoselėti etninę kultūrą, kraštovaizdį bei gamtinę aplinką.

Paramos gavėjas - asmuo arba viešoji ar privati įmonė, atsakinga už operacijų įgyvendinimą ar paramos gavimą.

Paramos paraiška – nustatytos formos dokumentas, kurį turi užpildyti ir pateikti pareiškėjas, siekiantis gauti paramą.

Pareiškėjas – asmuo, nustatyta tvarka pateikęs užpildytą paraišką paramai gauti.

Projektas – visuma dokumentų, kuriuose nurodomi verslo plane (projekto apraše) numatyti veiksmai, pagrįsti paramos paraiškoje, jos prieduose ir tam tikrose duomenų bazėse esama informacija, ir pinigų suma numatytiems projekto tikslams pasiekti.

Projekto įgyvendinimo laikotarpis – laikotarpis nuo paraiškos užregistravimo Agentūroje datos iki paskutinio mokėjimo prašymo pateikimo Agentūrai datos.

BPD	Lietuvos 2004–2006 m. bendrojo programavimo dokumento Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioritetų priemonės
BŽŪP	Bendroji žemės ūkio politika
EB	Europos Bendrija
EK	Europos Komisija
ERPF	Europos regioninės plėtros fondas
ES	Europos Sąjunga
ESF	Europos socialinis fondas
EŽ FKP	Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai.
EŽŪOGF	Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas
ISPA	Pasirengimo narystei struktūrinės politikos instrumentas
KPP	Kaimo plėtros 2004–2006 m. planas.

NMA	Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos
PHARE	Europos Sąjungos ekonominės pagalbos programa
PPO	Pasaulinė prekybos organizacija
SAPARD	Specialioji žemės ūkio ir kaimo plėtros programa
SF	Struktūriniai fondai
ŽOFI	Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas
Ž M	Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija